

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Jiří Jemelka

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorální a spirituální teologie

Jiří Jemelka

Duchovní formace podnikatelů – vybrané impulzy ze
spirituální teologie.

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 25. dubna 2014

Jiří Jemelka

**„Vy však hledejte jeho království
a to ostatní vám bude přidáno.“**

Lk 12, 31

„Ctnost je životním zájmem podnikání. Podnikání nemůže pokročit v realizmu, odvaze, moudrosti, čestnosti a integritě bez vysoce motivovaného a ctnostného pracovního společenství. Nemůže přetrvat bez vůdců a kolegů, kteří v sobě zvnitřnili mnohé klíčové ctnosti. Podnikání je tímto a mnohými jinými způsoby závislé na morálních a kulturních institucích svobodné společnosti: v první řadě na rodinách, potom školách a na veřejném občanském životě.“

Michael Novak, *Biznis ako poslanie*, str. 99 – 100.

Poděkování

Velmi děkuji Doc. Dr. Michalovi Altrichterovi, Th.D. za vstřícnost, pomoc a odborné vedení, které mi poskytl při vypracovávání diplomové práce. Zvláště pak děkuji za osobní inspiraci a příklad duchonosného člověka. Spolupráce mne velmi obohatila, ještě jednou velké „DÍKY“.

Obsah

ÚVOD.....	5
1 HISTORICKÝ VÝVOJ PODNIKÁNÍ Z KŘESŤANSKÉHO POHLEDU.....	9
1.1 Vymezení základních pojmů	9
1.2 Zamýšlel Bůh, aby lidé podnikali?	12
1.3 Podnikavý duch	14
2 HOSPODÁŘSKÉ PROSTŘEDÍ FORMOVANÉ EKONOMICKÝMI TEORIEMI VYBRANÝCH CÍRKEVNÍCH BADATELŮ.....	20
2.1 Názory na hospodářské prostředí J. Buridana, M. Oresma, kardinála Kajetána.....	22
2.2 Názory některých scholastiků.....	23
2.3 Shrnutí ekonomických teorií vybraných církevních autorit.....	25
3 HISTORIE PODNIKÁNÍ VE STARÉM A NOVÉM ZÁKONĚ.....	28
3.1 Starozákonní patriarchové Abrahám, Jákob, Josef Egyptský.....	28
3.2 Izraelské králové Saul, David, Šalamoun.....	35
3.3 Novozákonní řemeslníci Josef, Ježíš, Pavel.....	42
4 VYBRANÉ OSOBNOSTI V KŘESŤANSKÉM STAROVĚKU, STŘEDOVĚKU A NOVOVĚKU....	53
4.1 Starověk – Benedikt z Nursie	53
4.2 Středověk – Bernad z Clairvaux	56
4.3 Novověk – Matka Tereza z Kalkaty	60
5 KŘESŤANSKÝ POHLED NA PODSTATU PODNIKÁNÍ.....	64
5.1 Církevní názor na podnikání tlumočený formou encyklik a jiných relevantních dokumentů....	68
5.2 Sociální nauka církve negativně ovlivňující vnímání podnikatelského prostředí.....	74
5.3 M. Novak a jeho byznys jako poslání.....	79
5.4 Ekonomie dobra a zla podle T. Sedláčka.....	86
6 VYBRANÉ IMPULZY ZE SPIRITUÁLNÍ TEOLOGIE – DUCHOVNÍ ŽIVOT PODNIKAJÍCÍHO ČLOVĚKA.....	93
6.1 Modlitba, půst a almužna.....	93
6.2 Svátostný život	96
6.3 Písmo svaté.....	99
6.4 Mariánská úcta.....	100
7 APLIKACE TEORIE PRO PRAKTICKÝ DUCHOVNÍ ŽIVOT PODNIKATELE	104
ZÁVĚR.....	112
ANOTACE.....	117
BIBLIOGRAFIE.....	119
Písmo a dokumenty církve.....	119
Literatura primární.....	119
Literatura sekundární.....	120

Jiné zdroje.....	121
SEZNAM ZKRATEK	122
SEZNAM PŘÍLOH.....	125
PŘÍLOHY	126

ÚVOD

Někdy postačí změna pohledu a dochází ke značnému posunu v dalším vnímání, přístupu a celkovém chování člověka. Tato diplomová práce si klade za cíl zhodnotit zkušenost podnikatele v kontextu několika duchovních zásad a zároveň navodit nemalý posun. Posun ve vnímání podnikatelské sféry jak z řad křesťanských podnikatelů samotných, tak z řad věřících laiků. Touto prací chci nabídnout inspiraci a vizi pro další bádání v nastíněné problematice. Oblast podnikání, a zvláště pak podnikání křesťanů, je nesmírně zajímavým tématem. Na jedné straně můžeme vnímat podnikání jako přirozenou součást života už od prvopočátků historie lidstva, neboť co jiného je starobylý způsob směny zvaný „barter“, než obchod, resp. výměna něčeho hodnotného za něco jiného, hodnotného. A to je vlastně podstata podnikání, výroby, obchodu, služby. Podnikání je tedy vkořeněno do lidské podstaty. Na straně druhé však najdeme jen několik málo více kontroverzních témat, než je podnikání. Z pohledu běžné populace je to prostor pro trestnou činnost, zloděje, korupci. Pro mnoho věřících lidí je to místo temnoty a hříchu. Pro další pak příležitost k vykořisťování chudých bohatými. A kontroverze je na světě, když hned v úvodu srovnáme tyto negativní pohledy s tvrzením, že samo podnikání v sobě snoubí ty nejvyšší mravně – lidské nároky na člověka, zjevně je součástí Božího plánu, kdy člověk má dotvářet, spoluvytvářet hodnoty, které Bůh na zemi zamýšlel, jak si dále ukážeme. Opravdu dobrý podnikatel není žádný zloděj ani podvodník. Zloděj je zloděj, ať už je jeho povoláním podnikání, lékařství, učitelství či cokoli dalšího. Proto dávat zloděje za synonymum pro podnikatele je hodně zkratkovitý závěr a člověk, který v tomto smyslu hovoří, dává nepokrytě najevo, že dané problematice stěží rozumí. Posun v tomto zakořeněném paradigmatu napříč naší společností, nejen její věřící vrstvou, je více než žádoucí.

Protipólem veřejného mínění je životní osud samotného podnikatele, ať už v podobě živnostníka, mikrofirmy, majitele malé, střední společnosti či akcionáře obrovské korporace s rozpočty často blízcími se – i přesahujícími – mnohé rozpočty států. Takový člověk, pokud opravdu není zloděj či podvodník, kterých ani v oboru podnikání není málo, moc dobře ví, jak těžké je vybudovat podnik, protože tento proces neběží jen tak samo sebou. Je těžké být dobrým podnikatelem. Dobré podniky, bez ohledu na jejich velikost, mají v jádru své produkce vysokou přidanou hodnotu, kterou zákazníci vyžadují. Pokud by ji nedostali, od podniku by nic nekoupili, a ten by

zkrachoval. Lidé hloupí nejsou. Lze je podvést jednou, dvakrát, ale trvale zákazník za nos vodit nejde. Lidé jsou velmi opatrní na to, jak utrácí své peníze, zvláště ti, kteří jich moc nemají. Dle známého Parretova optima, takových lidí „bez peněz“ je většina. Lidé dělají volby a dávají svými nákupy preference těm podnikům, které jim přinášejí uspokojení jejich potřeb.

Ano, zejména v západním světě je snad většina těchto potřeb z oblasti zbytných, pouze malé procento pak z oblasti potřeb naprosto nezbytných k životu. Na druhé straně mít k dispozici počítač, který člověku snadněji, rychleji a přehledněji umožní vykonávat jeho práci či vlastnit lepší auto, které je bezpečnější, úspornější a poskytne více užítku, pokud někdo najezdí ročně padesát tisíc kilometrů, to vše ještě není zlé, zlo či dokonce hřích. Na rozcestí se samozřejmě dostáváme v momentě, kdy dochází k nevhodnému užívání těchto prostředků (prohlížení „stránek pro dospělé“ na PC či rychlá jízda autem ohrožující jak život řidiče tak ostatních). Ale podstata, že výrobky a služby přináší člověku hodnotu a že jsou veskrze dobré, zůstává. Toho si je dobrý podnikatel vědom a tak hodnotu pro druhé cíleně vytváří. Tvoří, buduje, přitom musí proměňovat nejen hmotu, ovlivňovat prostředí, pracovat a vycházet s lidmi, ale musí docházet k vnitřním posunům i u něho samotného. Co na začátku podnikání viděl jednoduše, zkratkovitě, to v průběhu nabytých zkušeností v podnikání musí přehodnocovat, musí uzpůsobovat své zvyky tomu, aby mnohdy v podstatě vůbec přežil. V potu své tváře i duše vydobývá chléb vezdejší.

Jednou z možných příčin, proč je podnikání tak kontroverzní sférou, je mimo jiné fakt, že tato oblast je neúprosná. Mnohé chyby stojí nejen peníze, ale v některých případech i zničené životy. Životy vlastní i druhých. Nutno podotknout, že ty nejzákladnější pravidla hry podnikání nestanovoval člověk, ty tu prostě od počátku byly. Je-li jeden zájemce a dva nabízející, pak logicky ti dva soutěží o to, kdo bude dodavatelem. Je k zamyšlení, zda-li přiměřený křesťanský pohled bude poukazovat na to, abych dal přednost „bratrovi“, aby on byl dodavatel a já se šel poohlédnout po něčem jiném, čím bych se uživil. Nebo situace vede oba potenciální dodavatele k tomu, aby se zlepšovali a vydali ze sebe to nejlepší, co do nich Bůh vložil. O hřívnách budeme hovořit později. Příběh o dvou nabízejících a jednom Příjemci tu máme ale již „od počátku“. Bůh přijímal, Kain a Ábel nabízeli... (Gn 4, 3 – 10). Problém je tedy nastolen již od stvoření. V podnikání jde o to samé, o co šlo v onom příběhu – jak se Kain vyrovná s „dočasným neúspěchem“. Změní se,lepší se, uzpůsobí požadavkům nacházejícím se vně něho, bude konat dobro? Nebo zahořkne? Konec tohoto příběhu

z Bible známe. Ale ty tisícovky příběhů z praxe podnikání ne. Podnikání klade neskutečně tvrdé morálně – lidské požadavky na podnikajícího. Stejně jako v řeholi umožňuje člověku nechat plně rozkvést své lidství k obrazu Božímu – přistoupí-li však člověk ke každodenním výzvám křesťansky správně a nikoliv v duchu kainovského archetypu.

A o tom je vlastně tato diplomová práce. Věřícím podnikatelům nikdo nedává návod, jak podnikat, podnikat úspěšně, a to ještě navíc při plném zohlednění a realizaci vlastního křesťanství. Při studiu dokumentů a dostupných textů, které se věnují tématu podnikajícího křesťana, se nemůžu zbavit silného dojmu, že církve buď rezignovala nebo v dané chvíli prostě nevidí akutnost problému evangelizace podnikatelského prostředí. Ve srovnání s péčí o rodiny, mladé, přípravu kněží apod., je totiž úsilí, které církve věnuje formaci podnikatelů, marginální. Není pravděpodobné, že by církve jakožto milující matka na něco takového rezignovala. Proto vysvětlení vidím spíše v přehlédnutí aktuálnosti problému. Podnikatelé (stejně jako např. politici) velmi silně ovlivňují doslova davy. Bylo by nanejvýš moudré a vhodné nenechat tedy proces zrání a formace těchto podnikavých lidí napospas samovolnému vývoji.

Další výrazný závěr ze studia dostupných materiálů k danému tématu je ten, že z pohledu církve je daná problematika často zúžena pouze na otázku sociální, případně eticko – morální. Vše další k tématu je pouze na obecné rovině. A to je velká škoda. Tato práce si proto klade za cíl zmapovat možnosti duchovní formace podnikatelů. Jak těch, kteří se na toto povolání připravují, tak těch, kteří již podnikatelskou činnost provozují. Primárně se vztahuje k lidem věřícím, praktikujícím katolíků, sekundárně může být vhodným doplněním vzdělávání věřících z řad evangelíků či protestantů, kteří se o danou oblast zajímají. Věřím, že text povede nejen k hlubšímu vhledu do problematiky podnikajících křesťanů (zejména v ČR), ale otevře také případnou diskuzi, jak se církve může systematictěji, efektivněji a koordinovaněji zabývat otázkou duchovní formace věřících podnikatelů. Plody z této formace v podobě zralejších a ve víře pevnějších byznysmenů, kterým formace navíc pomohla stimulovat ducha tvořivosti, zcela jistě pozitivním směrem ovlivní i tak turbulentní a kontroverzní prostředí, jakým obor podnikání bezesporu je.

„Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření“ (Mk 16, 15), zní Kristova výzva. Máme jako církve jít do celého světa, na každý konec, do každého kraje, každého prostoru i oboru. Prostor podnikání je sám o sobě obrovským kusem světa. Z velké části je to prostor dosud neevangelizovaný. Čeká na misionáře.

Podnikatelé i ostatní lidé v něm často tápou a hledají. Čekají na někoho, kdo je nasměruje. Následujícími řádky bych rád přispěl k systematizaci možných budoucích úkolů, které stojí nejen před podnikajícími křesťany, ale i před misionáři, kteří se odhodlají hospodářský prostor evangelizovat.

V diplomové práci je použita induktivní metoda, kdy z jednotlivých pozorování a dílčích skutečností vyvozují obecné závěry.

1 HISTORICKÝ VÝVOJ PODNIKÁNÍ Z KŘESŤANSKÉHO POHLEDU

1.1 Vymezení základních pojmů

Podnikatel – je člověk otevřený inspiraci. Opravdovému podnikateli se zoufale stýská po tom, aby mohl tvořit (realizovat hřivny), je-li mu tvoření znemožňováno. Jen takový člověk může být podnikatel, který vidí dál, má vizi, je vnitřně ve svědomí volán k tomu uskutečnit určitý záměr. Křesťanský podnikatel pak dobře „zkoumá ducha“ tohoto záměru, aby zjistil, zda-li je ve shodě s Boží vůlí či nikoli. Zázrak podnikání je vybudovat z nuly poctivě fungující firmu. Pak jsou podnikatelé něco jako Boží dar a podnikání je službou samo v sobě. Podnikání vyžaduje kreativního ducha, znalosti a práci. Dobrý podnikatel si uvědomuje svoji schopnost i zodpovědnost „tvořit prostředí“.

Křesťanský podnikatel – výborným modelem je Ježíš. Jako živnostník (tesař) neměl rozhodně primární cíl podnikat, ale uživit sebe a okolí. Jeho cílem nebylo podnikat pro úspěch, bohatství či naplnění ambicí. Na prvním místě Ježíše Krista byl vždy Bůh Otec.¹ Celým životem to dosvědčoval. Z tohoto hlediska bychom mohli spíše říci, že byl podnikajícím křesťanem, než křesťanským podnikatelem. Může to vyznít jako nepodstatný rozdíl či dokonce slovní hříčka. Nicméně jsme přesvědčeni, že tato slovní hříčka je hlubokou podstatou nejen Ježíšova, ale také každého života – tedy i podnikajícího člověka. Na prvním místě má být Kristus, v první řadě jsme tedy křesťané. Teprve pak následuje to ostatní, tedy přídomky – přídavná jména. Pak tedy výraz „podnikající křesťan“ vyjadřuje správné seřazení hodnot a činů, kdy tím daleko nejdůležitějším – dle prvního přikázání – je Bůh sám. Podnikající křesťan říká svým životem: Bůh je středem mého života, dívám se na Ježíše, jsem Jeho učedník. Křesťanský podnikatel (stejně jako např. křesťanská Evropa, byť v ní nejsou všichni lidé křesťané) zastává určité hodnoty jako spravedlnost, poctivost, moudrost apod. Nemusí však být nezbytně Kristův učedník. To je velmi podstatný rozdíl. Mnoho podnikatelů zjistilo, že už pro samotný vlastní prospěch je dobré podnikat tak, aby ctily zásady typu: čestnost, korektní jednání, serióznost, pokora, péče o druhé lidi, pověst

¹ Srov. Mt 22, 36 – 38 či Mt 6, 33.

důležitější než peníze, ctění závazků atd. Přesto se nemuseli vůbec potkat s Kristem. Nepodnikají však křesťansky, tedy v souladu s křesťanskými hodnotami? Podnikající křesťan však položil svůj život na Skále.²

Smlouva – závazek. Člověk se k něčemu zavazuje. Úzce souvisí především s morální zodpovědností splnit, na čem se jedna strana domluvila s druhou. První, kdo nám ukazuje, jaký má být přístup lidské bytosti k uzavřené smlouvě, je Hospodin:³ co říká, to platí. Co platí, to dodržuje, na to pamatuje.⁴

Peníze – velice silné téma, plné kontroverzí a protichůdných otázek i sil. Z čistě pragmatického pohledu slouží peníze pouze jako prostředek směny. Z tohoto hlediska jiný účel peníze nemají. Dnes se nevyměňuje – jako dříve, bez existence peněz – zboží za zboží či zboží za lidskou práci, ale zboží za peníze, lidská práce za peníze. Z pohledu podnikavého člověka jsou peníze pouze komoditou. Jedná se o důležitý zdroj pro realizaci záměrů a plánů, nicméně nejsou konečným cílem. Pouze prostředkem. Poselství církve, Krista i svatých je zřejmé – krotit svou touhu po penězích⁵, nechtít vlastnit⁶, ale sloužit.⁷ Pak dostávají peníze správnou polohu. Křesťanskému podnikateli peníze neslouží k tomu, aby mu zvedaly životní standard. Mají zvyšovat jeho standard v dávání.

Zisk – výsledek tvořivosti, podnikavosti. Může být jak hmotný, tak nehmotný. Podnikavého člověka naplňuje především samotná realizace tvořivosti. Už to je samo o sobě ziskem – mít tu možnost, dar od Boha, tvořit a spolupodílet se na dotváření stvořeného, mít radost z výsledků práce, z využití svěřených hřiven.⁸ Pro věřícího člověka je hlavním a konečným ziskem Bůh.⁹ Bůh opakovaně varuje před pokrytectvím srdce, jež usiluje o jiné zisky, než jsou „boží zlaťáky“.¹⁰

Přiměřená odměna – zisk je odměnou za realizovaný nápad, tvorbu, kreativitu, za službu. Zisk není nemorální, nemorální může být zacházení se ziskem¹¹ či vyžadování nepřiměřeného zisku, kdy jedna strana těží z nouze (bezvýchodné situace) druhé strany.

² Srov. Mt 7, 24 – 25.

³ Srov. Gn 6, 18; Gn 9, 9; Gn 7, 17, 4 – 7 atd.

⁴ Srov. např. Ex 2, 24.

⁵ Srov. 1Tim 6, 9.

⁶ Srov. Pň 15, 27.

⁷ Srov. Mk 9, 35.

⁸ Srov. Mt 25, 16.

⁹ Srov. Fil 3, 7.

¹⁰ Srov. Ez 33, 31, Iz 56, 11.

¹¹ Např. zlatá vana či pozlacené auto atd.

Konkurence – stejně jako krize, i konkurence má ozdravné účinky, pomáhá sebereflexi, zlepšování, zkvalitňování, zvyšování přidané hodnoty. Konkurence i krize jsou v tomto duchu službou podnikajícímu člověku – pomáhají mu stávat se lepším, celkově kvalitnějším.

Duchovní formace – soustavná a systematická práce duchovního rádce (kněze) s věřícím jedincem na utváření jeho hodnot, jeho postojů srdce i mysli, na posilování jeho pozitivních zvyků v duchovním životě a především na posilování jeho vztahu s Bohem.

Spiritualita – velice pragmatickou definici nabízí jezuita James Martin SJ, když říká: „*Stručně řečeno, spiritualita je způsob života ve vztahu k Bohu. V křesťanské tradici se všechny spirituality, bez ohledu na svůj původ, zaměřují na to samé – touhu po spojení s Bohem, důraz na lásku a dobročinnost a víru v Ježíše jako Božího Syna. Každá spiritualita však zdůrazňuje jiné aspekty tradice – jedna podtrhuje kontemplativní, jiná aktivní život. Jedna zdůrazňuje radost, jiná svobodu, ta uvědomění si, jiná obět a ještě jiná službu chudým. V každé křesťanské spiritualitě jsou důležité všechny tyto rozměry, ale každá duchovní ‚škola‘ je vyzdvihuje rozličným způsobem... Každá spiritualita nabízí ‚přechod‘ k Bohu.*“¹² Spirituální (nebo-li duchovní) je ten, kdo je důvěrně spojen s Bohem, s Duchem. Proto se spirituální život týká celého člověka, celého jeho života, neboť Duch (Bůh) působí v každé a ve všech oblastech lidského bytí, nejen ve vybrané části.¹³ Budeme-li hovořit o vybraných impulzech ze spirituálního života, pak se zaměříme zejména na onen „osobitý přechod“ k Bohu, jež se týká především podnikajících křesťanů.

Spirituální teologie – „*je teologická disciplína, která se zabývá duchovním životem coby osobním vztahem k Bohu, se vším, co tento vztah zahrnuje. Musí existovat živý soulad teologa s předmětem jeho bádání. Předmětu spirituální teologie nemůže být rozuměno v teoretické izolaci.*“¹⁴ Předmětem zkoumání spirituální teologie je Boží život (zejména Kristovo tajemství), člověk, jenž se má stát osobností životem v Duchu, a duchovní zkušenost s Bohem.¹⁵

¹² MARTIN, J. SJ *Jezuitský návod takmer na všetko*. Trnava: Dobrá kniha, 2012, str. 6.

¹³ Srov. ALTRICHTER, M. SJ *Příručka spirituální teologie*. Olomouc: Centrum Aletti, 2007, str. 15.

¹⁴ ALTRICHTER, M. SJ *Příručka spirituální teologie*. Olomouc: Centrum Aletti, 2007, str. 11.

¹⁵ Srov. tamtéž, str. 11.

1.2 Zamýšlel Bůh, aby lidé podnikali?

Na tuto otázku můžeme hledat odpověď podrobným rozбором úvodních veršů Bible a prvních tří kapitol knihy Genesis. Na počátku Bůh tvoří – nebe, zemi, tmu, světlo, vody, souš, zeleň a stromoví rozmanitého druhu, světla na nebeské klenbě, mořské živočichy, ptáky, veliké netvory i pozemská zvířata, dobytek, zeměplazy atd.¹⁶ Nakonec svého stvořitelského díla Bůh tvoří i člověka, k obrazu svému.¹⁷ Bůh vybízí člověka k plození a množení a ustanovuje člověka správcem nade vším, co stvořil.¹⁸ Písmo několikrát potvrzuje, že vše, co Bůh učinil, bylo dobré. Má-li člověk naplnit a podmanit si zemi¹⁹, pak ji rozhodně na jedné straně nemá zdevastovat, ale zároveň vůči čemukoli na světě se nacházejícímu nemá zůstat pasivní. Nemá tedy být ani imperátor ani ignorant. Zůstává nám tedy k dispozici střední poloha, pozice správce.²⁰ Opanovat znamená zmistrovat, porozumět, pochopit, zvládnout něco, v tomto případě roli správce na zemi. Bereme-li za správce někoho, kdo je kompetentní, kdo rozumí svému oboru, stále se v něm vzdělává a svědomitě pracuje na své pozici, pak již prakticky hovoříme o jedinci podnikavém, tvořivém, zodpovědném, pracovitém, pečujícím. Hovoříme o někom, kdo se nám svými charakteristikami nápadně přibližuje moderní podobě člověka v pozici správce, o někom, koho obchodní zákoník označuje za řádného hospodáře, tj. o podnikateli. V tomto smyslu je zřejmé, že Bůh zamýšlel, aby lidé podnikali.

Jedním dechem však vyvstává celá šíře podnikatelského problému, kdy si během čtení Gn 2, 15 uvědomujeme, že Bůh člověka postavil do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil²¹, aby realizoval svou tvůrčí hodnotu, kterou do něj Bůh vložil.²² Na druhé straně nám zároveň Ježíš na závěr podobenství v Lk 16, 13 říká, že nemůžeme sloužit Bohu i majetku. Klasik by poznamenal, že někde mezi Gn 2, 15 a Lk 16, 13 se

¹⁶ Srov. Gn 1, 1 – 25.

¹⁷ Gn 1, 27.

¹⁸ Gn 1, 26 – 30.

¹⁹ Ve smyslu podrobit, opanovat.

²⁰ O úloze správce mnohokrát hovořil také Ježíš Kristus, když na této pozici ukazoval správný vztah mezi člověkem a Bohem. Srov. Lk 16, 1 – 13.

²¹ Po Gn 1, 28 Bůh v Gn 2, 15 znovu-potvrzuje člověku statut správce.

²² Gn 1, 27 explicitně sděluje, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému. V duchu Božího tvoření, je-li člověk „k obrazu Božímu“, má Boha rovněž napodobovat ve tvoření. Je nutné si samozřejmě uvědomit, že lidské tvoření nemůžeme srovnávat s Božím tvořením, nebo-li aktem stvoření. Bůh je ten, kdo je schopen stvořit něco z ničeho. Lidská bytost, byť může Boha napodobovat, napodobuje pouze částečně. Nemůže totiž stvořit nic ve smyslu „něco z ničeho“, může pouze dotvářet, dovytvářet, spravovat, obdělávat a užívat to, co již Bůh stvořil – v tomto smyslu stvořil „něco z ničeho“.

stala chyba. Je nutné si uvědomit, že v situaci okolo Gn 2, 15 se člověk ještě nachází ve stavu „před pádem“, ještě nezhřešil, jasně vnímal priority. Nezaměňoval si blahobyt, do kterého člověka Bůh v Edenu umístil, se všemocnou a všehoschopnou svobodou, do které upadl člověk po prvotním hříchu. Důsledek pro dnešní dny je ten, že úspěšný, od Boha odtržený „emancipovaný správce“ vnímá svou pozici jako neotřesitelnou a soběstačnou. Sebe považuje za strůjce své pozice. A místo adorace Stvořitele, vděčnosti Dárci, adoruje výtvar svých rukou – majetek. Účelem správcovství v Edenu bylo realizovat Bohem darovaný obraz v člověku – tvořivost, užití hřiven. Na prvním místě však pro člověka byl Bůh, vztah s Ním. Po pádu začala sestupná spirála, jakási degenerace pramenící z nepochopení účelu tvořivosti. Až do dnešních dnů člověk jako účel svého správcovství sleduje výdělek, získání materiálního blahobytu, bohatství, majetku, převahy nad bližními. Na prvním místě je tak majetek. Mezi Bohem a majetkem člověk volit nemůže. Člověk může buď vycházet ze svého prvotního a pravého účelu – byl stvořen k obrazu Božímu, k tomu, aby žil ve vztahu a v jednotě s Bohem a uznával Boha jako svého Otce. Z prvotního účelu vyplývá další – aby formou správcovství a tvoření zúročoval hřivny, které dostal. Nebo vychází z účelu pomateného – využívá své hřivny, tvořivost, svobodu, dary od Boha, pro realizaci svých záměrů, k realizaci vlastního sobectví.

Pohled na oblast podnikání z hlediska Božího záměru je o to více zřetelný v momentě, kdy si uvědomíme, že také sám Spasitel valnou většinu svého života podnikal jako živnostník, vykonával tesařské řemeslo. V době svého mládí se učil u svého pěstouna Josefa. Po jeho smrti řemeslo převzal a až do svého veřejného vystoupení a tříletého učitelství – prorockého působení mezi lidmi, fungoval jako tesař, řemeslník.²³ V tomto smyslu se vlastně jedná o dnešní obdobu řemeslné živnosti, tedy OSVČ.²⁴ V duchu současných zkušeností soukromých živnostníků můžeme postulovat, že Ježíš trávil hodiny v dílně, ve špíně, v potu a námaze pracoval celé dny od rána do večera, měl své zákazníky, o které se musel starat. Ti mu platili, tedy zacházel s penězi. Možná mu neplatili všichni, pak je otázka, zda a jak vymáhal pohledávky. Platil daně, živil svou matku Marii, staral se o dům atd. Klasický život živnostníka. Jeden velký rozdíl oproti klasickým živnostníkům – podnikatelům tu však zcela určitě byl. Ježíš měl na prvním místě svého života Boha a nikoli práci, péči o živobytí nebo dokonce starost

²³ Srov. Mk 6, 2 – 3.

²⁴ OSVČ je zkratka pro osobu samostatně výdělečně činnou, tedy pro živnostníka.

o peníze.²⁵ V kapitole 3.3 se blíže podíváme na specifika Ježíšovy živnosti, pokusíme se zodpovědět otázku, co by dělal, kdyby podnikal dnes.

Závěr z výše uvedeného je patrný. Podnikání není „stavovské místo“ uměle vytvořené člověkem pro člověka. Bůh zamýšlel od začátku, a to dokonce ještě před pádem Adama, aby člověk pracoval, staral se, tvořil hodnoty coby správce, hospodář. Nebylo to nazváno podnikáním, koneckonců význam slova správce sám o sobě inklinuje k roli vedoucího, který „něco“ vede, stará se o to, usměrňuje to, má to na zodpovědnosti. Takovýto člověk nemusí být nezbytně podnikatelem. Papež, biskup, kněz, opat, prezident, politik, učitel, rodič, vychovatel či manažer, podnikatel, v podstatě každý ve vedoucí pozici je v první řadě správcem svěřené oblasti, lidí, zdrojů. Tento druh správcovství, podnikavého a tvořivého ducha, Bůh tedy od počátku zamýšlel. Podnikání jako obor je pouze jedno z odvětví tohoto správcovství. Z tohoto pohledu tedy podnikání splňuje parametr uvedený v Gn 1, 31: „*Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré.*“ Ze své podstaty je podnikání dobré. Nicméně člověk svým poslušným konáním, v duchu účelu, který mu byl při stvoření dán či neposlušným zneužitím pozice svobody, sám dotváří definitivní podobu podnikání. To je pak ve výsledku zlé či dobré. Co Bůh dobře zamýšlel, člověk dokáže ve své svobodě umně pokřivit či dokonce zničit.

Naděje křesťana spočívá mimo jiné ve vědomí toho, že co člověk pokřivil, příp. zničil, to Bůh dokáže napravit, příp. z mrtvých vzkřísit.²⁶ V tomto smyslu platí známý výrok Tomáše Akvinského: „*Deus semper major.*“²⁷ Bůh je vždy větší. Větší než naše představy, větší než naše činy, větší než cokoli.

1.3 Podnikavý duch

Jak jsme si v předešlé kapitole ukázali, podnikatel je především podnikavý člověk, správce, který se snaží naplno využívat Bohem svěřených hřiven. Je to člověk, který chce tvořit hodnoty pro druhé. To je podstata podnikavého člověka – Bohem

²⁵ Tento závěr můžeme vyvodit z více míst novozákonních výroků Ježíše Krista, např. o tom, že Bůh má být na prvním místě (srov. Mk 12, 29 – 30 či Lk 12, 31), že si nemáme dělat starosti o živobytí (Lk 12, 22 – 31) či že se nemáme hnát za falešným pocitem jistoty pramenící z vlastnictví velkého majetku, ale naopak, máme si ukládat poklady v nebi (Lk 12, 15 – 21 či Lk 12, 33 – 34).

²⁶ Srov. situace, kdy člověk ukřižoval a zabil Ježíše Krista a Bůh ho třetího dne vzkřísil: Mt, 27, 32 – 50 a Mt 28, 1 – 20.

²⁷ *De Potentia*, q. 7, a. 5, ad 14

svěřené hřivny užívá ve prospěch druhých. Sama podstata zdravé ekonomiky jakožto prostoru pro podnikání leží na schopnostech (hřivnách) jednotlivců a na užitečnosti jejich výrobků a služeb. Podnikatel tedy není v tomto smyslu společenský statut, spíše příležitost ke službě. Je to tvořivostí přispívající člověk s jistým způsobem myšlení. O tomto faktu hovoří profesor Peter Klein: „*Termíny podnikatel a podnikání jsou užívány mnoha různými způsoby a ne vždy konzistentně. Typický člověk si pod těmito pojmy představí specifický druh byznysu jako je začínající podnik, malý podnik či obrovská korporace. Nicméně slovo ‚podnikatel‘ používáme také k popisu určitého způsobu myšlení – být kreativní, ukázat iniciativu, být ostražitý k příležitostem, cvičit se ve zodpovědnosti.*“²⁸ Poukazuje tak na fakt, že první asociace se slovem podnikatel, podnikání atd. by měla směřovat více k jádru podstaty, tedy k podnikavému myšlení nebo k něčemu, co bychom mohli nazvat termínem podnikavý duch.

Není bez zajímavosti, že pro pojem podnikavý duch najdeme vhodný substitut v encyklice *Centesimus annus*²⁹, již napsal Jan Pavel II., a ve které poukazuje právě na podnikavého ducha. Tento princip nazývá tvůrčí subjektivitou člověka. Papež vyzdvihuje od Boha darovanou lidskou schopnost jednat, tedy představit si novou věc, promyslet ji a pak ji vykonat. V tvořivosti člověka, v nezcizitelném právu na osobní iniciativu, kterou dostal člověk od Stvořitele, vidí Svatý otec opravdový klíč k lidské identitě. Bůh tvoří, člověk stvořen k obrazu Božímu tvoří.³⁰ Ve tvůrčí subjektivitě vidí Jan Pavel II. důležitý princip svobody člověka, přičemž v tomto smyslu realizuje člověk svobodu ve třech oblastech – ve svědomí, ve zkoumání a ve tvořivosti. Každá žena a každý muž byli stvořeni k obrazu Stvořitele, aby pomáhali skrze tvůrčí subjektivitu spoluvytvářet budoucnost světa ve sféře ekonomické i ve sférách ostatních.

Bůh měl zcela jistě představu o stvoření světa již před jeho počátkem. Tento princip Boží anticipace je doložen na více místech v Písmu.³¹ V tomto smyslu pokračuje také profesor Klein o podnikavém myšlení: „*myslím, že podnikatel hledí vstříc nejisté budoucnosti a snaží se odhadnout, které výrobky a služby budou zákazníci chtít ... podnikatelův úsudek je nezbytný pro tržní ekonomiku – on vytváří a udržuje firmy,*

²⁸ Srov. <http://www.mises.org/daily/6631/Looking-at-Entrepreneurship-From-a-Theoretical-Perspective>
Není-li uvedeno jinak, všechny internetové odkazy jsou platné ke dni 18. 4. 2014.

²⁹ Jan Pavel II. *Centesimus annus*. Praha: Zvon, 1996.

³⁰ Jedna slovní hříčka hovoří o tom, že člověk je tvor od slovesa tvořit. Pokud tedy tvoří, je tvor. Pokud netvoří, je ne-tvor.

³¹ Srov. např. Gn 13, 16; Gn 16, 10; Gn 17, 19; Iz 7, 11 – 14; Iz 44, 3; Iz 53, 10; Jr 1, 5; Sk 1, 4; Ř 4, 18.

*zavádí a rozvíjí nové technologie, přináší nevyčíslitelný užitek obyčejným lidem...*³² Výše uvedeným chceme poukázat na prolínání Božích charakteristik (tvoření hodnot, představa, co bude) a charakteristik podnikatele (tvoření hodnot, podnikavé myšlení, anticipace). Tyto charakteristiky jsou si nápadně podobné. Nezbyvá, než znovu konstatovat, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu.³³

Tématiku podnikatele coby tvořivého člověka, ochotného se zapřít, riskovat a vytvořit hodnotu, jež je nakonec hodnotou pro druhé, velmi trefně glosuje 1. kapitola knihy *Ekonomické bajky*. Zde najdeme obrazným, přesto výstižným způsobem zachycené nejen základní principy podnikání, ale vůbec principy celého podnikatelského (tržního) prostoru, hospodářských systémů a ekonomik států.³⁴ Podle autorů knihy to byla právě lidská tvořivost v kombinaci s lidskou touhou vzeptít se podmínkám živoření, které vedly člověka ke snaze hledat ve svém životě inovace nejrůznějšího charakteru a podoby. Tento fakt měl za následek obecné zlepšení životní úrovně celé společnosti. Opět tedy můžeme vysledovat, že je to právě tvořivost a podnikavý duch, člověku Bohem svěřené hřivny, které stojí za jakýmkoli podnikatelským motivem člověka.

V souvislosti s podnikavým duchem je třeba zmínit několik novozákonních postřehů. Ne každý dostal od Boha stejný počet hřiven (darů, schopností k tvořivosti)³⁵ na straně jedné. A ne každý má stejný potenciál využití svěřených hřiven (talentů) na straně druhé. Ježíš Kristus k tomuto říká podobenství o hřivnách, přičemž deseti služebníkům rozdál deset hřiven. Jeden služebník následně znásobil jednu hřivnu v hřiven deset, druhý v pět a poslední neznásobil nic.³⁶ Pomineme-li služebníka, který nic neznásobil v důsledku svého negativního postoje, je dobré si všimnout, že vždy bude existovat rozdíl ve výnosu z podnikatelské činnosti (10 vs. 5 hřiven). Druhá strana mince stejného příběhu již nyní nastiňuje, že některé úvahy o sociální spravedlnosti nejsou reálné. Ježíšova reakce vzhledem k poslednímu služebníkovi s jednou hřivnou vyzní vcelku tvrdě: „Řekne mu: *„Jsi špatný služebník. Soudím tě podle tvých vlastních slov: věděl jsi, že jsem přísný a беру, co jsem nedal, a sklízím, co jsem nezasel. Proč jsi aspoň mé peníze neuložil, a já bych si je teď vybral i s úrokem.“* Své družině pak řekl: *„Vezměte mu tu hřivnu a dejte ji tomu, kdo má deset hřiven!“* Řekli mu: *„Pane, už má*

³² Srov. <http://www.mises.org/daily/6631/Looking-at-Entrepreneurship-From-a-Theoretical-Perspective>

³³ Srov. Gn 1, 27.

³⁴ SCHIFF, D. Peter, SCHIFF J. Andrew. *Ekonomické bajky*. Praha: Dokořán, 2010.

³⁵ Srov. Mt 25, 14 – 15.

³⁶ Srov. Lk 19, 12 – 26.

deset. ' Pravím vám: ,Každému, kdo má, bude dáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.' “ (Lk 12, 22 – 26) Pro obhájce naprosté, až extrémně položené sociální spravedlnosti či rovnosti blahobytu může být tento výrok políčkem pro jejich námitky o ideálním stavu sociální rovnováhy a spravedlivého rozdělení majetku.

Ano, Ježíš řekl také mnoho jiných výroků, zejména o milosrdenství a lásce k bližnímu, což vede k úvaze (někdo by mohl zajít až na rovinu morálních soudů) o solildaritě onoho služebníka s jedenácti hřivnami vůči chudým. Nicméně v daném okamžiku zůstává faktem, že ten služebník, co měl jednu hřivnu, nakonec skončil bez hřiven. Zajímavé v duchu sociální nauky by bylo sledovat, koho by měl při respektování principu solidarity onen „kapitalista“ s jedenácti hřivnami podporovat. Ano, chudé. Ale které? Pokud všechny, pak to znamená mimo jiné podporovat onoho služebníka, který nakonec skončil bez hřiven. I on je totiž v dané chvíli chudý. Jenže k čemu vede tato podpora podobných typů lidí? Zjevně k ničemu dobrému, neboť i Ježíš v příběhu podobenství zaujímá vyhraněný postoj k danému služebníku. A měl-li by služebník s jedenácti hřivnami zaměstnat toho s nulovým kontem hřiven, je zřejmé, že si tím zadělává na problémy. Otázku spravedlivé mzdy v dané chvíli raději ani neotvíráme, neboť bychom rozvíjeli další komplikované a na rozbor náročné téma. Taková a podobné situace jsou velmi složité vzhledem k řešení a vyžaduje to ducha moudrosti, opravdové křesťanské lásky a skutečně hluboké spravedlnosti, nikoliv té povrchní, která je vyžadována veřejným míněním či tlakem nesprávně interpretovaných závěrů z učení sociální nauky církve. Více se tomuto tématu budeme věnovat v kapitole 5.2.

Podnikající křesťan je správce svěřených hřiven a měl by při svých rozhodováních moudře rozlišovat. Jedná-li se o jeho rozhodnutí a činy, pak musí být veden v ideálním případě modlitbou, hlubokým niterným životem a před Bohem čistým svědomím. Bez duchovního zformování je však zcela nereálné očekávat, že se někdo bude pravidelně modlit, prosit za moudrost a v případě složitého rozhodování dlít dlouhé chvíle před Boží tváří. Nicméně z nastíněné problematiky vidíme, jak se i z tohoto pohledu podnikání opravdu jeví jako výsostně morálně – lidská záležitost.

V kontextu zmiňovaného podobenství je situace o to více „pikantní“, pokud si pozorně všimneme, že v textu onen „jednohřivnový služebník“ říká: *„Pane, tu je tvoje hřivna; měl jsem ji schovanou v šátku, neboť jsem se tě bál. Jsi přísný člověk: bereš, co jsi nedal, a sklízíš, co jsi nezasel.“ (Lk 19, 20 – 21) Služebník se krále bojí a považuje ho za přísného člověka. Navíc král tomuto „obvinění“ neodporuje vhodnými protiargumenty či vyčítavými otázkami o tom, zda-li již zapomněl, jak se o služebníka*

staral. Naopak, ihned bez diskuzí koná a v závěru podobenství vynáší verdikt: „*Pravím vám: „Každému, kdo má, bude dáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má. Ale mé nepřátele, kteří nechtěli, abych byl králem, přiveďte sem a přede mnou je pobijte.“*“ (Lk 19, 26 – 27) Tyto výroky vskutku ukazují, že celá záležitost ohledně podnikání, hospodaření, zejména v návaznosti na péči zaměstnavatelů o zaměstnance je mnohem složitější a má své hranice. Pokud dochází ze strany zaměstnanců ke zneužívání svých pozic, pak moudrý správce musí konat.³⁷ Takto bychom v rámci objektivitě právem mohli poukázat na mocenské a silové zneužívání pozic ze strany bohatých kapitalistů – zaměstnavatelů – a tato výtky by byla zrovna tak oprávněná jako ta vůči nesprávně se chovajícím zaměstnancům. Situaci nám neulehčuje ani sám Spasitel, když na jiném místě Písma tvrdí: „*Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili!*“ (Lk 6, 29) Nebo: „*Ale běda vám, bohatým, vždyť vám se už potěšení dostalo. Běda vám, kdo jste nyní nasyceni, neboť budete hladovět.*“ (Lk 6, 24 – 25) Jak vidíme, celá záležitost je vskutku natolik komplikovaná, že řešení, natož jednoduché, není snadné najít. Jednoduchost je výsledkem mnohdy složitého procesu. Snad by nám v tomto smyslu mohla více pomoci znalost principů duchovního rozlišování, které poukazují na to, že někdy může být ve stejné situaci a kontextu správné „jít doprava“ a jindy „jít doleva“.³⁸ Duchovní život nemůžeme posuzovat podle pravidel logiky světa.³⁹ Více o tématu zaměstnavatel vs. zaměstnanec najdeme také v kapitole o encyklikách a sociálním učení církve (kapitola 5.1).

Jak jsme výše uvedli, první na světě nebyl podnikatel ani tržní hospodářství. První byl od Boha daný tvořivý princip, který Bůh vložil do člověka. Tento tvořivý princip se působením Božího ducha skrze činnost člověka zhmotňoval ve fyzické realitě a to v podobě podnikavé činnosti člověka. Teprve v průběhu historie lidstva začali lidé tento princip tvořivosti „uchopovat“, pojmenovávat a dávat mu jmenné nálepky. Tento vývoj od praxe k teorii se pokusíme zachytit a analyzovat v další kapitole. Možná někoho překvapí, že první pokusy o teoretické zachycení a pojmenování tvůrčího podnikavého ducha vznikaly na církevní půdě. Ekonomie, podnikání a tržní

³⁷ Srov. Př 20, 26.

³⁸ Pro vlastní nastudování doporučujeme knihy např. RUPNIK M.I., O duchovním otcovství a rozlišování. Olomouc: Refugium, 2001. Nebo RUPNIK M.I., Uvedení do duchovního života. Olomouc: Refugium, 2003.

³⁹ Srov. J 3, 8: „*Vítr vane kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje. Tak je to s každým, kdo se narodil z Ducha.*“ Ve smyslu „vítr vane, kam chce“, Boží duch může svobodně konat paradoxně zdánlivě protichůdné, protičečící si činy (přičemž není možno zaměňovat svobodu se svévolí).

hospodářství co do praktického obsahu významu těchto slov se utvářely každodenní existencí a činností lidstva. Co do popisné teorie a pojmolgie (pojmy, názvosloví apod.) však byly tyto oblasti v úplných počátcích utvářeny za zdmi klášterů, v nichž se úžasným způsobem snoubila praxe s teorií, předávání informací s učením i praktickým použitím znalostí. Znalost a dovednost šly ruku v ruce s výkladem a soustavou poznatků.

2 HOSPODÁŘSKÉ PROSTŘEDÍ FORMOVANÉ EKONOMICKÝMI TEORIEMI VYBRANÝCH CÍRKEVNÍCH BADATELŮ

Je veliká škoda, že moderní ekonomicko-hospodářské (podnikatelské) prostředí, ve kterém se každý podnikající člověk pohybuje, se vymezuje především akcentem na učení Adama Smithe a dalších myslitelů, kteří počínaje 18. stoletím začínají veřejně a systematicky formulovat ekonomické principy a teorie hospodářství. Právě tento „marketing“ veřejného, plošného a systematického produkování ekonomických teorií světských vědců církevním badatelům v rozmezí 10. – 17. století chyběl.⁴⁰ Výše uvedený fakt způsobil, že nejen široká veřejnost, ale také katolíci samotní berou za naprosto samozřejmé, že A. Smith a jeho následovníci ekonomové, jsou první, kdo rozvíjeli nejrůznější ekonomické definice, teorie a vymezení tržně – hospodářského prostředí. Nic není dál od pravdy. Faktem zůstává, že tyto teorie ovlivňovaly myšlení lidí. Počínaje od názorů politiků⁴¹, kteří svými intervencemi omezují hospodářský prostor, přes veřejné mínění široké populace až po samotné podnikatele, kterými konče, napáchaly velké škody. Ostatně, že jsou ekonomové bezradní a svému oboru v podstatě nerozumí, je dnes již veřejným tajemstvím, které je rozšířené mezi nejširší vrstvy populace. V moderní době tento fakt potvrdili např. Paul Z. Pilzer, ekonomický poradce dvou prezidentů USA v 70. a 80. letech 20. století, když řekl na adresu ekonomů: *„Ať pomáhají plánovat budoucnost jedinců, nebo hledají cesty, jak se postarat o rostoucí počet chudých v naší společnosti, doslova jediná věc, na které se takzvaní odborníci na ekonomický úspěch dokáží shodnout, je, že už se*

⁴⁰ Tento boom ostře vědeckého přístupu sekularizovaného světa, který se emancipuje od Boha, záhy „přehlušil“ vědecký přístup církevních učenců šetrně zohledňujících symbiózu vědy a víry. Za otce moderní vědy je mnohými považován Descartes, který se snažil položit nový základ pro vědecké zkoumání, jež bude stát pouze na pevném (objektivním) základě. Stranou tak šly veškeré otázky typu: Proč? A přehnaný důraz byl kladen na otázky typu: Jak? V době, kdy se začala rodit ekonomie jako vědní obor (třebaže latentně existovala již mnoho století před jejím „oficiálním vznikem“ a to v podobě úvah vybraných teologů), Descartovy myšlenky měly již široké uznání. Neblahým důsledkem toho procesu byla skutečnost, že svět začal být lidmi posuzován stroze mechanicky. Křesťansko – židovský základ Boha, milosrdenství, lásky a morálky šel stranou. Tento neblahý vliv „mechanického uvažování“ na společnost od středověku po dnešek můžeme vnímat zejména na „odduchovnění“ především západní společnosti.

⁴¹ Názorů, jež jsou formovány ekonomickými mysliteli různých protichůdných ekonomických škol.

neshodnou téměř v ničem.“⁴² Ekonomové jsou zvyklí často používat formule a výrazy typu „*ceteris paribus*“⁴³ či „na druhé straně“, což znovu ukazuje na jejich bezradnost. Ve 2. polovině 20. století tento fakt vedl prezidenta Trumana k prohlášení, že: „*to, co USA potřebují, je dobrý jednoruký ekonom.*“⁴⁴

Jak bylo řečeno výše, tržní prostor a ekonomie jako věda nebyly myšlenkově utvářeny od 18. století, počínaje A. Smithem. Zatímco podnikatelská praxe si žila svůj běžný život od prvopočátku lidského stvoření, začaly ji uměle definovat, dotvářet a od jistého času usměrňovat nejrůznější teorie, které se souběžně s podnikatelskou praxí, byť nesměle, hlásily o slovo. Tyto kořeny sahají cca. do 10. století. Podnikatelská teorie, která se z těchto kořenů později jasně profilovala ve vědní obor zvaný ekonomie, má své prvopočátky v myšlenkových úvahách na půdě církve. Časem vznikly v podstatě dva protichůdné přístupy. Teorie hodnoty práce a teorie subjektivní hodnoty, dnes známé spíše pod označením teorie marginální užitečnosti. Extrémní „pokroucení“ těchto teorií v komunistický socialismus či kapitalistický liberalismus alá. *laissez-faire*⁴⁵ již nemá s církevními učenci nic společného. Kam vede jak jedna, tak druhá extrémní poloha hospodářských „...ismů“, může dospělá generace z 90. let 20. století v ČR poměrně erudovaně zhodnotit z vlastní zkušenosti. Žádné extrémy nejsou dobré.⁴⁶

Vzhledem k širokému záběru církevních badatelů zabývajících se hospodářským prostředím vyjmenujeme jen výčet těch nejvýznamnějších. Ekonomické myšlenky, názory a definice rozvíjeli zejména: Jean Buridan, Mikuláš Oresme, Tomáš Akvinský, Martin de Azpilcueta, kardinál Kajetán, Pierre de Jean Olivi, Bernardin ze Sieny, Luis Saravía de la Calle, jezuité jako kardinál Juan de Lugo a Luis de Molina a další.

⁴² PILZER, Z. Paul. *Bůh si přeje, ať jste bohatí*. Praha: Pragma, 1998, str. 29. Pozn. Ačkoliv nesouhlasíme s některými výroky v Pilzerově knize, zejména v oblasti věroučné, jeho ekonomické názory jsou velmi zajímavé a přínosné, proto jsme se rozhodli na knihu poukázat.

⁴³ Ekonomický terminus *technicus* – znamená „za jinak neměnných okolností“, nicméně co v ekonomice je beze změn?

⁴⁴ PILZER, Z. Paul. *Bůh si přeje, ať jste bohatí*. Praha: Pragma, 1998, str. 29.

⁴⁵ Teorie A. Smitha o „volné ruce trhu“, která sama vyrovná veškerou nerovnováhu v kapitalistickém systému. Více viz. SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001.

⁴⁶ V tomto smyslu Aristoteles hovoří o ctnosti jako o středu mezi dvěma extrémy. Tak například štedrost je podle něj středem mezi marnotratností a lakomstvím. Srov. HUŠEK, V. *Základy systematické filosofie 2 – antropologie*. Studijní materiál 2010, str. 15. Z hlediska spirituální teologie je však třeba podotknout, že duchovní člověk se mnohdy nespokojí s rovnovážnou pozicí mezi dvěma extrémy – pro něho je důležité „vsadit“ na to, k čemu ho volá Bůh.

2.1 Názory na hospodářské prostředí J. Buridana, M. Oresma, kardinála Kajetána

Jeden z nejvýznamnějších ekonomů 20. století, klasik tradiční rakouské školy, Josef Schumpeter, ve svém díle *Historie ekonomické analýzy* ocenil podíl zejména pozdních scholastiků na ekonomické disciplíně. Píše: „Byli to oni, kdo více než jiná skupina byli ‚zakladateli vědecké ekonomie‘“.⁴⁷ Z námi uvedených jmen nicméně vyplývá, že na pozdní scholastiky měli vliv ještě dřívější ekonomické příspěvky z řad katolických učenců. Další z významných ekonomů 20. století, Murray N. Rothbard, poukazuje např. na Jeana Buridana (1300 – 1358), rektora pařížské university. Dle Rothbarda přispěl Buridan k moderní teorii monetarismu. Zajímavé na Buridanově teorii je, že nepovažoval peníze za umělý produkt státní intervence, ale poukázal na to, že peníze se objevily na trhu zcela svobodným a spontánním způsobem. Vycházely totiž vstříc lidskému požadavku po jednoduchosti. Lidé si uvědomovali, že procesem svobodné výměny zboží za peníze se dramaticky zjednoduší celý obchod.⁴⁸ Peníze jako komodita musely být dle univerzitního rektora snadno přenosné a rozdělitelné, trvanlivé a musely mít vysokou hodnotu na jednotku váhy. Rothbard také poukázal na to, že J. Buridan mj. začal klasifikovat monetární kvality komodit, což stálo u zrodu témat prvotních kapitol četných monetárních i bankovních učebnic až do éry zlatého standardu ve 30. letech 20. století.⁴⁹

Mikuláš Oresme, coby Buridanův žák, pak obrovskou měrou přispěl k utváření monetární teorie, která zjednodušeně řečeno tvrdí, že nabídka (množství) peněz v oběhu má přímý vliv na cenovou hladinu (výši cen produktů a služeb). Oresme napsal *Pojednání o původu, povaze, zákonitostech a změnách peněz*. Jeho názory, v této knize prezentované, stanovily standardy, jež dle názoru mnohých ekonomů nebyly překonány po řadu staletí a jež v jistém slova smyslu nebyly překonány dodnes. Oresme byl dokonce jedním z dalších ekonomů, J. G. Hülsmannem, označen za otce zakladatele monetární ekonomie.⁵⁰ Zabýval se destruktivními efekty inflace, která dle jeho názoru

⁴⁷ SCHUMPETER, A. Josef. *History of Economic Analysis*. New York: Oxford University Press, 1994, str. 97.

⁴⁸ Srov. <http://www.mises.cz/literatura/ekonomicke-mysleni-pred-adamem-smithem-52-kapitola--3-3-uzitek-a-penize-buridan-a-oresme-426.aspx>

⁴⁹ Srov. ROTHBARD, N. Murray. *Economic Thought Before Adam Smith*. Auburn: Edward Elgar Publishing Ltd, 1995, str. 73 – 74. Kniha k dispozici na: <http://mises.org/books/histofthought1.pdf>

⁵⁰ Srov. <http://mises.org/daily/1516>

nesvědčí obchodu a zvyšuje celkovou úroveň cen. Vláda se pak díky inflaci obohacuje na úkor lidí, což není dobré a proto je dle Oresma ideálním řešením, aby vláda do monetárního systému vůbec nezasahovala.⁵¹ Pozdní scholastici, kteří se zajímali o Oresmovy myšlenky a monetární ekonomii, když viděli cenovou inflaci v 16. století ve Španělsku, došli k něčemu, co ekonomičtí historikové označují za první formulaci kvantitativní teorie peněz. Řečeno zjednodušeně, větší zásoba platidel vede k poklesu kupní síly. Peníze mají větší hodnotu tam, kde je jich nedostatek a v důsledku toho je cena zboží nižší a naopak.

Za povšimnutí stojí rovněž myšlenkový přínos kardinála Kajetána, který hodnotil v díle *De cambiis* z roku 1499 směnný trh z morálního hlediska. Kajetán mimo jiné dává základy dnes moderní teorii očekávaného užitku, která říká, že cena peněz může být ovlivněna očekáváním pravděpodobného stavu trhu v budoucnosti.⁵²

2.2 Názory některých scholastiků

Naprosto průlomovou ekonomickou teorií, kterou pozdní scholastikové formulovali mj. na základě Augustinových myšlenek v *Boží obci*, je teorie subjektivní hodnoty. Mnozí křesťané by se jistě divili, že také tato teorie vznikla na „církevní půdě“. Teorie tvrdí, že cena výrobku se neodvíjí od objektivních faktorů, jako je cena produkce nebo množství hodin práce k výrobě nutných⁵³, ale od subjektivního ohodnocení ceny výrobku jednotlivými zákazníky. Jakákoli teorie, říkájí scholastikové, která připisuje cenu výrobku na základě objektivních faktorů, kterými jsou cena práce, hodnota materiálu apod., je chybná. Scholastikové vycházeli z myšlenkových pochodů Pierra de Jeana Olivi (1248 – 1298), který tvrdil, že se cena (hodnota výrobků) určuje dle užitečnosti a žádoucnosti. Tyto faktory jsou však pro každého zákazníka jiné, proto se vychází ze subjektivního ohodnocení ceny. Spravedlivá cena tak dle něho vzniká z interakce kupujícího a prodávajícího na trhu. Subjektivní zhodnocení hodnoty zboží se projeví pak v tom, zda je kupující za stávajících cen ochoten kupovat či ne.⁵⁴

⁵¹ Srov. <http://mises.org/daily/1516>

⁵² Srov. ROTHBARD, N. Murray. *Economic Thought Before Adam Smith*. Auburn: Edward Elgar Publishing Ltd, 1995, str. 100 – 101.

⁵³ Cenu práce a produkce jako podklad pro tvorbu ceny za zásadní naopak považuje teorie hodnoty práce.

⁵⁴ Srov. ROTHBARD, N. Murray. *Economic Thought Before Adam Smith*. Auburn: Edward Elgar Publishing Ltd, 1995, str. 60 – 62.

Bernardin ze Sieny později přejal Olivioho teorii subjektivní hodnoty v podstatě doslova. Dnes je označován za největšího ekonomického myslitele středověku. Luis Saravía de la Calle pak v 16. století říká: „*Ti, kdo odměřují spravedlivou cenu podle práce, nákladů a rizika pro osobu, která zboží prodává nebo vyrábí, nebo podle ceny dopravy nebo cestovních nákladů... nebo podle toho, co musejí faktoři zaplatit za svou výrobu, riziko a práci, se velmi mylí, a ještě více se mylí ti, kdo si počítají profit jako pětinu nebo desetinu. Spravedlivá cena totiž vzniká z přebytku nebo nedostatku zboží, obchodníků a peněz... než z nákladů, práce a rizika. Pokud bychom odhadovali spravedlivou cenu z práce a rizika, žádný obchodník by nikdy neutrpěl ztrátu ani by nedošlo k přebytku nebo nedostatku zboží a peněz. Ceny nejsou pevně svázány s náklady. Proč by balík plátna přivezený z Británie za velké peníze po zemi měl větší cenu než ten, který byl levně přepraven po moři? ... Proč by ručně psaná kniha měla větší cenu než vytištěná, když ta druhá je lepší, navzdory menším nákladům na výrobu? ... Spravedlivou cenu tedy nevypočteme z výše nákladů, ale z obecného odhadu.*“⁵⁵

Praktický závěr této teorie otvírá k diskuzi otázky typu přiměřeného zisku, ceny práce apod. Ukazuje nám také, jak silný potenciál ziskovosti leží v tvořivosti podnikatele, který dokáže nabídnout lidem něco, co je užitečné, žádoucí a jedinečné. Záchranná brzda, aby se cena výrobků či služeb v některých případech nevyšplhala do nesmyslných výšin je v takovém případě nechána na svobodě člověka a na jeho volbě. To platí jak pro nabízejícího, tak pro poptávajícího Tato svoboda, jak pro zákazníka, tak pro podnikatele, sebou nese tíhu zodpovědnosti. Ostatně jako v případě jakékoli svobody. V tomto smyslu je zjevné, že jisté zásady, regule a omezení ze strany státu jsou více než žádoucí.

Na tomto místě je vhodné zmínit užitek mnohých církevních dokumentů, které akcentují význam etiky, sociálních otázek a morálního soudu / povinností podnikatele. Podnikatelská praxe ukazuje, že mnohé „chytré“ podniky se chovají dle teorie subjektivní hodnoty.⁵⁶ V souvislosti s teorií subjektivní hodnoty nám v hlavě může

⁵⁵ ROTHBARD, N. Murray. *New Light on the Prehistory of the Austrian School*. Součástí díla *The Foundations of Modern Austrian Economics*. Kansas City: Sheed and Ward, 1976. Str. 55.

⁵⁶ Důkaz spatříme např. v tom, kolik stojí letenka či jízdenka na vlak, pokud ji kupujeme s předstihem několik dnů. A kolik stojí v momentě, kdy nutně potřebujeme cestovat a projevíme svůj zájem koupit letenku či jízdenku den nebo dokonce hodinu před odletem / odjezdem. Mimo chodem, zdá se, že podniky, které mají založené své prodejní strategie na teorii subjektivní hodnoty, zdravě prospívají. Rozhodně nekrachují v takovém počtu jako podniky, které svou hodnotu produkce odvíjejí objektivně od hodnoty práce a ostatních výrobních faktorů. Dobří podnikatelé zkrátka poskytují zákazníkům to, co chtějí. Fakt, že lidem nabízejí to, o co oni sami projevíli zájem, je už samo hodnotu v očích zákazníka.

vystát otázka, kolik podniků, zejména těch malých, by nemuselo zkrachovat, pokud by jejich představitelé dokázali dobře prodat hodnotu (kvalitu) svého zboží, služeb. Tedy pokud by svou prodejní strategii založili na teorii subjektivní hodnoty a nikoliv na teorii hodnoty práce, kdy finální cena produkce mnohdy neumožní prodejnost dostatečného množství výrobků či služeb na trhu a tím pádem vede ke krachu podniku.

Teorii subjektivní hodnoty dále rozpracoval jezuita kardinál Juan de Lugo (1583 – 1660), který mj. říká v podstatě to samé, co de la Calle: „*Cena nekolísá podle vlastní a podstatné hodnoty zboží – protože myši jsou dokonalejší než obilí – ale podle odhadu jejich užitečnosti s ohledem na lidské potřeby, a i pak jenom na základě odhadu; šperky jsou přece v domě méně užitečné než obilí, ale přesto je jejich cena mnohem vyšší. A musíme vzít v úvahu nejen odhad opatrných lidí, ale také neopatrných, je-li jich na daném místě hodně. Právě proto jsou naše skleněné poháry v Etiopii právem vyměňovány za zlato, protože si jich tam lidé více váží. A Japonci si cení starých výrobků ze železa a keramiky, jež pro nás neznamují nic, ale tam se vysoko platí kvůli svému stáří. Obecný odhad, i když je hloupý, zvyšuje přirozenou cenu zboží, protože cena se odvozuje z odhadu. Přirozená cena stoupá s přebytkem kupců a peněz, a klesá s opačnými faktory.*“⁵⁷ Podobně prohlásil Luis de Molina: „*Spravedlivá cena zboží není vázána na užitečnost, kterou mu dává výrobce, jako by, ceteris paribus*⁵⁸, *povaha a potřeba užití určovala výši ceny... Závisí na relativním ocenění, jež každý člověk má pro využití tohoto zboží. To vysvětluje, proč spravedlivá cena perly, která může sloužit jen k ozdobě, je vyšší než spravedlivá cena velkého množství zrna, vína, masa, chleba nebo koní, i když užitečnost těchto věcí (které jsou také co do přirozenosti ušlechtlejší) je nadřazena využití perly. Proto můžeme uzavřít, že spravedlivá cena perly závisí na tom, že někteří lidé ji připisují význam jako ozdobě.*“⁵⁹

2.3 Shrnutí ekonomických teorií vybraných církevních autorit

Za zmínku stojí na závěr této kapitoly fakt, že Bernardin ze Sieny a scholastici 16. století obhajovali teorii subjektivní hodnoty, která se v budoucnu v podstatě

⁵⁷ WOODS, E. Thomas jr. *How the Catholic Church built Western civilization*. Regnery Publishing, Inc, 2005, str. 129.

⁵⁸ Ceteris paribus, za jinak neměnných okolností. Technický pojem ekonomie. Pozn. autora.

⁵⁹ WOODS, E. Thomas jr. *How the Catholic Church built Western civilization*. Washington: Regnery Publishing, Inc, 2005, str. 130.

naprosto zásadně stavěla proti teorii Karla Marxe. Marxova teorie byla založena právě na objektivním oceňování produkce, zejména pak na ceně práce. Kniha *Jak katolická církev budovala západní civilizaci* v tomto smyslu uvádí: „Rothbard šel tak daleko, že tvrdí, že Smithova teorie ceny práce přispěla k Marxově o sto let mladší teorii, a že ekonomická profese – nemluvě o světu jako celku – by udělala lépe, kdyby ekonomické myšlení zůstalo věrné teorii ceny takové, jak ji podávali důležití katoličtí myslitelé, o nichž jsme už mluvili. Francouzští a italští ekonomové, ovlivnění scholastiky, většinou zaujímalí správnou pozici; to britští ekonomové se tragicky odchýlili k myšlenkovým liniím, jež kulminovaly v Marxovi.“⁶⁰ Můžeme tedy konstatovat, že katolické země byly ovlivněny aristotelským a tomistickým myšlením a cíle ekonomiky tak byly chápány jako hluboce subjektivní.⁶¹ Naproti tomu země ovlivněné Kalvínem⁶² přejaly myšlenku, že v ekonomice ze všeho nejdůležitější je práce a tedy i její cena, která pak pevně určuje cenu zboží.⁶³

Toto ostré názorové vymezení představuje implicitně zárodek dvou systémů, které se nakonec zrodily – kapitalistický liberalismus a komunistický socialismus. Navzdory všem nedokonalostem, rizikům a chybám, který s sebou jistě liberalismus nese, odvážíme se tvrdit, že podnikatelské prostředí mnohem bližší „původnímu Božímu záměru v Edenu“ je právě kapitalismus (byť nejlépe v jeho umírněné podobě), neboť respektuje svobodu, tvořivost, jedinečnost, možnost rozvoje a právo volby. Tyto prvky v socialistickém vidění ekonomiky chybí.

Je zřejmé a zcela pochopitelné, že církev jako celek bude velmi opatrná na jakékoli výroky, které by protěžovaly či doporučovaly nějaký vhodný ekonomický systém. Jednak proto, že hlavním zájmem církve je život věčný a nikoli odborná disputace v záležitostech hospodářských systémů. A mj. proto, že žádný systém zde na zemi není bez chyb. „Systém bez chyb“ je pouze Boží království. Ostatní systémy, zvláště jsou-li proměněny v extrém, mohou být člověku velmi nebezpečné. Jakýkoli oficiální výrok církve by pak mohl být překroucen a použit jako kontra úder. Přesto se jeví, ať už z výše rozpracovaných teorií církevních učenců či z různých církevních

⁶⁰ WOODS, E. Thomas jr. *How the Catholic Church built Western civilization*. Washington: Regnery Publishing, Inc, 2005, str. 132.

⁶¹ Odtud důraz na teorii subjektivní hodnoty produkce. Více o tom viz. klasická rakouská škola ekonomů, např. na www.mises.org

⁶² Kalvín kladl maximální důraz na hodnotu práce. Pro Kalvína se jakákoli práce těšila božskému schválení a byla rozhodující oblastí, kde může člověk oslavovat Boha.

⁶³ Marxismus vycházel z centrálně řízené ekonomiky, kde zdrojem všech hodnot je práce.

dokumentů⁶⁴, že demokracie a umírněný kapitalismus jsou společenským systémem pro lidstvo dosud nejvhodnějším. Jak řekli shodně Reinhold Niebuhr a po něm Winston Churchill: „*Demokracie je špatnou formou vlády, ale všechny jiné formy jsou horší.*“⁶⁵ Ruku v ruce s demokracií jde kapitalistický systém a proto bychom mohli říci to samé o kapitalismu – je to špatná forma hospodářství, ale všechny jiné formy jsou horší.

⁶⁴ Např. z encykliky Jana Pavla II., *Centesimus annus*, kde papež upozorňuje na tvůrčí subjektivitu člověka a na schopnost člověka „začít jednat“, tzn. představit si novou věc, promyslet ji a pak ji udělat. V souvislosti s jakýmikoli společenským či hospodářským systémem papež podotýká, že potlačuje-li nějaký systém schopnost člověka tvořit, vynalézat a být podnikavý, pak je takový systém urážkou lidské důstojnosti.

⁶⁵ Srov. NOVAK, M. *Tvořivý člověk*, <http://www.obcinst.cz/tvorivy-clovek/comment-page-1/>

3 HISTORIE PODNIKÁNÍ VE STARÉM A NOVÉM ZÁKONĚ

Vzhledem k tomu, že nikde v Písmu nejsou explicitně uvedena slova jako podnikatel, podnikající člověk, živnostník, živnost atd., musíme při bádání po předchůdcích podnikatelů v Starém i Novém zákoně vycházet z jiného názvosloví. Ostatně slova jako podnik, firma, podnikatel, podnikání či živnost definují přesně až moderní zákony⁶⁶, jedná se spíše o novodobé slovní tvary. Proto budeme při analýze „biblických podnikatelů“ vycházet ze slov, která jsou v Písmu dostupná a ukazují na podnikavého ducha, tvořivost, hospodárnost či pracovitost vybraných jedinců. Nasměřovat nás mohou také slova jako zámožnost, správce, množství stád a bravu, pastýř či představitel určitého řemesla (tesař, výroba stanů apod.).

3.1 Starozákonní patriarchové Abrahám, Jákob, Josef Egypťský⁶⁷

Abrahám – v Písmu stojí: „*Abram*⁶⁸ *byl velice zámožný, měl stáda, stříbro i zlato.*“ (Gn 13, 2) Z toho můžeme vyvozovat, že se musel starat coby „podnikatel“ s péčí řádného hospodáře nejen o svá stáda, ale musel zaměstnávat či přesněji řečeno živit mnoho lidí (služebníky, družinu), kteří mu s péčí o stáda pomáhali. Známý je fakt, že měl správce⁶⁹ – dalo by se říci ředitele – svého jmění. Když se podíváme na vývoj Abrahámovy života, zjistíme, že až do svých sedmdesáti pěti let žije se svým otcem Terachem v Cháránu. Z toho, jak nám zachycuje jeho život Bible, je zjevné, že Abrahámovi zdaleka nejde o bohatství či úspěch. Abrahám hledá Boha. Dle popisu ve 12. kapitole knihy Genesis prožívá nejspíš velmi ojedinělou situaci, neboť dle Písma s ním hovořil Hospodin.⁷⁰ V duchu moderního názvosloví bychom mohli hovořit o

⁶⁶ Srov. např. Obchodní zákoník, § 2, § 5, § 7, § 8 atd., zákona č. 513/1991 Sb., v ČR platný od roku 1992 do roku 2013.

⁶⁷ Dílčí části srov. také JEMELKA, J. „*Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století*“ Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012, str. 15 – 23.

⁶⁸ Původní jméno Abraháma bylo Abram. Teprve v jeho 99 letech, při setkání Abrama s Hospodinem, došlo k jeho přejmenování na Abrahám (srov. Gn 17, 1 – 5).

⁶⁹ Srov. např. Gn 15, 3.

⁷⁰ Srov. Gn 12, 1 – 4.

povolání. Bůh povolává Abraháma. Proč Hospodin Abraháma povolal, proč s ním mluvil a zda měl Abrahám nějaké zásluhy na svém vyvolení, to Starý zákon neuvádí. Víme jen, že Abrahám poslechne Hospodinovu výzvu: „Vzal svou ženu Sáráj a Lota, syna svého bratra, se vším jměním, jehož nabyli, i duše, které získali v Cháranu. Vyšli a ubírali se do země kenaanské a přišli tam.“ (Gn 12, 5) Pokud se zamyslíme nad celou situací hlouběji a logicky budeme analyzovat fakta, pak zjistíme, že Abrahám musel opustit „jisté bydlo“, které mu zajišťovaly stany a postavení jeho otce Teracha v Kaldejském Uru. Musel vykročit do neznáma, „jen“ aby realizoval zaslíbení, kterého se mu dostalo od Hospodina: „I řekl Hospodin Abramovi: ‚Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu. Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním! Požehnám těm, kdo žehnají tobě, prokleji ty, kdo ti zlořečí. V tobě dojdou požehnání veškeré čeledi země.‘ A Abram se vydal na cestu, jak mu Hospodin přikázal.“ (Gn 12, 1 – 4) Tato Abraháмова odvaha jít vstříc nejistotě – nezná ani zemi, do které má jít, ví pouze to, že má odejít ze svého rodiště – v kombinaci s poslušností Hospodinu se projevuje také o několik let později, kdy Hospodin dává Abrahámovi své zaslíbení: „Vyvedl ho ven a pravil: ‚Pohled’ na nebe a sečti hvězdy, dokážeš-li je spočítat.‘ A dodal: ‚Tak tomu bude s tvým potomstvem.‘ Abram Hospodinovi uvěřil a on mu to připočetl jako spravedlnost.“ (Gn 15, 5 – 6)

Abrahám se následně stává Božím vyvoleným, přítelem⁷¹, chráněncem, což Bůh potvrzuje svými slovy, když říká: „Nic se neboj, Abrame, já jsem tvůj štít, tvá přehojná odměna.“ (Gn 15, 1) Na jiném místě vypovídá Písmo o vztahu Hospodina k Abrahámovi následující: „Důvěrně jsem se s ním sblížil...“ (Gn 18, 19) Za povšimnutí stojí také fakt, že Abrahámovi velmi leží na srdci lidé, což se projevuje např. jeho přímluvnou modlitbou za obyvatele Sodomy a Gomory, které mimochodem v podstatě vůbec nezná. „Vyhladíš snad se svévolníkem i spravedlivého?“ (Gn 18, 23) Abrahám s Bohem smlouvá. A nakonec usmlouvá z počátečních padesáti spravedlivých pouhých deset, kvůli nimž je Bůh rozhodnut nevyhladit ona města.⁷²

Vrcholem událostí v Abrahámově životě pak je zcela určitě situace, kdy po něm Hospodin žádá obětování jeho syna Izáka.⁷³ Tato, pro nás nepředstavitelná, situace obětování vlastního dítěte byla v dané době běžnou praxí mnoha národů. Pro Abrahama

⁷¹ Srov. Gn 18, 17 – 19.

⁷² Srov. Gn 18, 17 – 33.

⁷³ Viz. Gn 22, 1 – 19.

však musí být tento Hospodinův požadavek něčím naprosto nepochopitelným. Přesto poslušně jde a chce vykonat, co si Hospodin žádá. Tato událost ukazuje znovu na Abrahamovu poslušnost a naprostou odevzdanost do Hospodinovy vůle.

V KKC najdeme: „*Abraháмова modlitba je vyjádřena především činy: je to člověk mlčení.*“⁷⁴ Abrahám je mužem činu. A obstává ve zkouškách. Zdá se, že neustálé zkoušky věrnosti, kterými Bůh prověřuje, zda Abrahám stále praktikuje to, co se v Písmu označuje jako „chození s Bohem“⁷⁵, jsou pravidelnou součástí jeho života. KKC tyto situace nazývá zkouškou víry v Boží věrnost.⁷⁶

Jákob – v jeho životním příběhu vidíme muže skrz naskrz prostoupeného opravdovým lidstvím, se všemi silnými zápornými i kladnými charakteristikami. Svým způsobem se na něm projevuje ono Augustinovo „Boží žebráctví“, ale i velikost člověka, který se spolehnul na Boha. Stejně jako Abrahám, rovněž Jákob byl velmi majetným mužem: „*Tak se ten muž převelice vmohl a měl mnoho ovcí a koz, i služky a služebníky, i velbloudy a osly.*“ (Gn 30, 43) Jákob je velmi výrazná postava Starého zákona. To potvrzuje i fakt, že v Písmu je jeho jméno zmíněno mnohem častěji než Abrahámovo.⁷⁷ Vezmeme-li v potaz fakt, že u Abraháma začíná linie patriarchů, že Abrahám je praotec židů, muslimů i křesťanů a že u Abraháma začíná pojmenování Hospodina jako Boha Abraháмова, Izákova a Jákobova,⁷⁸ je tato pozornost vůči Jákobovi velmi vstřícná. Pro účely naší práce bychom mohli hovořit o tom, že Jákob (stejně jako následně Josef z Egypta) je skutečně biblickým prototypem podnikatele – a hned si uvedeme argumenty proč.

Předně začínal úplně od nuly. Po podvodu s požehnáním, které mělo patřit Ezauovi⁷⁹, utíká se do Cháranu k Lábanovi, k bratru své matky Rebeky. Zajímavé je, že v osudu Jákoba je právě požehnání silným prvkem, který je přítomný ve všech jeho klíčových situacích v životě. Ať už je to ukradené požehnání Ezauovi, vyslání otcem Izákem do Cháranu, setkání Jákoba s Hospodinem v Bét-elu na začátku jeho poutě do cizí země, jeho působení u Lábanu, Hospodinovo žehnání Lábanovi kvůli Jeho

⁷⁴ KKC, s. 625.

⁷⁵ Gn 5, 24.

⁷⁶ KKC, s. 625.

⁷⁷ Jméno Jákob je v Bibli zmíněno 125x, zatímco jméno Abrahama „jen“ 88x. Pro zajímavost: jméno Izák je zmíněno 46x, Mojžíš 396x, David 497x, Ježíš 559x, Petr 122x, Pavel 127x atd. Údaje jsou zjištěny z biblického programu Theophilos 3 – jména vyhledávána přesně v uvedeném tvaru, bez skloňování.

⁷⁸ Srov. např. Ex 3, 6.

⁷⁹ Srov. Gn 27, 1 – 46.

služebníku Jákobovi⁸⁰ či vrcholný okamžik Jákobova života, kdy přes noc u potoka Jabok zápasí s Hospodinem a vynucuje si požehnání, prvek žehnání opravdu provází Jákoba doslova na každém kroku. Zajímavé je také Jákobovo zvolání u Bét-elu: „*Bude-li Bůh se mnou, bude-li mě střežit na cestě, na niž jsem se vydal, dá-li mi chléb k jídlu a šat k odívání a navrátím-li se v pokoji do domu svého otce, bude mi Hospodin Bohem. Tento kámen, který jsem postavil jako posvátný sloup, stane se domem Božím. A ze všeho, co mi dáš, odvedu ti poctivě desátky.*“ (Gn 28, 20 – 22) Jákob slibuje Bohu věrnost a desátky, ale podmiňuje ji tím, aby ho Bůh střežil. Tato taktika obchodování či vyjednávání je pro Jákoba rovněž typická. Ukazuje se také např. v jeho působení u Lábanu (dohoda o sňatku s Ráchel, za kterou bude 7 let sloužit; dohoda o stádech koz a ovcí, které si Jákob z Lábanova stáda ponechá atd.). Nutno podotknout, že úskočnost Jákoba⁸¹, která je obsažena také ve významu jeho jména, se mu několikrát v životě vrátila dle hesla „co dáš, to dostaneš“. Jákob byl např. několikrát výrazným způsobem podveden svým strýcem Lábanem.⁸²

Jákob byl silně věřící, tvrdě pracující muž. Stejně jako mnoho dnešních mužů, a ne jinak podnikatelů, i Jákob minimálně v jistých etapách svého života určitou dobu horlivě o něco usiloval – viz. prvenství před Ezauem, snaha získat za ženu Ráchel, 2x 7 let služba u Lábanu za ženy jako náhrada za věno, které Jákob neměl, snaha osamostatnit se a oddělit od lstivého Lábanu, boj s Hospodinovým andělem atd. Svou horlivostí až zarputilostí se v podstatě připodobňuje modernímu podnikateli. Ten také stále o něco usiluje, napíná a často přepíná své síly. Možná je tato horlivost pro jméno Jakub příznačná.⁸³ Víme-li, že Jákob nedělal nic na půl plynu, můžeme logicky odvodit, že byl stejně horlivý i v modlitbě a v celkovém přístupu k Bohu, k víře, k modlitební praxi. Vše dělal naplno.⁸⁴

Vezměme si za příklad jeho výrok: „*Bude-li Bůh se mnou, bude-li mě střežit na cestě, na niž jsem se vydal, dá-li mi chléb k jídlu a šat k odívání a navrátím-li se v pokoji do domu svého otce, bude mi Hospodin Bohem.*“ (Gn 28, 20-21) Tento výrok jako by charakterizoval celou osobnost Jákoba. Svůj slib říká ve chvíli, kdy prchá před

⁸⁰ Srov. Gn 30, 27 či Gn 30, 29 – 30.

⁸¹ Srov. např. Gn 27, 18 – 19 či Gn 31, 26 – 28.

⁸² Srov. např. Gn 29, 25 či Gn 31, 39.

⁸³ Viz. Jakub, syn Zebedeův, kterému Ježíš stejně jako jeho bratru dal jméno „syn hromu“.

Srov. Mk 3, 17.

⁸⁴ O bezmezně důvěře Jákoba v Hospodina srov. Gn 31, 42.

svým bratrem Ezauem. Zjevuje se mu Hospodin⁸⁵ a dává mu své zaslíbení. Jak reaguje Jákob? Odhodlaně, s razancí: „*Bude-li Bůh...*“⁸⁶ Jákob si dává předsevzetí. Je pro něho více méně povinností být s Bohem, pokud se Bůh ukáže věrným. Předsevzetí je v mnoha ohledech typické také pro dnešního podnikatele. Cílevědomost, odhodlání, definitivnost: „*Prodej mi dnes své prvorozenství!*“ (Gn 25, 31) Tyto charakteristiky cílevědomosti a odhodlání často vedou k jisté zmatenosti člověka – bere-li člověk až přesprávilš (urputně, horlivě) dění do svých rukou. Často pak zjišťuje, že se unáhlil, špatně usuzoval apod.⁸⁷ Pro Jákoba je tento prvek typický – často si něco uvědomí až zpětně: „*Jistě je na tomto místě Hospodin, a já jsem to nevěděl!*“ (Gn 28, 16) a nebo: „*Ráno Jákob viděl, že to je Lea. Vyčítal Lábanovi: „Cos mi to provedl? Což jsem u tebe nesloužil za Ráchel? Proč jsi mě oklamal?“* (Gn 29, 25) Jákob je silně emotivní (stejně jako např. David) na rozdíl od jiných sledovaných mužů, což dokládá např. také tato situace: „*Jákob vzplanul proti Ráchel hněvem a okřikl ji: „Což mohu za to, že Bůh odpírá plod tvému životu?“* (Gn 30, 2)

Z pohledu celkového životního příběhu Jákoba je zjevné, že dělá vše z vervou, dokáže se učit ze svých chyb, je horlivý a smělý, sebevědomý, ale zároveň také plně spoléhá na Boha – což dokládá i tento verš: „*Nemusíš mi dávat vůbec nic* (vyjadřuje sebedůvěru – pozn. autora). *Budu dále pást a střežit tvé ovce a kozy, když pro mne uděláš tuto věc: Projdu dnes všechny tvé ovce a kozy a vyřadím z nich každé skvrnité a strakaté mládě, všechna načernalá jehňata a strakatá a skvrnitá kůzlata; to bude má mzda* (Jákob si říká o to, co chce, je smělý – pozn. autora). *Od zítřka se bude má poctivost osvědčovat takto: Když přijdeš přehlížet mou mzdu, všechno, co nebude mezi mými kůzlata skvrnité a strakaté a mezi jehňaty načernalé, pokládej za kradené.*“ (Gn 30, 31-33) Navzdory své bojovné povaze a unáhlené horlivosti však Jákob zůstává Bohu věrný, což graduje při jeho setkání s Hospodinem u Penielu. Zápasil s Bohem i s lidmi – a obstál.⁸⁸

Josef Egyptský – opět můžeme v úvodu prohlásit, že po mnoha zkouškách věrnosti a důvěry se nakonec v životě stává velmi zámožným a mocným mužem. Opět nutno podotknout – aniž by o takovéto postavení přehnanou cílevědomostí usiloval:

⁸⁵ Známy sen Jákoba o žebříku, po němž sestupují a vystupují andělé. Srov. Gn 28, 12.

⁸⁶ V celém výroku je vidět vysoká míra odhodlání, až bojovnosti.

⁸⁷ Nicméně se zdá, že Bohu se více líbí člověk horlivý, byť zmatený „packal“, který jde do všeho opravdově, poctivě a naplno, než člověk pasivní, bez zájmu. Srov. také Zj 3, 15 – 20.

⁸⁸ Srov. Gn 32, 23 – 31.

„*Farao svým služebníkům tedy řekl: ‚Zda najdeme podobného muže, v němž je duch Boží?‘ Josefovi pak řekl: ‚Když ti to vše dal Bůh poznat, nikdo nebude tak zkušený a moudrý jako ty. Budeš správcem mého domu a všichni můj lid bude poslouchat tvé rozkazy. Budu tě převyšovat jen trůnem.‘ Farao mu dále řekl: ‚Hleď, ustanovuji tě správcem celé egyptské země.‘ A farao sňal z ruky svůj prsten, dal jej na ruku Josefovu, oblékl ho do šatů z jemné látky a na šíji mu zavěsil zlatý řetěz. Dal ho vozit ve voze pro svého zástupce a volat před ním: ‚Na kolena!‘ Tak ho učinil správcem celé egyptské země. Farao Josefovi ještě řekl: ‚Já jsem farao. Bez tebe nikdo nehne rukou ani nohou v celé egyptské zemi.‘“ (Gn 41, 38 – 44) Opět bychom mohli uvažovat o tomto místě jako o klíčovém okamžiku, bodu zlomu, tentokrát v životě Josefa.⁸⁹ Po všech zradách, úskalích, ponížení a věznění se jeho věrnost Hospodinu dostává do nové pozice – je mu svěřena obrovská zodpovědnost.*

Dalším prvkem, kromě věrnosti Hospodinu a vytrvalosti ve zkouškách, je u Josefa především milosrdenství, které se projevuje v jeho laskavé shovívavosti vůči bratrům. I po Jákobově smrti totiž jeho bratry tíží svědomí ze zrady vůči Josefovi a mají strach, že po otcově skonání se jim Josef pomstí. Se strachem za ním přicházejí. Josef však bez jakékoliv lsti či plánovaných úkladů vůči svým bratrům říká: „*Vy jste zamýšleli se mnou zlé, ale Bůh to obrátil v dobré, aby provedl, co je dnes zřejmé: zachoval život četnému lidu. Jen se nebojte! Postarám se o vás i o vaše děti.*“ (Gn 50, 20-21) Na tomto místě se ukazuje Josefova obrovská a neochvějná důvěra v Boha a v Jeho vedení. Z této jeho přednosti pak pramení Josefova vytrvalost a trpělivost, s kterou snáší veškeré protivenství a zkoušky, jež na něho v průběhu života mnohokrát doléhaly.⁹⁰

Josef je tichý, trpělivý, pracovitý⁹¹. Můžeme u něho hovořit o ostrém kontrastu vzhledem k „bouřlivé povaze“ jeho otce Jákoba. O Josefově zdrženlivosti stojí v „*Knize tajemství a moudrosti, I. díl*“ (dále jen KTM I.): „*ty, kdo ctí Boha svou zdrženlivostí, nepřemůže žádná špatnost svévolníků...*“⁹² Lidé v jeho okolí mu svěřují zodpovědnost a on ji s veškerou svědomitostí přijímá a neselhává.⁹³ Věrně plní své povinnosti. Josef je

⁸⁹ V tomto duchu můžeme vysledovat, že v mnoha životních příbězích přichází po dlouhých a těžkých zkouškách bod zlomu, který dramaticky promění vývoj situace – a Hospodinův věrný je za svou věrnost odměněn – srov. příběhy Abraháma, Jákoba, Josefa z Egypta, Davida atd.

⁹⁰ Srov. např. Gn 37, 28 či Gn 39, 10 – 20.

⁹¹ Srov. Gn 39, 2 – 5.

⁹² Viz. KTM I., str. 275.

⁹³ Viz. Gn 37, 13 – 14; Gn 39, 5 – 6; Gn 39, 22 – 23 nebo Gn 41, 38 – 44.

příkladem Kristových slov: „*Kdo je věrný v nejmenší věci, je věrný také ve velké.*“ (Lk 16, 10) Míru vážnosti Josefovy věrnosti, zodpovědnosti a svědomitosti vystihuje faraónův výrok: „*Jděte k Josefovi a učiňte, cokoli vám řekne.*“ (Gn 41, 55)

Josef, stejně jako před ním Abrahám či Jákob, je oblíbencem Hospodina: „*Ale Hospodin byl s ním, rozprostřel nad ním své milosrdenství a zjednal mu přízeň...*“ (Gn 39, 21) V Písmu je na mnoha místech o Josefově životě výslovně uvedeno, že Hospodin byl s ním, žehnal jeho práci, dopřál zdaru všemu, co činil.⁹⁴ Ale nejen to. Sám Jákob viděl v Josefovi Božího vyvoleného.⁹⁵ Josefova věrnost v dílech jeho rukou se projevovala také v duchovním životě Jákobova nejoblíbenějšího syna. Dle tradice tento fakt Josef sám deklaruje slovy: „*V zemi, kde jsem žil, jsem viděl závist a smrt, ale nic mne nesvedlo k tomu, abych zbloudil od pravdy Páně.*“⁹⁶ Josefova neochvějná důvěra v Boží přítomnost a v Hospodinovo vedení je obdivuhodná, uvážíme-li, jakými životními zkouškami a opuštěností musel v průběhu času projít. V KTM I. dále stojí celé „tajemství“ Josefovy osobnosti a jeho postoje, kdy Bůh je vskutku středem jeho života: „*Bůh totiž neopouští ty, kdo se ho bojí, ani ve tmě ani v poutech ani v trápení ani v sevření. ... Je přítomen na všech místech a těší různými způsoby dočasně vzdálené, aby přezkoušel úmysly duše. ... Já však jsem pamatoval na slova svého otce Jákoba, uchýlil jsem se do pokoje a modlil se k Pánu. ... Časně zrána jsem si přivstával vzývat Pána a přitom jsem plakával ... Já jsem kvůli tomu všemu spal na holé zemi v pytli a modlil se k Bohu, aby mne zachránil...*“⁹⁷ Z výše uvedeného vyplývá, že kromě prvku „silné modlitby“ přidává Josef do svého duchovního arsenálu další mocný prostředek, totiž půst: „*V oněch sedmi létech jsem se postil, a přesto jsem se zdál Egypťanům takový, jako kdybych měl bohatou stravu.*“⁹⁸ Na jiném místě uzavírá KTM I. slovy: „*Vidíte tak, děti moje, co dokáže trpělivost a modlitba s postem.*“⁹⁹

Zajímavé je také to, že na Josefovi jsou v podobenstvích zřetelné mesiánské rysy. Je prodán za dvacet šekelů stříbra¹⁰⁰, Ježíš je prodán za třicet. Josef je zachráncem Jákobova lidu, farao mu dává jméno: „*Safenat Paneach (to je po egyptsku Zachránce*

⁹⁴ Viz. Gn 39, 5; Gn 39, 21; Gn 39, 23, Gn 39, 23 atd.

⁹⁵ Srov. *Výklady ke Starému zákonu*, str. 158.

⁹⁶ Citace z KTM I., str. 272.

⁹⁷ Srov. KTM I., str. 273.

⁹⁸ Tamtéž, str. 273.

⁹⁹ Tamtéž, str. 277.

¹⁰⁰ Viz. Gn 37, 28.

světa).“ (Gn 41, 45) Ježíš je zachráncem (Spasitelem) všeho lidstva. Tyto znaky poukazují na mimořádnost mužského vzoru, kterým Josef je.

3.2 Izraelští králové Saul, David, Šalamoun

Saul – ačkoliv se jedná o negativně vnímanou postavu v rámci Starého zákona, přesto jsme jej zvolili pro popis podnikatelské praxe věřícího muže ze dvou důvodů. Jednak lze na jeho životě najít mnoho poučení, a především, sám král David Saula silně respektoval z důvodu, že se jednalo o Božího pomazaného.¹⁰¹

Stejně jako Abrahám, Jákob či Josef z Egypta, také Saul se dočkal „nezaslouženého povolání“ od Hospodina. Celá jeho cesta ke kralování začíná v okamžiku, kdy Bůh vychází vstříc požadavkům izraelského lidu. Doposud byl jediným panovníkem svému lidu samotný Hospodin, nyní však dochází ke změně: „Hospodin Samuelovi pravil: ‚Uposlechni je a ustanov jim krále.‘“ (1S 8, 22) Tak dochází k Saulově povolání.¹⁰² Je zajímavé položit si otázku, proč Hospodin nepovolal např. samotného Samuela, Božího muže, ale zrovna Saula, který nakonec selhal. Zdá se, že v této chvíli „promlouvá“ Boží pedagogika, která chce ukázat marnost naděje, kterou Izraelité chtějí vložit v krále místo v panovníka Hospodina. Lehce úsměvné je také vyvolení Saula uprostřed Izraele, kdy Samuel losem ukáže na kmen Benjamína a následně na Saula – ten však není k zastizení a následně se zjistí, že se ukrývá uprostřed zbrojnice. Je doslova předveden před lid. Písmo zdůrazňuje jeho výšku a poněkud dramatické vyjádření Samuela: „Hleďte, koho vyvolil Hospodin, není mu rovného ve všem lidu!“ (1S 10, 24) Následuje okamžitá radost Izraelitů z toho, že mají krále. Neřeší fakt, jakým králem je. Důležitým shledávají, že je.¹⁰³

Saul se zpočátku profiluje jako muž, který věrně následuje Boží vůli.¹⁰⁴ Důsledně chce např. potřít hřích.¹⁰⁵ Ke zlomu dochází v 1S, kap. 15, kdy Saul poprvé neuposlechne vůli Hospodina a ušetří amaleckého krále Agaga i nejlepší kusy z jeho stád, ačkoliv dle výslovného Hospodinova příkazu měl Saul vše vyhladit jako klaté.¹⁰⁶ Z čistě osobních a prospěchářských úmyslů Saul neuposlechne, snaží se vymýšlet

¹⁰¹ Srov. např. 1S 24, 11 či 1S 26, 9 – 18.

¹⁰² Srov. 1S 9, 1 – 27 a 1S 10, 1.

¹⁰³ Srov. 1S 10, 20 – 24.

¹⁰⁴ Srov. 1S, kapitoly 9 – 14.

¹⁰⁵ Srov. 1S 14, 38 – 44.

¹⁰⁶ Srov. 1S 15, 1 – 9.

vlastní varianty řešení.¹⁰⁷ Na to navazuje jasné sdělení Samuela: „*Líbí se Hospodinu zápalné oběti a obětní hody víc než poslouchat Hospodina? Hle, poslouchat je lepší než obětní hod, pozorně rozvažovat je víc než tuk beranů. Vzдор je jako hříšné věštění a svéhlavost jako kouzla a ctění domácích bůžků. Protože jsi zavrhl Hospodinovo slovo, i on zavrhl tebe jako krále.*“ (1S 15, 22 – 23)

Je zajímavé, že následuje Saulovo „řádoby“ pokání: „*Zhřešil jsem, neboť jsem přestoupil Hospodinův rozkaz i tvá slova.*“ (1S 15, 24) Nicméně z následující části toho samého verše se Saulova lítost jeví spíše jako falešná, neboť místo upřímného pokání se Saul vymlouvá na lid: „*Bál jsem se lidu, proto jsem je uposlechl.*“ (1S 15, 24) Následně myslí především na sebe: „*Zhřešil jsem. Nyní mi však prosím prokaž poctu před staršími mého lidu i před Izraelem a vrať se se mnou. Chci se poklonit Hospodinu, tvému Bohu.*“ (1S 15, 30) Jako by Hospodin ani nebyl Saulovým Bohem (viz. obrat „*tvému Bohu*“). Nejen pro jeho neupřímnou lítost, ale nejspíše i pro sebestřednost Hospodin Saulovi „*rozhřešení*“ nedává.¹⁰⁸ Od této chvíle to jde se Saulem od devíti k pěti. Kromě toho, že je soužen zlým duchem¹⁰⁹, kupí jednu chybu za druhou – nemá odvahu vyjít proti Goliášovi, zrazuje od tohoto úmyslu Davida a sám David svého krále povzbuzuje k odvaze.¹¹⁰ Následně Saul žárlí na Davida a bojí se ho¹¹¹, je zejména vůči Davidovi zákeřně lstivý.¹¹² A nakonec chce Davida zabít.¹¹³ Stává se posedlým po Davidově usmrcení. Zběsile dává usmrtit Hospodinovy kněze a vyhlazuje celé kněžské město Nób!¹¹⁴ Krev nevinných tak od toho okamžiku ulpívá na jeho ruku. V tomto okamžiku je již spirála smrti vetkána do Saulova dalšího osudu.¹¹⁵ Zejména v 1S kap. 24 se silně projevuje rozdíl mezi Davidem a Saulem. David se drží Hospodina, ten mu radí a dává mu uniknout ze všech léček Saulem na něj nastražených. Saul žije v neustálé přítomnosti strachu.¹¹⁶ „*Pietním aktem*“ Saulovy zvůle je pak jeho modloslužba.¹¹⁷ Hospodin se stal Saulovým nepřítelem.¹¹⁸

¹⁰⁷ Srov. 1S 15, 13 – 23, kdy Saul chce řešit situaci po svém navzdory jasným příkazům od Hospodina.

¹⁰⁸ Srov. 1S 15, 25 – 30.

¹⁰⁹ Srov. 1S 16, 14.

¹¹⁰ Srov. 1S 17, 32 – 34.

¹¹¹ Srov. 1S 18, 15.

¹¹² Srov. 1S 18, 29.

¹¹³ Srov. 1S 19, 1 1S 19, 15 či 1S 20, 30 – 31.

¹¹⁴ Srov. 1S 22, 17 – 19.

¹¹⁵ Srov. Pň 28, 17.

¹¹⁶ Srov. 1S 28, 5.

¹¹⁷ Srov. 1S 28, 7 – 19.

¹¹⁸ Srov. 1S 28, 16.

David¹¹⁹ – Boží extra vyvolený.¹²⁰ Co zaslíbil Hospodin Davidovi, to nemá v celém Písmu srovnání. Sám Hospodin Davidovi skrze proroka Nátana říká: „*Já jsem tě pomazal za krále nad Izraelem a já jsem tě vytrhl ze Saulových rukou. Dal jsem ti dům tvého pána a do tvé náruče ženy tvého pána, dal jsem ti dům Izraelův i Judův, a kdyby ti to bylo málo, přidal bych ti mnohem víc.*“ (2S 12, 7 – 8) Davidův příběh je strhujícím putováním od pastýře ovcí k pozici slavného krále, příběhem o odvaze, ale i lidské slabosti. A především, je příběhem o Boží věrnosti. Stejně jako v případě Jákoba, mohl by i David být jedním z hlavních vzorů dnešnímu věřícímu podnikateli, modlícímu se a pracujícímu. Jedná se o muže plného životní energie i osobních selhání. David žil naplno. Hospodin byl s ním a žehnal mu. Byl oblíbencem Boha i národa. A ve vrcholné fázi svého života měl všeho dostatek. Právě tento dostatek (nadbytek) však byl nejspíše důvodem, proč selhal v jedné z nejdůležitějších zkoušek¹²¹, které před něho Bůh v jeho životě postavil. Zhřešil s Bat-šebou a následně nechal zabít jejího muže, Chetejce Urijáše.¹²² Tento hřích se pak „táhne“ po zbytek Davidova života jako Kainovo znamení nejen jeho vlastní rodinou, ale i celým národem.¹²³ Naplňuje se tak Hospodinovo slovo vůči Davidovi: „*Toto praví Hospodin: Hle, já způsobím, aby proti tobě povstalo zlo z tvého domu. Před tvýma očima vezmu tvé ženy a dám je tomu, kdo je ti blízký; ten bude s tvými ženami spát za bílého dne. A ačkoli tys to spáchal tajně, já tuto věc učiním před celým Izraelem, a to za dne.*“ (2S 12, 11 – 12)

Zajímavé je, že Bůh se nad Davidem slituje – na rozdíl od výše uvedené lítosti Saula. David si je vědom vážnosti svého provinění: „*David Nátanovi řekl: ‚Zhřešil jsem proti Hospodinu.‘ Nátan Davidovi pravil: ‚Týž Hospodin hřích s tebe sňal. Nezemřeš.‘*“ (2S 12, 13) Stejně jako Saul, i David vyznává svůj hřích. Saul na několika místech vyznává, že zhřešil¹²⁴, přesto v případě Davida Bůh přijal lítostné vyznání¹²⁵ a v případě

¹¹⁹ Srov. také JEMELKA, J. „*Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století*“ Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012, str. 26 – 28.

¹²⁰ Srov. např. Ž 89, 19 – 38.

¹²¹ Srov.: „*Hle, toto byla nepravost tvé sestry Sodomy; pýcha, sytost chleba a sebejistý klid, který měla i se svými dcerami.*“ (Ez 16, 49)

¹²² 2S 11, 3 – 17.

¹²³ David zažívá obrovské bolesti uprostřed rodiny, když nejprve přichází při porodu o dítě, které mu měla Bat-šeba porodit, poté jeho syn Amnón znásilní sestru Támar a následně další jeho syn Abšalóm zabíjí právě Amnóna. Abšalóm se pak po letech pokusí svrhnout Davida z trůnu, spí s Davidovými ženami. Nakonec je zabit. David zažívá mnoho bolestí (srov. 2S kap. 13, kap. 15 a 16).

¹²⁴ Viz. 1S 15, 24 nebo 1S 15, 30.

¹²⁵ „*Nátan Davidovi pravil: ‚Týž Hospodin hřích s tebe sňal. Nezemřeš.‘*“ (2S 12, 13)

Saula ne.¹²⁶ Rozdíl můžeme s velkou pravděpodobností najít v upřímnosti srdce obou mužů, jak o tom na jiném místě pojednává sám Bůh: „*Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce.*“ (1S 16, 7) David se po uvědomění viny plynoucí ze smrtelného hříchu v tiché úzkosti vzmohl pouze na jediné: „*Zhřešil jsem proti Hospodinu.*“ (2S 12, 13) V jeho srdci byla dost pravděpodobně velká lítost a tiché vědomí, že musí zemřít. Saul však po svých slovech: „*Zhřešil jsem*“ (1S 15, 24) místo lítosti a tichého pokání v srdci pokračuje slovy výmluvy na lid, resp. v dalším případě mu jde dokonce o jeho osobní prestiž – aby získal poctu před staršími lidu: „*Zhřešil jsem. Nyní mi však prosím prokaž poctu před staršími mého lidu i před Izraelem a vrať se se mnou.*“ (1S 15, 30)

Právě pro své srdce, opravdovost a povahu přesahuje král David pozemské kralování, Hospodin jej vyvolil do věčnosti: „*David, můj služebník, bude nad nimi králem a jediným pastýřem všech, budou se řídit mými řády, budou zachovávat má nařízení a jednat podle nich. Budou sídlit v zemi, kterou jsem dal Jákobovi, svému služebníkovi, v níž sídlili vaši otcové. Budou v ní sídlit oni i jejich synové a synové jejich synů navěky a David, můj služebník, bude jejich knížetem navěky.*“ (Ez 37, 24 – 25) Tímto se stává David po Ježíši naprosto ojedinělou postavou v historii Starého i Nového zákona. Nejen o královském, ale i prorockém postavení Davida svědčí i Kristova slova: „*Co si myslíte o Mesiášovi? Čí je syn?*“ Odpověděli mu: „*Davidův.*“ Řekl jim: „*Jak to tedy, že ho David v Duchu svatém nazývá Pánem, když praví: ‚Řekl Hospodin mému Pánu: Usedni po mé pravici, dokud ti nepoložím nepřátele pod nohy.‘ Jestliže tedy David nazývá Mesiáše Pánem, jak může být jeho synem?*““ (Mt 22, 42 – 45)

Prorockého ducha Davida dosvědčují také Skutky apoštolů: „*David o něm praví: ‚Viděl jsem Pána stále před sebou, je mi po pravici, abych nezakolísal; proto se mé srdce zaradovalo a jazyk můj se rozjásal, nadto i tělo mé odpočine v naději, neboť mě nezanecháš v říši smrti a nedopustíš, aby se tvůj Svatý rozpadl v prach. Dal jsi mi poznat cesty života a blízkost tvé tváře mne naplní radostí.‘ Bratři, o praotci Davidovi vám mohu směle říci, že zemřel a byl pohřben; jeho hrob tu máme až dodnes. Byl to však prorok a věděl o přísaze, kterou se mu Bůh zavázal, že jeho potomka nastolí na jeho trůn; viděl do budoucnosti a mluvil tedy o vzkříšení Kristově, když řekl, že nezůstane v říši smrti a jeho tělo se nerozpadne v prach.*“ (Sk 2, 25 – 31)

¹²⁶ „*Samuel však Saula odmítl: ‚Nevrátím se s tebou. Zavrhl jsi Hospodinovo slovo, proto Hospodin zavrhl tebe, abys nebyl králem nad Izraelem.‘“ (1S 15, 26)*

David vše ve svém životě dělá naplno, s vervou. Je v pravém slova smyslu horlivý bojovník (stejně jako např. Jákob, který zápasí s Bohem i s lidmi a obstál). O Davidově odhodlanosti mluví např. Chúšaj Ajkirský, když říká Abšalómovi o jeho otci Davidovi: „Ty znáš svého otce i jeho muže, že to jsou bohatýři a že jsou rozhořčeni jak osiřelá medvědice v poli. Tvůj otec je bojovník...“ (2S 17, 8)¹²⁷ Byl také velkým stratégem, což se projevilo v mnoha situacích jeho života.¹²⁸

Typickým rysem pro Davida je odvaha a bezmezná důvěra v Hospodina, která se snad nejlépe projevuje ve chvíli, kdy jde bojovat proti Goliášovi: „Ale David Pelištejci odpověděl: ‚Ty jdeš proti mně s mečem, kopím a oštěpem, já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad, kterého jsi potupil.‘“ (1S 17,45)

Dalším typickým prvkem pro Davida je milosrdenství. David je velkorysý a prokazuje svým bližním milosrdenství: „David mu řekl: ‚Neboj se. Rád bych ti prokázal milosrdenství kvůli Jónatanovi, tvému otci. Vrátím ti všechna pole tvého děda Saula a budeš každodenně jíst u mého stolu.‘“ (2S 9, 7) Stejně velkoryse jednal například se Šimeim, který mu zlořečil a následně prosil za odpuštění: „David však prohlásil: ‚Co je vám do mých záležitostí, synové Serújini! Zase se mi dnes stavíte na odpor. Dnes by měl být v Izraeli někdo usmrčen? Což nevím, že jsem dnes nad Izraelem opět králem?‘ Šimeímu král potom řekl: ‚Nezemřeš.‘“ (2S 19, 23-24),

David má obrovskou bázeň před Hospodinem a úctu k Němu. Ta se projevuje v mnoha oblastech. Patrná je pak výrazně zejména ve chvíli, kdy pronásledován Saulem může Saula 2x zabít, ale neučiní tak. Nechce vztáhnout ruku na Hospodinova pomazaného a celou situaci nechává v ruce Boha: „Ať Hospodin vede mou při a rozsoudí nás. Ať přihlédne a rozhodne můj spor a svým rozsudkem mě vysvobodí z tvých rukou.“ (1S 24, 16) Úcta k Hospodinu se projevuje např. ve chvílích slavnostního přenesení Boží schrány do Jeruzaléma, kdy David tancuje polonahý před Hospodinovou schránou úmluvy v radostném opojení. Nic při tom nedbá na pohrdání vlastní ženy Mikal.¹²⁹ Po celý život zůstává věrný Hospodinu: „David činil to, co je správné v Hospodinových očích, a po celý svůj život se neodchýlil od ničeho, co mu on přikázal, kromě té věci s Chetejcem Urijášem.“ (1 Kr 15, 5)

¹²⁷ Srov. také např. 2S 17, 10.

¹²⁸ Srov. např. 2S 20, 4 – 6.

¹²⁹ Srov. 2S 6, 14 – 22.

Celkově shrnuto, David je mužem podle Božího srdce: „*Hospodin si vyhledal muže podle svého srdce. Jemu Hospodin přikáže, aby byl vévodou nad jeho lidem...*“ (1S 13, 14) V KKC stojí: „*David je v pravém slova smyslu král „podle Božího srdce“, pastýř, který se modlí za svůj lid a jeho jménem, ten, jehož podrobení se Boží vůli, chvála a lítost budou vzorem modlitby pro lid. On je pomazaný Boží, jehož modlitba je věrným přilnutím k Božímu zaslíbení, důvěrou, plnou lásky a radosti, v toho, který jediný je Král a Pán. David, inspirovaný Duchem svatým, je v žalmech prvním prorokem židovské i křesťanské modlitby.*“ (KKC, s. 627 – 628)

Šalamoun – Boží miláček.¹³⁰ Přesto velmi kontroverzní postava Starého zákona. Uvážíme-li, kolik mu toho bylo od Boha dáno, co vše s Ním zažil¹³¹ a jak se nakonec dostává na cesty pohanských kultů díky svým ženám, jež byly jeho obrovskou slabostí¹³² – samozřejmě, těžko soudit, ale – mohli bychom hovořit o „promrhaném talentu“. Slavnou pověst moudrého a zbožného muže, kterou si během svého života vydobyl, velmi rychle v závěru svého života svou pošetilostí ztrácí. Navíc, na rozdíl od svého otce Davida, který respektoval Hospodinova pomazaného (krále Saula), Šalamoun nejen, že nerespektuje, ale dokonce pronásleduje Hospodinova vyvoleného. Stává se tak v okamžiku, kdy Hospodin oznámí Šalamounovi, že od něj odtrhne izraelské království – vyjma jednoho kmene, které zachová jeho potomstvu, pro věrnost Davida k Hospodinu. Skrze proroka Achijáše si Hospodin volí Jarobeáma, Šalamounova služebníka.¹³³ Šalamoun usiloval Jarobeáma usmrtit.¹³⁴ V jistém smyslu se tak chová stejně pošetile, jako se choval král Saul, který pronásledoval Davida, svého služebníka.

Ve srovnání Saula se Šalamounem bychom mohli najít více spojitých prvků. Oba byli Bohem vyvoleni stát se králi, oba zažili strmý růst vzhůru – na nejvyšší příčky společenského řádu, na rozdíl od Davida si neprošli hlubokými životními krizemi a časy nepřízně.¹³⁵ Bůh jim na rozdíl od životních zápasů Davida, Jákoba, Abraháma apod. dával v podstatě vše zadarmo. V tomto smyslu můžeme vidět těžké životní krize jako důležitý prvek „božího pulírování“, které se nakonec projevuje v hlubokém přilnutí

¹³⁰ Srov. 2S 12, 25.

¹³¹ V Písmu se hovoří výslovně o tom, že se Šalamounovi Bůh dvakrát zjevil, srov. 1Kr 11, 9.

¹³² Srov. 1Kr 11, 3.

¹³³ Srov. 1Kr 11, 26 – 40.

¹³⁴ Srov. 1Kr 11, 40.

¹³⁵ Srov. zejména u Šalamouna 1Kr 5, 4; 1Kr 5, 26.

lidského srdce k Bohu. Šalamoun má ve svém životě mnoho pozitivních rysů. Nicméně stejně jako Saul, je nám i tento symbol moudrého krále rovněž dobrým příkladem k poučení se především z chyb a negativních rysů.

Pověstná je Šalamounova moudrost, která má svůj zdroj u Hospodina. Bůh se zjevuje mladému králi v Gibeónu a vyzývá jej, aby si přál, cokoli ho napadne. Šalamoun odpovídá z čistoty svého srdce takto: „*Kéž bys tedy dal svému služebníkovi srdce vnímavé, aby mohl soudit tvůj lid a dovedl rozlišovat mezi dobrem a zlem. Neboť kdo by dokázal soudit tento tvůj lid, jemuž je tak těžko vládnout?*“ (1Kr 3, 9) Bůh svou reakcí na Šalamounovu prosbu dává jasně najevo svou radost z toho, že netouží po světské slávě či bohatství, když říká: „*Protože jsi žádal o toto a nežádal jsi pro sebe ani dlouhý věk ani jsi nežádal bohatství, ba ani jsi nežádal bezživotí svých nepřátel, ale žádal jsi pro sebe rozumnost při soudním jednání, hle, učiním podle tvých slov. Dávám ti moudré a rozumné srdce, takže nikdo tobě podobný nebyl před tebou a ani po tobě nepovstane nikdo tobě podobný. A dávám ti i to, oč jsi nežádal, bohatství i slávu, tak aby nebyl nikdo tobě podobný mezi králi po všechny tvé dny. Budeš-li chodit po mých cestách a zachovávat má nařízení a příkázání, tak jako chodil tvůj otec David, prodloužím tvé dny.*“ (1Kr 3, 11 – 14)

Na Šalamounově příkladu vidíme, že ani „boží vyvolený“ nemá nic vzhledem k víře a ke vztahu k Bohu jisté. Důležitá je věrnost člověka vůči Hospodinu, jejíž opak právě Šalamoun v závěru svého života demonstruje: „*Tak se Šalamoun dopouštěl toho, co je zlé v Hospodinových očích, a neoddal se cele Hospodinu jako jeho otec David.*“ (1Kr 11, 6) Šalamounův příběh nám potvrzuje jeho vlastní slova, že honba za bohatstvím¹³⁶, slávou, postavením či věhlasnou pověstí¹³⁷ „*je pomíjivost a honba za větrem; a žádný užitek pod sluncem z toho není.*“ (Kaz 2, 11) Obtížně můžeme soudit míru pokání Šalamouna před jeho smrtí, v Písmu pouze stroze stojí: „*I ulehl Šalamoun ke svým otcům a byl pohřben v městě svého otce Davida.*“ (1Kr 11, 43) Bylo upřímné jako pokání jeho otce Davida?¹³⁸ Nebo povrchní jako krále Saula?¹³⁹ Snad právě kniha Kazatel, která se obecně přisuzuje za dílo králi Šalamounovi, je jakýmsi mementem nad jeho životem. V každém případě konec jeho života je poznamenán těžkou modloslužbou: „*Šalamoun chodil za božstvem Sidónanů Aštoretou a za ohyzdnou*

¹³⁶ Srov. 1Kr 10, 14 – 29.

¹³⁷ Srov. 1Kr 3, 16 – 28; 1Kr 5, 9 – 14 či 1Kr 10, 24.

¹³⁸ Srov. 2S 12, 13.

¹³⁹ Srov. 1S 15, 24.

modlou Amónců Milkónem.“ (1Kr 11, 5) Na jiném místě čteme: *„Tehdy Šalomoun vystavěl posvátné návrší Kemóšovi, ohyzdné modle Moábců, na hoře, která je naproti Jeruzalému, a Molekovi, ohyzdné modle Amónovců. Totéž udělal pro všechny své ženy cizinky, které pálily kadidlo a obětovaly svým bohům.*“ (1Kr 11, 7 – 8)

Následky na sebe nenechávají čekat: *„Hospodin se na Šalomouna rozhněval, že se srdcem odklonil od Hospodina, Boha Izraele, jenž se mu dvakrát ukázal a výslovně mu zakázal chodit za jinými bohy. Ale on nedbal na to, co Hospodin přikázal. Hospodin tedy řekl Šalomounovi: ‚Protože to s tebou dopadlo tak, že nedodržuješ mou smlouvu a má nařízení, která jsem ti přikázal, zcela jistě odtrhnu království od tebe a dám je tvému služebníku. Avšak za tvého života to neučiním kvůli tvému otci Davidovi. Odtrhnu je až z ruky tvého syna. Celé království však přece neodtrhnu, jeden kmen dám tvému synu kvůli svému služebníku Davidovi a kvůli Jeruzalému, který jsem vyvolil.‘“* (1Kr 11, 9 – 13)

Šalamoun je velkou postavou. Nejen v rámci židovství či křesťanství, ale napříč lidskými dějinami – Bůh potvrdil to, co mu zaslíbil¹⁴⁰ – a jméno tohoto izraelského krále se i v sekulárním světě stalo synonymem pro moudrost, a to až do dnešních dní. Tento velký stavitel¹⁴¹, ctitel Hospodina¹⁴², skladatel přísloví a písní¹⁴³ je varovnou výstrahou pro všechny, že sláva a moc, bohatství a ženy (zkrátka světské touhy) jsou mocným lákadlem lidskému srdci a není záhodno si s nimi zahrávat. V tomto smyslu lépe chápeme mudroslovce, když prosí: *„nedávej mi chudobu ani bohatství! Opatřuj mě chlebem podle mé potřeby, tak abych přesycen neselhal a neřekl: ‚Kdo je Hospodin?‘ ani abych z chudoby nekradl a nezneuctil jméno svého Boha.*“ (Př 30, 8 – 9) Na příkladu slavného krále vidíme, že ani bezprostřední setkání s Bohem, které jistě není ani běžné, ani bez následků na posílení víry, není garancí věrnosti a vytrvalosti ve víře.

3.3 Novozákonní řemeslníci Josef, Ježíš, Pavel

Josef z Nazareta – je dáván velmi často za vzor mužům. V jednoduchosti a prostotě je síla a právě těmito atributy se vyznačuje Josefův život, který je silným

¹⁴⁰ Srov. 1Kr 3, 12.

¹⁴¹ Srov. 1Kr 6, 37; 1Kr 7, 1 či 1Kr 9, 15 a 17.

¹⁴² Srov. 1 Kr 8, 12 – 13 či 1Kr 22 – 54.

¹⁴³ Srov. 1Kr 5, 12.

vzorem pro muže po všechny věky. Nejednou můžeme Josefa nalézt zobrazeného, jak pracuje s Ježíšem v dílně. Právě tato jednoduchá Josefova „skica“ nám může ukázat plné bohatství jeho života. Je tichým a pracovitým řemeslníkem (živnostníkem), který však má správně seřazené hodnoty – Bůh, rodina, práce. V této trojčlence se věrně pohybuje po celý svůj život.

Když se zamyslíme nad jeho charakteristikou, vytane nám na mysli jisté pojítko mezi patriarchou Abrahámem a Josefem. Tímto pojítkem je slovo „spravedlnost“. Nikoli však spravedlnost ve světském významu.¹⁴⁴ Jedná se o spravedlnost dle Božího měřítka, tj. spravedlnost vycházející z víry. U Abraháma můžeme nalézt: „*Uvěřil Abraham Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost a byl nazván přítelem Božím.*“ (Jk 2, 23)¹⁴⁵ O Josefovi Písmo uvádí: „*Její muž Josef byl spravedlivý...*“ (Mt 1, 19) Na jiném místě v Novém zákoně čteme: „*Spravedlivý bude živ z víry.*“ (Ga 3, 11) Když si tato jednoduchá fakta dáme dohromady, logicky dojdeme k závěru, že Josef je mužem hluboké víry. Představme si jen z čistě chlapského hlediska dilema, které zasnoubený Josef zažívá, když u snoubenky Marie vidí znaky těhotenství. Bible jasně uvádí, že Josef s Marií spolu před svatbou „nežili“: „*dříve, než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého.*“ (Mt 1, 18) Josef se vyrovnává se situací opravdu „velkoryse“ – může dát Marii dle židovských zvyků ukamenovat – místo toho ji chce v tichosti propustit.¹⁴⁶ A pak se ukazuje jeho velikost ve víře (spravedlnost podle Božích měřítek), po pokynu anděla ve snu přijímá Marii i s dítětem pln víry, že ho Bůh určil k výsostnému poslání – dostává úkol a zodpovědnost, aby spoluvychoval Božího Syna.

Zdůrazněme, že u Josefa se jedná opravdu pouze o holý akt víry, neboť na základě snu – resp. pokynu anděla ve snu – jde a koná tak, jak věří, že je Boží vůle. Ostatně sny, zdá se, jako by byly typické pro jméno Josef.¹⁴⁷ To, že je Josef mužem obrovské víry se později ukazuje také na dalších jeho snech, pokynech v nich a následné Josefově akci podle Boží vůle.¹⁴⁸ Můžeme hovořit o naprosté odevzdanosti do Boží prozřetelnosti. Josef musí trpět, když vidí těhotnou Marii a následně se musí vzdát

¹⁴⁴ Slovník spisovné češtiny definuje spravedlnost jako „*nestranné hodnocení, uznávání práv druhého ... rozhodování podle práva v nějakém sporu*“. Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 2001, str. 408.

¹⁴⁵ Srov. také Ž 106, 31; Ř 4, 3; Ga 3, 6.

¹⁴⁶ Srov. Mt 1, 19.

¹⁴⁷ Srov. sny Josefa z Egypta: Gn 37, 5 – 10 a Gn kap. 40 a 41.

¹⁴⁸ Srov. Mt 2, 13 – 14 a Mt 2, 19 – 23.

svých představ o životě, které jistě v hlavě má. Stejně tak se musí vzdát jistoty vlastního domu a rodného kraje, když na pokyn anděla utíká do Egypta a po návratu z Egypta se usazuje v Nazaretě. Vzdává se všeho a následuje Boží vůli. Heroický výkon. Všechno opouští, aby „všechno“ (Ježíše) získal.

Dalším typickým prvkem u Josefa je obětavá a svědomitá péče o jeho rodinu – Marii a Ježíše. Veškerý svůj život i práci podřizuje tomu, aby uživil rodinu. Dokonce se spekuluje o tom, že v Egyptě se musel přeučit z tesaře na výrobce domů ze slámy. Josef žije ve službě snoubence Marii a Božímu Synu. A to je další klíčový prvek pro Josefa – metafyzicky i doslovně – Bůh je uprostřed jeho rodiny. Toto je relativně nový prvek, který markantně vyvstává na povrch právě v Josefově příběhu. Josef pouští Boha doprostřed své rodiny, nejen do svého života, ale do života svých bližních, do života své rodiny jako celku. Můžeme si povšimnout, že i v případě Abraháma, Jákoba či Davida je silný důraz na Boží přítomnost a kult uctívání Hospodina, nicméně v případě Josefa se zdá tento fakt naprosto nejzřetelnějším. O zbožnosti celé rodiny svědčí např. také krátká zmínka v Písmu: „*Každý rok chodívali jeho rodiče o velikonočních svátcích do Jeruzaléma.*“ (Lk 2, 41)

Z dalších předností Josefa vyniká mlčenlivost a ustoupení do pozadí. V evangeliích toho o něm mnoho nenajdeme a když už, pak se jedná většinou o stejný model – Josef něco zpozoroval, tiše to vyhodnotil a konal.

Ježíš¹⁴⁹ – je vtělené Boží Slovo a to už je jiná liga. A navíc – jaké štěstí pro účely této diplomové práce – i On byl podnikajícím mužem, živnostníkem. Byl totiž tesařem. Pokud poslední 3 roky svého života věnuje veřejnému působení, pak předchozích cca. 30 let žije „normálním“ životem. Již během dospívání se dostává do dílny Josefa a učí se od něho řemeslu. Postupně mu s prací pomáhá, až nakonec jeho pozici živitele rodiny zcela přebírá (poté, co Josef umírá). Chceme-li však popisovat život Ježíše, musíme si přiznat, že tak jako tak, veškerá srovnání pokulhávají. Jeho celkový postoj k životu jako by paradoxně vystihnula jeho poslední slova: „*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.*“ (Lk 23, 46) U Ježíše coby Božího Syna se omezíme pouze na strohá fakta, jakákoli nadbytečná slova jsou v Jeho případě pouze přítěží, resp. chozením kolem: „*Vaše slovo bud' ,ano, ano - ne, ne'; co je nad to, je ze*

¹⁴⁹ Srov. také JEMELKA, J. „*Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století*“ Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012, str. 29 – 34.

zlého.“ (Mt 5, 37) Proto také způsob popisu Ježíšova života bude odlišný od ostatních vybraných mužů, necháme za sebe hovořit ve většině případu samotné Písmo. Co tedy u Ježíše vidíme vzhledem k podnikatelské praxi?¹⁵⁰

1. V první řadě se vždy modlí – na začátku i na konci dne chodí na opuštěná místa a modlí se tam ke svému Otci, někdy se modlí i celou noc:

„Když je propustil, vystoupil na horu, aby se o samotě modlil. Když nastal večer, byl tam sám.“ (Mt 14, 23) *„Časně ráno, ještě za tmy, vstal a vyšel z domu; odešel na pusté místo a tam se modlil.“* (Mk 1, 35) *„Rozloučil se s nimi a šel na horu, aby se modlil.“* (Mk 6, 46) *„On však odcházival na pustá místa a tam se modlil.“* (Lk 5, 16) *„V těch dnech vyšel na horu k modlitbě; a celou noc se tam modlil k Bohu.“* (Lk 6, 12) *„A když se modlil, nabyla jeho tvář nového vzhledu a jeho roucho bělostně zářilo.“* (Lk 9, 29) Svým učedníkům k tomu dodává: *„Když se modlíš, vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře a modli se k svému Otci, který zůstává skryt; a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.“* (Mt 6, 6)

2. Svou živnost vnímá jako zdroj obživy – žije však k větší slávě svého Otce („aby byl oslaven můj Otec v nebesích“) se vším, co to obnáší. Vše vztahuje ke svému Otci. Otec je smyslem jeho života. Miluje Ho. Práci pak bere také jako službu lidem – aby jim ulehčil v jejich údělu, pomohl, přivedl zpět z jejich zbloudilé cesty k Bohu:

„Tím bude oslaven můj Otec, když ponese hojné ovoce a budete mými učedníky.“ (J 15, 8) *„A nikomu na zemi nedávejte jméno ‚Otec‘: jediný je váš Otec, ten nebeský.“* (Mt 23, 9) *„Ježíš odpověděl: ‚Kdybych oslavoval sám sebe, má sláva by nic nebyla. Mne oslavuje můj Otec, o němž vy říkáte, že je to váš Bůh.‘“* (J 8, 54) *„Jen se bojte Hospodina a věrně mu služte celým srdcem.“* (1S 12, 24) *„Služte Hospodinu s bázní a jásejte s chvěním.“* (Ž 2, 11) *„V horlivosti neochabujte, buďte vroucího ducha, služte Pánu.“* (Ř 12, 11) *„Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé...“* (Mt 20, 28) *„Neboť kdo je větší: ten, kdo sedí za*

¹⁵⁰ V následujících bodech se objeví několikrát myšlenky a názory, které nikde explicitně v Písmu uvedeny nejsou. Vycházíme však z Ježíšovi „konsistence“, tj. z faktu, že to, co učil, také sám dělal a žil. Příklad? Těžko si představit, jak Ježíš vyzývá ostatní k tomu, aby se starali o potřebné (fyzicky i materiálně), aniž by sám Ježíš totéž jako tesař nedělal (almužny apod.). Stejně tak je např. nelogická představa, že Ježíš nikoho svým příkladem a slovy nevyučoval před svým veřejným působením – jeden den „si žije svůj život sám pro sebe“ a druhý den vyučuje ostatní lidi o tom, jak mají žít... To by postrádalo Boží logiku postupného gradientu. Je třeba respektovat přirozenost a plynulý vývoj v Ježíšově životě. Co hlásal veřejně, to nejdříve s vysokou pravděpodobností sám žil. S čím se sdílel mezi davy, s tím dost pravděpodobně vystupoval v menším měřítku mezi svými nejbližšími. Jinými slovy, Ježíš nemohl žít 30 let totálně inkognito a pak z ničeho nic přejít ze dne na den do pozice veřejného hlasatele – tento postup postrádá přirozenost pozvolného vývoje, který je v Božím hledisku dost obvyklý. Srov. např. i známé církevní heslo: „Nadpřirozenost předpokládá přirozenost.“

stolem, či ten, kdo obsluhuje? Zdali ne ten, kdo sedí za stolem? Ale já jsem mezi vámi jako ten, který slouží.“ (Lk 22, 27) „Kdo mně chce sloužit, ať mě následuje, a kde jsem já, tam bude i můj služebník. Kdo mně slouží, dojde cti od Otce.“ (J 12, 26) „Vy jste byli povoláni ke svobodě, bratří. Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým.“ (Ga 5, 13) „A v církvi ustanovil Bůh jedny za apoštoly, druhé za proroky, třetí za učitele; potom jsou mocné činy, pak dary uzdravování, služba potřebným, řízení církve, řeč ve vytržení.“ (1K 12, 28) „Tu k němu přistoupil malomocný, padl před ním na zem a řekl: ‚Pane, chceš-li, můžeš mě očistit.‘ On vztáhl ruku, dotkl se ho a řekl: ‚Chci, buď čist.‘“ (Mt 8, 2 – 3)

3. Touží být dokonalý v tom, co dělá, snaží se neustále zlepšovat. Ne proto, aby vyniknul, ale prostě proto, aby naplno využil hřiven – aby byl dokonalý, jako je dokonalý Jeho Otec v nebesích. A aby tak mohl dávat lidem to nejlepší ze sebe (z Boha) – aby tím podal dobré svědectví o svém Otci a druhým přinesl pokoj a radost:

„Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt 5, 48)

4. Je pracovitý, poctivý v práci v každém detailu, snaží se vnímat každou maličkost a zabývá se jí:

„On však jim odpověděl: ‚Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji.‘“ (J 5, 17)

5. Vnáší do své činnosti nadšení, zápal, nasazení, jeho duch proniká každou činnost, každou maličkost, kterou se zabývá. Je při své práci koncentrovaný jako malé dítě pohlcené hrou. S jakým zápalem káže a uzdravuje, s takovým zápalem nejspíš v podnikání sloužil druhý.

„Mějme zájem jeden o druhého a povzbuzujme se k lásce a k dobrým skutkům.“ (Ž 10, 24) „Toužíme jen, aby na každém z vás bylo vidět neutuchající horlivost až do konce, kdy se naplní naše naděje...“ (Ž 6, 11) „Což nevíte, že Boží lid bude soudit svět? Jestliže budete soudit svět, nejste snad schopni rozsuzovat takové maličkosti?“ (1K 6, 2) „Vím o tvých skutcích; nejsi studený ani horký. Kéž bys byl studený anebo horký! Ale že jsi vlažný, a nejsi horký ani studený, nesnesu tě v ústech. Vždyť říkáš: Jsem bohat, mám všechno a nic už nepotřebuji! A nevíš, že jsi ubohý, bédný a nuzný, slepý a nahý. Radím ti, abys u mne nakoupil zlata ohněm přečištěného, a tak zbohatl; a bílý šat, aby ses oblékl a nebylo vidět tvou nahotu; a mast k potřetí očí, abys prohlédl. Já kárám a trestám ty, které miluji; vzpamatuj se tedy a číň pokání. Hle, stojím přede dveřmi a tluču; zaslechne-li kdo můj hlas a otevře mi, vejdu k němu a budu s ním večeřet a on se mnou.“ (Zj 3, 15 – 20)

6. Protože je u Něho na prvním místě Bůh Otec, k jehož slávě vše dělá a na stejném místě jsou pro něho důležité potřeby lidí, rozhodně nic nedělá pro peníze a peníze pro něho nejsou ani kritériem pro rozhodování v každodenních, byť i v krizových situacích. Při řešení problémů vše raději odevzdává Bohu v modlitbě a věří že mu Otec v nebesích pomůže. Nestrachuje se ani ve vypjatých situacích o výsledek, protože má díky modlitbě a víře neotřesitelnou důvěru v pomoc svého Otce. Dle této víry vše proběhne a dopadne tak, jak chce milující a pečující Otec. Vždyť On může cokoliv – tedy i pomoci „v této situaci“. Uprostřed dění je jako dítě – s důvěrou odpočívající na hrudi svého Otce:

„Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým potom pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku.“ (Mt 6, 24) „Pohled’te na nebeské ptactvo: neseje, nežne, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější?“ (Mt 6, 26) „Jestliže tedy Bůh tak obléká trávu, která dnes je na poli a zítra bude hozena do pece, čím spíše obleče vás, malověrní!“ (Lk 12, 28) „A začkoli budete prosit ve jménu mém, učiním to, aby byl Otec oslaven v Synu.“ (J 14, 13) „Opět vám pravím, shodnou-li se dva z vás na zemi v prosbě o jakoukoli věc, můj nebeský Otec jim to učiní.“ (Mt 18, 19) „Neusilujte o pomíjející pokrm, ale o pokrm zůstávající pro život věčný; ten vám dá Syn člověka, jemuž jeho Otec, Bůh, vtiskl svou pečeť.“ (J 6, 27) „Ale Marta měla plno práce, aby ho obsloužila. Přišla k němu a řekla: ‚Pane, nezáleží ti na tom, že mne má sestra nechala sloužit samotnou? Řekni jí přece, ať mi pomůže!‘ Pán jí odpověděl: ‚Marto, Marto, děláš si starosti a trápíš se pro mnoho věcí. Jen jednoho je třeba. Marie volila dobře. Vybrala si to, oč nepřijde.‘“ (Lk 10, 40-42) „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné ovoce; neboť beze mne nemůžete činit nic. Kdo nezůstane ve mně, bude vyvržen ven jako ratolest a uschne; pak ji seberou, hodí do ohně a spálí. Zůstanete-li ve mně a zůstanou-li má slova ve vás, prostě, oč chcete, a stane se vám.“ (J 15, 5-7)

7. Má neotřesitelný klid a pokoj; důvěru při všem, co dělá. Proč? Díky modlitbě a díky svému spojení s Otcem, díky rozhodnutí důvěřovat Otcí:

„Lepší suchá skýva a k tomu klid než dům plný obětních hodů a spory.“ (Př 17, 1) „Když zůstane klidný, kdo ho smí prohlásit za svévolníka? Když skrývá tvář, kdo ho může spatřit? A přece bdí nad pronárody i jednotlivci...“ (Jb 34, 29) „Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.“ (Mt 5, 9) „Když vejdete do některého domu, řekněte nejprve: ‚Pokoj tomuto domu!‘“ (Lk 10, 5) „Pokoj vám

zanechávám, svůj pokoj vám dávám; ne jako dává svět, já vám dávám. Ať se srdce vaše nechvěje a neděsí!“ (J 14, 27) „*stál tu on sám uprostřed nich a řekl jim: ‚Pokoj vám.‘*“ (Lk 24, 36)

8. Rozdává almužny, zajímá se o chudé, nuzné, nemocné, opuštěné a maličké. Z výdělků, ze svého požehnání i ze svého času dává těm nejmenším, kteří mu nejvíce leží na srdci:

„Budte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.“ (Lk 6, 36) *„Tehdy k němu přinášeli děti, aby na ně vložil ruce a pomodlil se.“* (Mt 19, 13) *„Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘ Tu mu ti spravedliví odpoví: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtili jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít?‘“* (Mt 25, 34-37) *„Král jim odpoví a řekne jim: ‚Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.‘“* (Mt 25, 40) *„Má mít soucit s těmi, kdo chybují a bloudí, protože sám také podléhá slabosti.“* (Žd 5, 2)

9. Stále a neúnavně s láskou a zájmem učí druhé lidi tomu, co má na srdci. Znovu a znovu druhé povzbuzuje, pozvedá z pádů a selhání, neodsuzuje, ale opakovaně podněcuje ke snaze naučit se, co je třeba. Dává druhým na proces učení čas – vede lidi vlastním příkladem a vhodným slovem v pravý čas. Nebojí se toho, že by mohl vypadat před lidmi jako blouznivec, když učí a říká něco jinak, než jak jsou na to lidi zvyklí a jak to očekávají. Je svůj, je sám sebou:

„Podvolujte se jeho výchově; Bůh s vámi jedná jako se svými syny. Byl by to vůbec syn, kdyby ho otec nevychoval?“ (Žd 12, 7) *„Věru, blaze člověku, jehož Bůh trestá; kázeň Všemocného neodmítej.“* (Jb 5, 17)

10. Je pevný, jistý, přímý. Necouvá při střetech s oponenty ani s problémy. Je přímočarý v řešení věcí, ale zároveň dost citlivý, aby udržel Boží rovnováhu. Ne vždy mluví, někdy je jeho přímočarost vyjádřena mlčením či nekonáním, jako např. v případě cizoložnice.¹⁵¹ Je zdrženlivý v situacích, které zdrženlivost vyžadují. Ale zároveň to nedělá proto, že by se bál – spíše proto, že takový postup je v dané chvíli účinnější a vede přímočařeji k cíli – aby člověk pochopil, že ho Bůh miluje. Ježíš nedělá nic sám

¹⁵¹ Srov. J 8, 4 – 9.

pro sebe, ale vždy pro oslavu Otce v nebesích a pro pomoc bližním. I když je často nepochopen a nepřijat, vytrvává na své cestě. Protože dnes, zítra i pozítří musí jít svou cestou:

„Avšak dnes, zítra i pozítří musím jít svou cestou...“ (Lk 13, 33)

„Nikomu nedáváme v ničem příležitost k pohoršení, aby tato služba nebyla uvedena v potupu, ale ve všem se prokazujeme jako Boží služebníci, v mnohé vytrvalosti, v souženích, tísní, úzkostech, pod ranami, v žalářích, nepokojích, vyčerpání, v bezesných nocích, v hladovění; prokazujeme se bezúhonností, poznáním, trpělivostí, dobrotivostí, Duchem svatým, nepředstíranou láskou, slovem pravdy, mocí Boží. Jsme vyzbrojeni spravedlností k útoku i k obraně, procházíme slávou i pohanou, zlou i dobrou pověstí; mají nás za svůdce, a přece mluvíme pravdu; jsme neznámí, a přece o nás všichni vědí; umíráme - a hle, jsme naživu; jsme týráni, a přece nejsme vydáni smrti; máme proč se rmoutit, a přece se stále radujeme; jsme chudí, a přece mnohé obohacujeme; nic nemáme, a přece nám patří vše.“ (2K 6, 3 – 10) „Vaše slovo buď ,ano, ano - ne, ne‘; co je nad to, je ze zlého.“ (Mt 5, 37)

11. Svou vůli vždy s pokorou a poslušností – i když to někdy hodně bolí – podřizuje vůli svého Otce:

„Svědectví, které mám já, je větší než Janovo: skutky, jež mi Otec svěřil, abych je vykonal. Tyto skutky, které činím, svědčí o tom, že mě Otec poslal.“ (J 5, 36) „Neboť jsem nemluvil sám ze sebe, ale Otec, který mě poslal, přikázal mi, jak mám mluvit a co říci.“ (J 12, 49) „A vím, že jeho přikázání je věčný život. Co tedy mluvím, mluvím tak, jak mi pověděl Otec.“ (J 12, 50) „Vím o tvých skutcích. Hle, otevřel jsem před tebou dveře, a nikdo je nemůže zavřít. Neboť ačkoli máš nepatrnou moc, zachoval jsi mé slovo a mé jméno jsi nezapřel.“ (Zj 3, 8) „Ježíš za svého pozemského života přinesl s bolestným voláním a slzami obětí modliteb a úpěnlivých proseb Bohu, který ho mohl zachránit před smrtí; a Bůh ho pro jeho pokoru slyšel. Ačkoli to byl Boží Syn, naučil se poslušnosti z utrpení, jímž prošel, tak dosáhl dokonalosti a všem, kteří ho poslouchají, stal se původcem věčné spásy...“ (Ž 5, 7 – 9)

12. Nedělá na svou osobu žádné „PR“, spíše se snaží být tichý a nedělat kolem sebe žádný zbytečný rozruch – vše podřizuje slávě Otce:

„Povězte dceři síónské: Hle, král tvůj přichází k tobě, tichý a sedící na oslici, na oslátku té, která je podrobena jhu.“ (Mt 21, 5) „Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpočínutí svým duším.“ (Mt

11, 29) „*nýbrž to, co je skryto v srdci a co je nepomíjitelné: tichý a pokojný duch; to je před Bohem převzácné.*“ (1P 3, 4)

Pavel¹⁵² – s trochou nadsázky bychom mohli říci, že tam, kde končí nadšení, začíná příběh apoštola Pavla. Je to právě horlivost a opravdovost, stejně jako vzdělanost, kterými tento významný muž dějin vyniká. Lze předpokládat, že Pavel vychází z dobrého zázemí. Je vyučen u jednoho z nejuznávanějších učitelů Zákona,¹⁵³ Gamaliela.¹⁵⁴ Svědomitě dodržuje jak náboženskou praxi, tak modlitební zvyky jako takové. Ostatně, jak moc jeho srdce plálo pro Hospodina, lze vidět i na jeho boji proti prvotním křesťanům, když se snaží uchránit židovský národ před „křesťanskou sektou“: „*Saul se však snažil církev zničit: pátral dům od domu, zatýkal muže i ženy a dával je do žaláře.*“ (Sk 8, 3)

Můžeme předpokládat, že se stejnou horlivostí a nasazením, s jakými se věnuje víře, také podniká. Vyrábí stany.¹⁵⁵ Je dobře situovaný. Přesto se pro Krista následně všeho vzdává a následuje jej, a to ihned poté, co se s ním setkává u Damašku. Celá situace ohledně obrácení Pavla u Damašku je velmi dramatická.¹⁵⁶ Po Pavlově setkání s Kristem u Damašku je již všechno jiné: „*Damašek je mezníkem a zároveň i styčným bodem. Zatímco z jedné strany nepochopíme křesťanskou zkušenost Pavla jinak než vycházejíce z Damašku, z druhé strany tento teologicko-historicko-skutečný okamžik, ve svém náboženském významu – kairós – dá průchod zkušenosti, která dalece překoná a zdokonalí vše z oné kulturní a náboženské éry, jíž je sv. Pavel současníkem, jakož i éry biblické, která koneckonců je v ní přítomna...*“¹⁵⁷ Krátce řečeno, začíná Pavlova dlouhá a namáhavá apoštolská cesta, a to doslova a do písmene až na pokraj řecko-antického světa.

Při Pavlově horlivém apoštolování je zajímavé sledovat, že stálou součástí jeho života je dál běžná řemeslná práce, o čemž svědčí některá místa v Písmu.¹⁵⁸

Dalším typickým prvkem pro Pavla je modlitba a ojedinelá charismata (dary), které od Boha obdržel. K tomu opět Marcheselli poznamenává: „*Událost u Damašku,*

¹⁵² Z větší části převzato z: JEMELKA, J. „*Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století*“ Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012, str. 36 – 39.

¹⁵³ Srov. Sk 5, 34.

¹⁵⁴ Srov. Sk 22, 3.

¹⁵⁵ Srov. Sk 18, 3.

¹⁵⁶ Srov. Sk 9, 1 – 18.

¹⁵⁷ MARCHESELLI, Cesare Casale. *Modlitba u sv. Pavla*. Řím: Křesťanská akademie, 1979, str. 10.

¹⁵⁸ Srov. 2Te 3, 10; Sk 20, 35; Sk 18, 3.

*zážitek v Chrámě, poselství Ananiášovo, poslání ze strany presbyterů a obce v Antiochii, která při modlitbě je zasažena Duchem svatým, to všechno jsou prvky, které charisma charakterizují a které jsou spojeny jedním základním činitelem, modlitbou, nakolik ta je životním prostředím, v němž Pavel pochopí své poslání v plánu spásy.*¹⁵⁹ Marcheselliho postřeh poukazuje na podstatný rys Pavlova života, který můžeme sledovat jak napříč knihou Skutky apoštolů, tak i v jeho konkrétních listech směřovaných jednotlivým církvím. Pavel staví svůj život na osobní modlitbě, na blízkém vztahu s Ježíšem Kristem.¹⁶⁰ Modlitba je životním prostředím, v němž Pavel pochopí nejen své poslání, jak o tom píše Marcheselli, ale zároveň prostředím, ve kterém Pavel dozrává v osobnost apoštola národů. V tomto smyslu můžeme hovořit o tom, že pro Pavla je modlitba pokrmem, stejně jako se s tímto obratem můžeme setkat u Ježíše.

Důležitým „prvkem“, můžeme-li to tak vůbec nazvat, v apoštolově modlitební praxi je osoba Ducha svatého. Duch svatý je často dáván do spojitosti právě s výše uvedenými charismaty. Je dárce charismat. U Pavla se opravdu naplno projevuje to, o čem mluví Ježíš Kristus při poslední večeři: *„Jakmile však přijde on, Duch pravdy, uvede vás do veškeré pravdy, neboť nebude mluvit sám ze sebe, ale bude mluvit, co uslyší.“* (J 16, 13) Pavel je ve škole Ducha svatého¹⁶¹ a jako „charismatik“ vydává plody Ducha svatého, o nichž nám sám píše v listě Galatským: *„Ovoce Božího Ducha však je láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost, tichost a sebeovládání.“* (Ga 5, 22 – 23)

Charakteristickým rysem pro Pavla je také skutečnost, že je oddán Bohu každou buňkou svého těla. Navíc, po svém obrácení nehledá sám sebe. Neprosazuje svou vůli. S velkou horlivostí plní vůli Boží. Pro Krista absolvuje vše, co je dobré i těžké, leč nezbytné: *„Proto rád přijímám slabost, urážky, útrapy, pronásledování a úzkosti pro Krista.“* (2K 12, 10), *„jsem vězněm pro Krista“* (Fil 1, 13) nebo *„Ale cokoli mi bylo ziskem, to jsem pro Krista odepsal jako ztrátu.“* (Fil 3, 7) Obraty „pro Krista“, „ve jménu Ježíše Krista“ či „v Kristu Ježíši“ jako by vyjadřovaly jádro i důvod Pavlova života: *„Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, čiňte ve jménu Pána Ježíše...“* (Ko 3, 17)

¹⁵⁹ MARCHESELLI, Cesare Casale. *Modlitba u sv. Pavla*. Řím: Křesťanská akademie, 1979, str. 25.

¹⁶⁰ Srov. např. Sk 23, 11; Sk 16, 25 apod.

¹⁶¹ Na mnoha místech v Písmu se v souvislosti s Pavlem píše o Duchu svatém. Srov. Sk 19, 6; Sk 20, 23; Sk 20, 28; Sk 21, 11; Sk 28, 25; Žd 9, 8; Žd 10, 15; 1K 12, 11 apod.

Dokonce se natolik ztotožňuje s Bohem, že o něm mluví jako o vlastním Bohu: „*Můj Bůh vám dá všechno, co potřebujete...*“ (Fil 4, 19)

A opět, jako u mnoha předešlých mužů, také u Pavla se setkáváme s odvahou pramenící z víry. V mnoha zkouškách Pavel zakouší Boží pomoc a o to pevněji se přimyká ve víře k přesvědčení, že Bůh ho vede a pomáhá mu; jeho víra tak roste s každou další zkouškou či protivenstvím, jež prožívá. Timoteovi píše svědectví o tom, že musí procházet mnohým pronásledováním a útrapami, což jistě z jeho strany vyžaduje notnou dávku odvahy a víry: „*Ty však jsi sledoval mé ... pronásledování a útrapy, jaké mne stihly v Antiochii, v Ikoniu a v Lystře. Jaká pronásledování jsem přestál, a ze všech mě Pán vysvobodil!*“ (2Tim 3, 10-12) Pavlova slova svědčí o protivenstvích a o jeho odvaze, s jakou všechna trápení přestál.

V životě apoštola Pavla jde modlitba ruku v ruce s činností. Pavel je velmi aktivní člověk, svou ochotu pracovat doprovází ochotou hluboké, niterné a opravdové modlitby a ochotou konat Boží vůli. Tím se z něho stává naprosto výjimečný jedinec, který o sobě říká: „*Já tedy běžím ne jako bez cíle; bojuji ne tak, jako bych dával rány do prázdna. Ranami nutím své tělo ke kázni, abych snad, když kážu jiným, sám neselhal.*“ (1K 9, 26) Na jiném místě praví: „*zapomínaje na to, co je za mnou, upřen k tomu, co je přede mnou, běžím k cíli, abych získal nebeskou cenu, jíž je Boží povolání v Kristu Ježíši.*“ (Fil 3, 13-14)

Pavel je velmi cílevědomý člověk, který se umí zapřít a „zakousnout“ do svého záměru. Na rozdíl od jiných cílevědomých lidí, kteří se také umí plně oddat svému záměru, je však u Pavla jediným cílem Kristus; Kristu se dává naprosto k dispozici. Jediným Pavlovým záměrem je dosáhnout Božích zaslíbení. Verva a nadšení, s nimiž běží k cíli, jsou obdivuhodné.

4 VYBRANÉ OSOBNOSTI V KŘESŤANSKÉM STAROVĚKU, STŘEDOVĚKU A NOVOVĚKU

Když jsme zvažovali, které křesťanské postavy zvolit jako „modely“ pro věřící podnikatele, ať už z doby starověku, středověku či novověku, ani na okamžik jsme s výběrem nezaváhali. Přestože se u níže vybraných osob nejedná o klasické podnikatele, u všech lze tvrdit, že splňovali veškeré aspekty podnikatelské praxe: vedli rozsáhlá díla, spravovali budovy i pozemky, měli na starosti stovky, i tisíce lidí, „rukama jim protékaly“ – řečeno dnešními slovy – milióny dolarů (minimálně v případě Matky Terezy z Kalkaty ano). Museli organizovat, plánovat, vybírat lidi, rozmísťovat je a vést je, kontrolovat. Všechny tyto funkce konají i dnešní manažeři a podnikatelé. Ostatně výše uvedené činnosti označuje moderní management jako tzv. sekvenční manažerské funkce.¹⁶² Pro úplnost doplňme, že existují i tzv. paralelní manažerské funkce, mezi které obecně patří analýza činností, rozhodování a realizace činností.¹⁶³ Také tyto aktivity museli nezbytně vybraní jedinci vykonávat – bez analýzy, rozhodování a akce by nevytvořili to, co za nimi zůstalo. Nad to všechno si však bytostně uvědomovali – a to je pro nás nejdůležitější zpráva – že žádná aktivita ani dílo by nemělo být důležitější než Ježíš Kristus.¹⁶⁴ Mállokterý sekulární, natož křesťanský podnikatel dneška vybudoval tak rozsáhlé podniky (srovnání snesou pouze národní a nadnárodní korporace) a zároveň vykonal tolik dobra jako osobnosti, o kterých budeme hovořit (tady srovnání nesnesou při dané velikosti nejspíš žádné podniky). Podívejme se blíže na tyto podnikavé křesťany.

4.1 Starověk – Benedikt z Nursie

Nikoliv náhodně svěřil 24. října roku 1964 papež Pavel VI. Evropu pod ochranu a patronát Benedikta z Nursie, velkého muže modlitby ale i aktivního a odvážného muže činu: *„Posel míru, budovatel jednoty, učitel civilizace, ale především hlasatel náboženství Kristova a zakladatel západního mnišství – to jsou tituly*

¹⁶² Srov. JEMELKA, J. *Vůdcovství*. Diplomová práce na VŠB-TU Ostrava, 2004, str. 7.

¹⁶³ Tamtéž, str. 7.

¹⁶⁴ Srov. WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské naklad., 2010, str. 48.

*opravňující naši úctu k svatému opatu Benediktovi. V době, kdy římské císařství spělo k zániku, v době, kdy evropské státy byly ještě ponořeny v temnotách a mnoho dalších národů zůstávalo nadále bez civilizace a neznalo duchovní hodnoty, byl to svatý Benedikt, který svým pevným a neustálým úsilím způsobil, že nad naším světadílem se zjevily červánky nové éry.*¹⁶⁵

Benedikt je nejen velký mystik a prorok své doby, který si v ničem nezadá s biblickými postavami typu Eliáše a jiných biblických proroků.¹⁶⁶ S mystikou, modlitbou či chceme-li to nazvat jinak, pak tedy s kontemplací se u něho snoubí vzácná rovnováha spojená s prací ve fyzickém světě. V tomto smyslu je výstižné jeho heslo „ora et labora“ – modli se a pracuj.¹⁶⁷ Walter Nigg k tomu uvádí: „*neexistovalo u něj rozdvojení akce a kontempace. V samotě jeskyně u Subiaka procitla jeho kontempace, bez které by samotu nevydržel, a při stavbě Montecassina se rozvinula jeho aktivita. Problém nezní: akce nebo kontempace. Od doby, kdy Ježíš mluvil s Martou, víme, že pravá akce vychází z kontempace a je s ní nerozlučně spjata. Bez kontempace dojde akci brzy dech a bez akce se kontempace ztratí ve snění. U Benedikta, mystického člověka, stojí kontemplativní akce a aktivní kontempace v jedině správném vzájemném poměru.*“¹⁶⁸ Na jiném místě dodává další rozměr Benediktova poselství ohledně práce člověka: „*Antika považovala práci za nedůstojnou svobodného muže. I Starý zákon ji považoval za trest za neposlušnost prarodičů. U Pavla najdeme myšlenku: ‚Kdo nepracuje, ať nejí‘, ale teprve u Benedikta došlo k úplnému převratu v novém ocenění práce. Benedikt pracoval, sám obdělával půdu... Pracovat, pracovat s Bohem a přitom stavět Boží chválu nade vší činnost, to je heslo, kterým Benedikt zanikající starověk silnou rukou převedl do středověku.*“¹⁶⁹

Mohli bychom říci, že síla Benediktovy osobnosti spočívá právě v jeho komplexnosti. Na jedné straně velký divotvůrce s darem proroctví¹⁷⁰, na straně druhé velmi tvrdá disciplína vč. pracovního vytížení.¹⁷¹ A nad to nadevšechno jako pojící

¹⁶⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptorum, 1992, str. 7.

¹⁶⁶ Srov. Benediktovi zázraky uváděné v II. knize Dialogů, jejímž autorem je Řehoř Veliký. Na tato místa odkazuje: Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptorum, 1992, str. 28, 40, 47 – 48, 49, 52, 56, 57, 59 a další.

¹⁶⁷ Srov. NIGG, W. *Benedikt z Nursie – otec západního mnišství*. Praha: Zvon, 1991, str. 40.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, str. 48.

¹⁶⁹ Srov. tamtéž, str. 40.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, str. 15.

¹⁷¹ Srov. Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptorum, 1992, str. 80.

prvek stojí jeho obrovská síla lásky ke Kristu¹⁷², kterou projevuje v mnoha životních situacích. Např. ve chvíli, kdy opouští studia v Římě¹⁷³ či v momentě, kdy odchází do samoty v jeskyni u místa zvaného Subiako.¹⁷⁴ „*Soli Deo placere desiderans (jedině Bohu se toužil líbit)*.“¹⁷⁵

Z jeho vytrvalého hledání Boha – mimo jiné žil tři roky jako poustevník o chlebu a modlitbě¹⁷⁶ – a bezmezného důvěřování v Boží milosrdenství plynou také mnohé, modernímu člověku nepochopitelné zázraky a znamení, jež skrze něj Bůh koná. Benediktovy zázraky uváděné v *II. knize Dialogů* od Řehoře Velikého jsou mnohými historiky a skeptiky označovány za „*bujnou fantazii na způsob bajek*“¹⁷⁷, a to přesto, že se důvěryhodný autor, papež Řehoř Veliký, „*dovolává očitých svědků a podotýká: ,Nezjistil jsem všechny jeho činy; to málo však, co tu vyprávím, jsem slyšel od jeho žáků.*“¹⁷⁸ K danému tématu bychom pochybovačům snad mohli společně s Ludvíkem Maria Grignionem z Montfortu říct: „*jsou tři podoby víry v příběhy. Příběhům z Písma svatého musíme věřit vírou božskou; světským příběhům, které neodporují rozumu a napsali je dobří autoři, musíme přikládat víru lidskou a zbožným příběhům, jež přinášejí dobří autoři a neodporují rozumu, víře ani dobrým mravům, třebaže jsou někdy neuvěřitelné, víru zbožnou. Uznávám, že nesmíme být ani příliš důvěřiví, ani příliš kritičtí a že je třeba držet se ve všem středu, abychom našli bod pravdy a ctnosti, ale též vím, že stejně jako láska snadno věří všemu, co neprotiřečí víře nebo dobrým mravům, tak pýcha vede k tomu, že člověk popírá téměř všechny dobře ověřené příběhy s odůvodněním, že nejsou v Písmu svatém.*“¹⁷⁹

Konečným důkazem nejen mystického působení Benedikta za jeho života, ale jeho mocného přesahu až do dnešních dnů, jsou fakta. Podle ovoce je poznáte.¹⁸⁰ Z řad benediktinů, jejichž zakladatelem a duchovním otcem Benedikt je, se do roku 1992 rekrutovalo: 1560 světců, 3500 blahoslavených, 7 církevních učitelů, 22 papežů, 250 patriarchů, 200 kardinálů, 1600 arcibiskupů, 4000 biskupů, 16000 spisovatelů, vědců,

¹⁷² Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptum, 1992, str. 21: „*ničemu at' se nedává přednost před láskou ke Kristu.*“

¹⁷³ Srov. tamtéž, str. 22 – 28.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, str. 29 – 30.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž, str. 28.

¹⁷⁶ Srov. NIGG, W. *Benedikt z Nursie – otec západního mnišství*. Praha: Zvon, 1991, str. 27.

¹⁷⁷ Srov. Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptum, 1992, str. 9.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, str. 9.

¹⁷⁹ Srov. GRIGNION, L. M. *Tajemství svatého růžence*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2011, str. 39 – 40.

¹⁸⁰ Srov. Mt 7, 16 – 20.

umělců, vynálezců...¹⁸¹ Do benediktinské Konfederace spadá 370 klášterů, v nichž žije kolem 10000 mnichů. Ženská odnož řádu, tzv. benediktinky, čítá 8000 řeholnic v 320 opatstvích či převorátech. V řádu s mírnější observancí je pak dalších 11000 sester v 520 kláštorech.¹⁸² Duchovní i pracovní odkaz Benedikta z Nursie vydává plodné a užitečné ovoce od dob jeho života ve starověku napříč staletími až do dnešních dnů. A nad to, *Benediktova Řehole* se stala základním „almanachem“ mnišského života, v němž autor vyzývá: „Ničemu at' se nedává přednost před službou Boží.“¹⁸³ Na jiném místě pak parafrázuje Kristova slova: „Hleďte především Boží Království; ostatní vám bude přidáno.“¹⁸⁴

Skrze *Řeholi* vede Benedikt křesťanský život k novému, na řádu založeném způsobu života uprostřed období nejistot a rozpadu, což je poselství jistě se hodící i dnešnímu modernímu člověku. Walter Nigg k tomu uvádí: „*Křesťan chápe svůj život jako náboženskou vojenskou službu. Vojenština je drsné řemeslo, se kterým se pohodlí nesnáší. Benediktovy vývody by mohly dnešní křesťanství vyburcovat z dřímoty a probudit ze spánku vlašné křesťany, kteří si na své křesťanství vzpomenou jen při slavnostních příležitostech jako na okrasný přívazek. Měli by nastoupit do boje a zanechat ochromující lhostejnosti. Křesťanská vojenská služba je těžší než světská. Nezná dovolenou ani povýšení, ale zná jedno heslo: Bděte a modlete se.*“¹⁸⁵ Otcovské srdce naplněné Kristovou láskou a disciplína polního vojína, aneb jinými slovy vyjádřené Benediktovo heslo „ora et labora“ zůstávají velkým a inspirativním bohatstvím uprostřed církve také pro podnikající křesťany.

4.2 Středověk – Bernad z Clairvaux

Milan Kameník končí svou knihu o cisterciácích, jejichž nejvýznamnějším představitelem byl právě Bernard z Clairvaux nejen citací anglické spisovatelky Emily Brontë: „*Nynější svět je ošklivá housenka, z níž se po zakuklení vylíhne nádherná nová země a nové nebe.*“¹⁸⁶, ale především následující úvahou: „*Lidé, kteří budou spaseni a*

¹⁸¹ Srov. Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptum, 1992, str. 106.

¹⁸² Srov. tamtéž, str. 106.

¹⁸³ Srov. tamtéž, str. 57.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, str. 56.

¹⁸⁵ Srov. NIGG, W. *Benedikt z Nursie – otec západního mnišství*. Praha: Zvon, 1991, str. 55 – 56.

¹⁸⁶ Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 352.

jímž bude dopřáno znovuzrozenou a očištěnou zemi osídlit, zvelebovat a obhospodařovat, se pak dozajista rozpomenou na bílé řeholníky vyšlé kdysi dávno z burgundského Citeaux. Vždyť kdo jiný by se měl stát vzorem pro pionýrskou kolonizaci příštího znovunabytého ráje, vytoužené vegetativní říše pokoje a světla, než právě tito praktičtí, metodičtí, podnikaví, organizovaní, zbožní, rozjímaví a svatým idealismem naplnění ... Boží tovaryši nebe i země, kteří toho tolik vykonali pro kultivaci našeho životního prostředí, práce, mysli a duší?“¹⁸⁷

Máme-li si někoho vzít za ideální příklad podnikajícího křesťana, pak se rozhodně musíme zaměřit také na cisterciácký řád. Byť Bernard z Clairvaux není typickým představitelem cisterciáckého mnišství¹⁸⁸, zcela určitě je jeho představitelem nejvýraznějším. V Bernardovi se osobitým způsobem ztvárňuje onen princip tvořivosti ducha, který v kombinaci s bezprostřední láskou k Bohu vytváří ve světě „velké věci“.

Velký středověký mystik, burgundský mravokárce, církevní diplomat, arbitr Evropy, obratný politik, organizátor náboženského života, řeholní vůdce, člověk dopisů, doktor melifluus¹⁸⁹, hybatel dějin nejen 12. století, Jahrhundertmann¹⁹⁰, významný mariánský ctitel. To je jen několik z přídomek, které najdeme při podrobném prostudování životopisů, jež charakterizují tohoto světce. V neposlední řadě je také jedním z učitelů církve. Působení tohoto světce je tak mnohostranné, že se občas až ocitá v rozporu se svou řeholní identitou. Bernard sám ke svému – do všech stran rozvětvenému – křesťanskému životu s lehkým nádechem smutku sám uvádí: „*Připadá mi, že nejsem ani klerik, ani laik. Nevedu pravý život mnicha, ač nosím kutnu. Jsem chiméra svého věku.*“¹⁹¹

Na přelomu věků mezi starověkem a středověkem byl novodobým Janem Křitelem, jehož hlas byl silně slyšet nejen v církvi. V průběhu 12. století končí „nadvláda klášterů“, duchovní, politický a hospodářský život se nezadržitelně přesouvá

¹⁸⁷ Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 352.

¹⁸⁸ Srov. výrok opata Hervé Brianda tamtéž, str. 153: „*pokud vás zajímá autentický způsob cisterciáckého života, nebude abbé z Clairvaux tím nejlepším vzorem. Bernard strávil vlastně více času mimo svůj klášter než v něm. Dost se prohřešil proti cisterciácké zásadě nezasahování do společenského dění a politiky, jejímž smyslem je zůstat neutrální vůči vládnoucímu režimu a nemít k němu závazky. Pro cisterciáckého mnicha je typické, že vede život v ústraní.*“

¹⁸⁹ Srov. tamtéž, str. 175. Díky Bernardově strhující literární a kazatelské tvorbě se mu dostává přídomek „medotekoucí“ či „sladkomluvný“, neboť se mělo za to, že mu ze rtů kanou slova sladká jako med.

¹⁹⁰ Německé označení pro dominantní osobu svého století. Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 152.

¹⁹¹ KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 153.

do rostoucích měst. Symbol benediktinského výkvětu, klášter v Cluny, mravně upadá. Nastupuje vlna racionalismu a scholastického bádání. Čerstvě založený cisterciácký řád v lesích Citeaux, jehož založením Robert z Molesme a následně opat Étienne Harding volají po obnově mnišského ideálu řehole Benedikta z Nursie, si teprve hledá místo na slunci. A Bernard v této době sehrává klíčovou roli.

Pro cisterciácký řád je tím, čím je František z Assisi pro františkány, Dominik pro řád bratří Kazatelů či Ignác z Loyoly pro Tovaryšstvo Ježíšovo.¹⁹² Nebojácny, neústupný, vědom si postupně svého poslání. Sám se označuje za „*křehké, oškubané ptáče vypadlé z hnízda*.“¹⁹³ Přesto je schopen stát před nejmocnějšími muži doby (nejen církve) a neohroženě hlásat to, o čem je přesvědčen.¹⁹⁴ „*Kruhy kolem jeho osoby se čerily do stále větší šíře a přesáhly za zdi klášterů, chrámů a biskupských paláců. Bernard se začal utkávat rovněž se světskými feudály*.“ Byl schopen bojovat „za svou věc“ a oponovat tváří v tvář i nejmocnějším z mocných – králi Ludvíku VI.: „*Králi Ludvíku! Tvoje bezbožnost bude potrestána smrtí tvého prvorozeného syna Filipa, který byl právě pomazán na příštího vladaře v Remeši! Snaž se, aby ti církev, kterou urážíš, prominula a požehnala tvému druhému synovi Ludvíkovi. Jinak bude tvůj rod vyhnán z francouzského trůnu!*“¹⁹⁵ Stejně neohroženě se postavil ve při také proti římskoněmeckému císaři Lotharovi III. V obou případech mocní vladaři ustoupili před silou slova nepatrného mnicha. Stejně tak se stalo v případě Rogera Sicilského, vzbouřence, který ohrožoval Řím: „*Říkám ti, Rogere, že půjdeš do boje, a prohraješ ho!*“¹⁹⁶ Stalo se tak, ač proti Rogerovi stálo mnohem slabší vojsko.

Důležitou úlohu sehrál Bernard také v papežském schizmatu mezi Inocencem II. a Anaklétem II. Podnikl tři „agitační“ cesty napříč Evropou (roku 1130, 1134 a 1137) a svým kázáním a vlivem doslova vyšlapal papežství právě Inocenci II. O Bernardovi se v této souvislosti hovoří jako o pravé ruce Inocence II, o jeho pobočnickovi, tajemníkovi a němečtí historici Bernarda označují jako „*Papstmacher, tvůrce papežů*.“¹⁹⁷ Za všechny příhodné události v tomto případě uveďme pouze jednu. Protipapeže Anakléta II. podporoval mimo jiné akvitánský vévoda Guillaume X. z Poitiers. Bernard sloužil

¹⁹² Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 153.

¹⁹³ Srov. tamtéž, str. 276.

¹⁹⁴ Srov. např. jeho výtky ženevskému biskupu Arduionovi, arcibiskupu z Kolína nad Rýnem Brunovi z Bergu atd. Tamtéž, str. 262.

¹⁹⁵ Srov. tamtéž, str. 266.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, str. 282.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, str. 286.

mši v Parthenay a zmíněný vévoda postával před kostelem s ozbrojenou družinou. Při proměňování Bernard vyšel s hostií proměněného Krista v pozdvižených rukou ven, pohlédl Guillaumovi do očí a řekl: „*Hle, syn Panny a zakladatel církve, kterou pronásleduješ! Hle, soudce, v jehož rukou jednou spočine tvá duše. Chceš ho nyní zapřít, jako jsi zapudil služebníky jeho církve?*“¹⁹⁸ Vévoda se následně zhroutil k zemi s pěnou kolem úst. Jakmile se zotavil, poddal se Bernardově vůli.

Pokud se snažíme blíže analyzovat a pochopit život, smýšlení a aktivitu Bernarda, pak si musíme především uvědomit, že ve středu jeho duchovního, duševního i fyzického života stojí Kristus: „*Záležitosti Boží jsou i záležitostmi mými, nic, co se Boha dotýká mi není cizí.*“¹⁹⁹ A pokud Kristus, pak především Kristus jako člověk v plnosti svého lidství. Bylo znakem Bernardovy doby, že do pozadí ustupovalo uctívání Kristova božství a rostl zájem o člověka Ježíše.²⁰⁰ „*Klíč k pochopení svého stavu – cítil se neustále přetížený, zmítaný mezi aktivitou a kontemplací, rozervaný vnitřním utrpením a nejistotou, zda jedná správně – hledal Bernard v Kristově osudu. Jeho rozjímání se nezaměřují na detaily, ale spíše zdůrazňuje základní postoj – „modus“ Ježíšova života: jeho sebezmaření (exinanitio), jeho ponížení a pokoru, jeho službu, jeho poslušnost. Jeho cílem bylo plné ztotožnění se s Kristem, který přijal náš lidský osud, aby nám otevřel cestu k Bohu.*“²⁰¹ Pro Bernarda je typické prosté, spontánní a citové přijímání křesťanské víry.²⁰² Přesto je zároveň pragmatický a silně aktivní – pokud se pro něco rozhodne, vždy se do toho pustí s plnou vervou.²⁰³ Snoubí se v něm silná emotivnost a rozum génia.²⁰⁴

¹⁹⁸ Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 278.

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, str. 259.

²⁰⁰ Srov. PAVLIŠOVÁ, L. *Sv. Bernard z Clairvaux – O lásce k Bohu*. Diplomová práce na CMTF Olomouc, 2004, str. 17.

²⁰¹ Srov. tamtéž, str. 16.

²⁰² Srov. KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 284.

²⁰³ Srov. např. jeho spor s Abelárdem. Dlouho váhal, zda má proti tomuto racionalistovi vystoupit. Když tak však učinil, jednal rázně, promyšleně a nic neponechal náhodě. Místo učené disputaci s Abelárdem učinil tzv. fait accompli, postavil pařížského profesora před hotovou věc, tj. zařídil u biskupů a následně papeže, aby byl obviněn z kacířství. Tamtéž, str. 292 – 297.

²⁰⁴ Srov. výroky církevního historika Henri Daniel-Ropse: „*Nezapomeňme, že tento světec, před nímž jako by všechny těžkosti samy ustupovaly, působil mezi lidmi, pro něž lest, násilí či touha po moci nebyly ničím neznámým. On ale dokázal zlomit odpor, překonat intriky, se vším si poradit... To všechno dokazuje, že nebyl jen svatý, nýbrž také geniální. Měl neuvěřitelný cit pro lidi i události. Byl schopen řešit mnoho různorodých úkolů, řídit složitou a rozsáhlou síť svých řádových bratří a aby jeho pokyny moly být plněny, udržoval rozsáhlou korespondenci s každým, kdo v křesťanstvu něco znamenal. Přitom stále zůstal hlavně myslitelem, mužem modlitby a rozjímání. Takovéto spojení schopností se objevuje jen zřídka.*“ Tamtéž, str. 259.

„*Ubi amor, ibi zelus, kde je láska, tam je horlivost.*“²⁰⁵ Po opojné extázi, modlitbě či kontemplaci²⁰⁶ u Bernarda vždy následuje procitnutí k střízlivé skutečnosti, jak sám říká: „*Kontemplace je jako krátké spočinutí v Boží náruči. Avšak poté se duše vrací zpět, prodchnuta žhoucí láskou k Bohu a lačníci po tom, aby mohla začít pracovat pro spravedlnost a činit to, co je nutno udělat.*“²⁰⁷ Na konci každé Bernardovi modlitby následuje čin a nasazení pro Kristovo poselství, za jehož šíření se cítil osobně zodpovědný.²⁰⁸

4.3 Novověk – Matka Tereza z Kalkaty

Při pohledu na život Matky Terezy můžeme pouze zůstat stát v tichém úžasu... ...a ona by mezi tím, co mi s otevřenými ústy nevěřicně kroutíme hlavou, vykonala řadu ze svých úkolů, které před sebou neustále viděla. Chtěli bychom říci, že je mužem činu. Až na to, že ona byla ženou. Čin a život Matky Terezy, zdá se, je synonymem: „*Když měla Matka Tereza nějaký nápad, okamžitě se ho snažila realizovat.*“²⁰⁹ V tomto smyslu se nabízí k úvaze známá Jakubova pasáž o víře a činech: „*Někdo však řekne: ‚Jeden má víru a druhý má skutky.‘ Tomu odpovím: Ukaž mi tu svou víru bez skutků a já ti ukážu svou víru na skutcích. Ty věříš, že je jeden Bůh. To je správné. I démoni tomu věří, ale hrozí se toho. Neuznáš, ty nechápvavý člověče, že víra bez skutků není k ničemu? Což nebyl náš otec Abraham ospravedlněn ze skutků, když položil na oltář svého syna Izáka? Nevidíš, že víra působila spolu s jeho skutky a že ve skutcích došla víra dokonalosti? Tak se naplnilo Písmo: ‚Uvěřil Abraham Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost‘ a byl nazván ‚přítelem Božím‘. Vidíte, že ze skutků je člověk ospravedlněn, a ne pouze z víry! Což nebyla i nevěstka Rachab podobně ospravedlněna ze skutků, když přijala posly a propustila je jinou cestou? Jako je tělo bez ducha mrtvé, tak je mrtvá i víra bez skutků.*“ (Jk 2, 18 – 26) Matka Tereza svým životem demonstrovuje sílu víry a důvěry v milující Prozřetelnost. Sílu víry a důvěry

²⁰⁵ KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Cîteaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 157.

²⁰⁶ Bernard z Clairvaux měl silně v oblibě lectio divina.

²⁰⁷ KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Cîteaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 258.

²⁰⁸ Srov. tamtéž, str. 259.

²⁰⁹ WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 108.

navzdory temnotám, které ve víře a ve vztahu k Bohu prožívá po většinu času svého života.²¹⁰

Základní teze Matky Terezy by se dala shrnout do této úvahy: Věříš, že tě Bůh miluje víc, než kdokoli na světě – dokonce i víc, než ty sám sebe? Pokud tak věříš, pak by se tvá víra měla projevovat v činech. Víra bez skutků je mrtvá, píše apoštol Jakub. Věřit, že mne Bůh miluje, znamená naplnit své srdce bezmeznou důvěrou v to, že On se nejenže postará, ale že je také v každé chvíli se mnou, pomáhá mi, chrání mne, dává mi milosti v mém stavu potřebné – zkrátka dělá vše pro mé dobro a spásu duše. Tuto důvěru však Matka Tereza nezakouší nijak pocitově, skrze emocionální prožitky blízkosti Boží či mystické stavy. Naopak – je vnitřně naprosto vyprahlá, Boha nijak nezakouší, neslyší, nevnímá.²¹¹ Pouze silou rozhodnutí a rozumu se této důvěry drží. A vydrží to déle než 50 let svého života.

Zdá se, že v počátcích svého původního povolání²¹² je její víra vnitřně živá. Teprve po devíti letech v Institutu, v době, kdy má skládat věčné sliby, se stává „temná noc“ jejího společníka.²¹³ Třebaže u loretánských sester je známá jako spolehlivá, tvrdě pracující, dalo by se říci vzorná sestra, přichází s velmi netradičním požadavkem – vyjít ven z Loreta a sloužit nejchudším z nejchudších uprostřed Kalkaty. Matka Tereza o tom říká: „*Bylo to povolání v povolání.*“²¹⁴ Nutno podotknout, že tento záměr nepojímá sama od sebe. Je přesvědčena, že ji volá Ježíš. Od 10. září 1946 má následujících cca. 9 měsíců řadu tzv. lokucí.²¹⁵ Ačkoliv se církve k takovýmto situacím staví negativně (povolání v povolání), Matka Tereza nakonec dosahuje svého (ostatně je známo, že její tvrdohlavost byla nadstandardní). Stejně tak je známo, jak silnou akceschopností disponovala. Pouští se okamžitě do díla, ač má v kapse pouhopouhé 4 rupie. Co se

²¹⁰ Po smrti Matky Terezy vyšlo najevo, jak hlubokou krizi víry prožívala po většinu času svého života – tato fakta vyšla najevo zejména při jejím beatifikačním procesu. Greg Watts, který napsal životopis o Matce Tereze, svou knihu nazval přímo: *Temné noci Matky Terezy*. Srov. WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

²¹¹ Tento stav je v mystickém životě častým jevem, srov. např. životopisy Terezie z Avily, Terezie z Avily, Jana od Kříže atd.

²¹² Coby osmnáctiletá vstoupila do Institutu Blahoslavené Panny Marie (k tzv. loretánským sestram). Srov. KOLODIEJCHUK, B. *Matka Tereza – Pojď, buď mým světlem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 28.

²¹³ Tamtéž, str. 37.

²¹⁴ Srov. KOLODIEJCHUK, B. *Matka Tereza – Pojď, buď mým světlem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 60.

²¹⁵ Lokuce (neboli nadpřirozená slova) jsou „projevy Božího myšlení“, které lze slyšet z vnějšíku (vnější nebolí ušní lokuce), v představivosti (vnitřní imaginativní lokuce), nebo bezprostředně beze slov (vnitřní intelektuální lokuce). Srov. tamtéž, str. 442.

financí týče, sama k tomu – již v době, kdy se její dílo rozrostlo do celého světa – podotýká: „Číslům pozornost nevěnujte; jde o lidi.“²¹⁶

Zvláštní kapitolou v jejím životě je modlitba. Ta je srdcem života i díla Matky Terezy. Každý den začíná účastí na mši svaté, denně tráví vymezený čas při adoraci Nejsvětější svátosti. Růženec v jejich rukou se stává téměř pověstným. Pokud zrovna nepracuje či s někým nehovoří, modlí se. K modlitbě říká: „*učte se modlit a dejte si práci s tím, že to budete dělat každý den. Můžete se modlit v kteroukoliv dobu, kdekoliv.*“²¹⁷

K tomu, aby lidé zvládali „ostré“ modlitební i pracovní tempo – napříč věky a nejrůznějšími řeholními řády – vždy pomáhali dvě věci: jednak jasný a přesný denní řád a potom naprostá disciplína v jeho dodržování. Také Matka Tereza má řád a disciplínu.²¹⁸ Ač sama vyprahlá, povzbuzuje také jiné k modlitbě a vytrvalosti, jako v případě, když se na ni obrací známý novinář Malcolm Muggeridge a vyjevuje ji své pochybnosti a boje ve víře. Reakce Matky Terezy? „*prostě ho povzbuzovala, aby vydržel a modlil se, a nikdy se nezmínila o vlastních obtížích* (rozuměj ve víře – pozn. autora)²¹⁹ Na modlitbu myslí i ve chvíli, kdy přebírá Nobelovu cenu míru, neboť těsně před jejím převzetím vyzývá všechny přítomné, aby se s ní pomodlili modlitbu Františka z Assisi.²²⁰ Pro Matku Terezu je zkrátka modlitba něco jako dýchání, neudělá bez ní „ani krok“. Benedikt XVI. ve své encyklice *Deus caritas est* píše: „*Blahoslavená Tereza z Kalkaty představuje jasné znamení skutečnosti, že čas věnovaný Bohu v modlitbě nejenže neumenšuje účinnost a činnost lásky k bližnímu, nýbrž že ve skutečnosti je nevyčerpatelným zřídlem této činnosti.*“²²¹

Silný důraz tato světice klade také na rodinu a na modlitbu v ní. Na jednom místě říká: „*Rodina, která se spolu modlí, drží pohromadě.*“²²² Na jiném zase: „*Děti, požádejte své rodiče, ať vás naučí, jak se máte modlit. To je začátek.*“²²³

Kromě modlitby byla přes všechnu vnitřní temnotu další stálou součástí Matky Terezy radost. Sama o ní říká: „*Je znakem štědré a umrtvené osoby...*“²²⁴ Právě ona

²¹⁶ Srov. WATTS, G. Temné noci Matky Terezy. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 82.

²¹⁷ WATTS, G. Temné noci Matky Terezy. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 88.

²¹⁸ Tamtéž, str. 49.

²¹⁹ Tamtéž, str. 95.

²²⁰ Modlitba je uvedena v příloze č.2 – Modlitba Františka z Assisi.

²²¹ Benedikt XVI. *Deus caritas est*. Praha: Paulínky, 2006, čl. 36.

²²² WATTS, G. Temné noci Matky Terezy. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 15.

²²³ Tamtéž, str. 83.

vůně radosti, kterou kolem sebe šířila jak Matka Tereza, tak mnoho dalších svatých, je onou obdivuhodnou ingrediencí svatých osobností, protože navzdory tomu všemu, čím mnohdy procházeli (nejrůznější škála těžkostí, problémů a nebezpečností), dokázali ze sebe dávat právě radost. Její nedílnou součástí je pak úsměv, ani tím Matka Tereza nešetří.

Jak jsme již nastínili, akceschopnost a pohotovost v činech patří mezi další silné devizy Matky Terezy. Jeden z Misionářů lásky o ní jednou řekl: „*Její aktivita je úžasná. Zatímco ostatní mluví, ona pracuje. Zatímco ostatní kladou otázky, ona řeší problémy. Má cit pro realitu, pro naléhavé potřeby. Vidí nějakou potřebu a na místě ji uspokojí.*“²²⁵ Když si Matka Tereza něco vzala do hlavy, „nepustila“, dokud to nedostala. Její pracovní nasazení, nadšení pro věc a vytrvalé úsilí zakusila i Hillary Clintonová, která o ní říká: „*Jejímu nadšení se nedalo odolat. Tehdy jsem plně pochopila, jak je možné, že tato pokorná řeholnice může hýbat národy podle své vůle.*“²²⁶ O naléhavosti a vervě, s nimiž se pouští do všeho, o čem je přesvědčena, svědčí i výrok postulátora kanonizačního procesu Matky Terezy: „*Byla... zvyklá jednat okamžitě, jakmile se Boží vůle ozřejmí. Proto cítila, že musí začít teď hned.*“²²⁷ Jinde opět čteme: „*Všichni žasli nad její energií. Viděla problém, klekla na kolena, pár vteřin se modlila a pak už ze sebe sypala seznam věcí, které potřebovala... Nečekali jsme, že světice bude tak organizačně zdatná.*“²²⁸

Celý život Matky Terezy, velikost jejího díla, morální i praktický dopad žitého evangelia této světice i její slova jsou natolik rozsáhlé, že stejně jako v případě Benedikta či Bernarda by to samo vystačilo na rozsáhlou práci. Nezbyvá tedy než konstatovat – stejně jako v případě obou výše zmíněných světců – že nosnými životními prvky Matky Terezy jsou: bezmezná důvěra v Boha (naprostá oddanost Ježíši), modlitba, které věnovala „nekonečné množství hodin“ a práce, kterou vždy konala bezodkladně, rychle, důsledně a svědomitě.

²²⁴ KOLODIEJCHUK, B. *Matka Tereza – Pojd', bud' mým světlem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 51.

²²⁵ WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 177.

²²⁶ Tamtéž, str. 132.

²²⁷ KOLODIEJCHUK, B. *Matka Tereza – Pojd', bud' mým světlem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 79.

²²⁸ Srov. WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 106.

5 KŘESŤANSKÝ POHLED NA PODSTATU PODNIKÁNÍ

Jak jsme si v předchozích kapitolách ukázali, podnikání je staré jako lidstvo samo, ačkoliv má různé formy a ne vždy se nazývá podnikáním. Již na prvních stránkách Bible ustanovuje Bůh člověka k obrazu svému²²⁹, tj. mimo jiné k obrazu tvořivé bytosti a k obrazu správce. V následných kapitolách Bible se setkáváme s velkými postavami židovsko-křesťanské tradice, s patriarchy jako jsou Abrahám, Izák, Jákob či jeho syn Josef. Aniž by to jmenovaní chtěli či zamýšleli, byli tito otcové židovského národa vysoce podnikavými lidmi, kteří, vedeni Duchem Božím, podnikali mnoho kroků ne nepodobných těm, které podnikají dnešní moderní podnikatelé. Museli mít plán pro svou činnost, museli se moudře rozhodovat, museli koordinovat své lidi, museli se starat o svěřený majetek a hřivny, jež užívali a rozmnožovali. Museli myslet a chovat se hospodárně, museli směřovat (obchodovat) s okolními národy (viz. Abrahám v Kaldejském Uru či v Egyptě)²³⁰, museli tvrdě pracovat a konečně, museli podstupovat mnohá rizika. Takto bychom mohli pokračovat. Podnikání se vetkalo do samé podstaty lidské činnosti už od prvopočátků židovských či židovsko-křesťanských kořenů. Ne nadarmo a nejen pro svou vyjednávací tvrdost jsou židé považováni za jedny z nejlepších a nejnesmlouvavějších obchodníků (podnikatelů, investorů). Tuto činnost mají takřkajíc hluboce zakódovanu v krvi.

Zatímco židovství nevidělo na podnikání a směně nic špatného, již od raných dob křesťanství byla tato oblast v lepším případě vnímána jako podezřelá. Proč? Možná je to dáno ostrým kontrastem radikální evangelijní výzvy o chudém duchu či o boháči, který těžko vejde do království Božího.²³¹ Rovněž priority pozemského života vidí křesťanská víra výrazně jinde, než židovská kultura.²³² Tento rozdíl mezi židovským a křesťanským pohledem na podnikání je patrný i z obecného pohledu na téma bohatství, majetek. U židů je hojnost a majetek brán jako potvrzení Boží přízně a požehnání, jak o tom hovoří např. Meir Tamari: „*Navzdory některým výrokům Talmudu, hovořícím proti,*

²²⁹ Srov. Gn 1, 27.

²³⁰ Srov. Gn 11,31 či Gn 12, 10.

²³¹ Srov. Lk 6, 20 a Mt 19, 23.

²³² Zatímco křesťané upínají své zraky především ke spáse a k odměně, která v mnohých případech přichází až ve věčném životě, židé mají nejvyšší prioritu v dodržování Zákona a v oslavném životě Boha.

v judaismu neexistuje tradice zaměřená proti obchodu... Výdělek člověka na živobytí a tvorbu hospodářských a materiálních aktiv jsou považovány za znak Boží přízně. Člověku, který prochází Biblií, okamžitě padne do očí fakt, že dodržování Božích přikázání má za následek hojnost materiálních statků... Bohabojný člověk je zobrazovaný jako ten, kterého stáda a sady přinášejí plody v pravý čas a poskytují množství pozemského dobra... nejvyšší kněz se v Chrámě modlí modlitbu, jejíž podstatou byla prosba za rok hojnosti. Rok, ve kterém živobytí Židů nebude závislé na jiných.²³³ U křesťanů je něco jako „evangelium prosperity“ (buď vzorným věřícím a Bůh ti požehná hojností) naprosto nemyslitelné a nesmyslné kritérium Boží lásky či přízně. Ba naopak, křesťanství vyzdvihuje hodnotu kříže, což se v obecné rovině promítá např. do známého křesťansko-lidového pořekadla: „Koho Bůh miluje, toho křížem navštěvuje.“²³⁴

Krátký exkurz do vývoje názorů na ekonomické a tržní prostředí z řad církevních představitelů jsme si udělali v kapitole 2. I s trochou troufalosti bychom mohli konstatovat, že tyto názory byly konsistentní s realitou a s přirozeným pozorováním trhu (života). Teorie subjektivní hodnoty je tvrdá, ale pravdivá – vše v podnikání záleží na ochotě jedné strany za určitou cenu prodat a na ochotě druhé strany za určitou cenu koupit. Cena práce ani materiálu proto není prioritní. Přesto je kladen silný důraz na hodnotu práce. Z našeho pohledu se tím degraduje hodnota tvořivosti lidského ducha. Bude-li někdo pracovat rukama na poli 8 hod., má nárok na 8 hod. pracovní mzdu. Mezitím někdo jiný bude přemýšlet a vynalezne pluh. Toto technologické zlepšení přinese znásobení produktivity práce. Co jiný dělal 8 hod., nyní pluh zvládne za 30 minut. Přirozeně, cena práce tím v daný moment dramaticky klesá.

Historie však ukazuje, že přes dočasnou krizi pro nedostatek práce pro lidi (kterou v uvedeném případě nyní odvede pluh; obecně ji přináší technologické inovace), lidský duch, tvořivost a nápaditost dokáží překonat jakýkoli technologický pokrok. Po překonání dočasné krize může nastat kvantitativní i kvalitativní posun. Např. dělník se naučí obsluhovat pluh. Jiný dělník se rekvalifikuje na jiný druh práce. Tento proces

²³³ Srov. TAMARI, M. *With All Your Possessions*. New York: Jason Aronson, 1998, str. 29.

²³⁴ Pro zajímavost připojujeme také krátkou citaci vystihující přístup Islámu k podnikání od M. Abdul-Raufa: „Islám chrání a schvaluje osobní právo na vlastnictví toho, co může člověk získat volně, legitimními prostředky. Může jít o dary nebo plody práce rukou a rozumem. Toto právo je posvátné. Avšak správné chápání vlastnictví je v poznání, že v konečném důsledku všechno – naše těla, duše, prostředky na živobytí stvořené Bohem pro naše dobro – náležejí Bohu. To, co vypadá jako vlastnictví, ve skutečnosti je pouze svěřené do správcovství.“ Citováno z knihy Abdul-Rauf, M. *A Muslim's Reflections on Democratic Capitalism*. Washington: American Enterprise Institute, 1984, str. 19.

zohledňuje otázku: „Co je hodnotnější pro většinu lidí?“ Navíc, cena práce opět postupně roste.

Uvedený proces pokroku s sebou zjevně nese také to nejpodstatnější a zároveň pro většinu lidí to nejbolestnější. Potřebu měnit se, vyvíjet, růst. Valná část lidí se mnohdy měnit nechce, mají ze změny strach, ve vývoji jim brání pohodlnost. Přitom na stránkách Písma vidíme nesčetné příklady toho, jak krize v životě člověka působí očištně a z dlouhodobého hlediska blahodárně, je-li brána jako příležitost, nikoliv jako definitivní tragédie.²³⁵ Přílišná a úzkostlivá sociální péče vede v mnohých případech k tomu, že lidé se místo vnitřního posunu, vývoje a změny naučí brát dlouhodobě „dary“ zvenčí za „nic“ jako samozřejmost.²³⁶ Přiměřená, vhodná a na správném místě poskytnutá pomoc je žádoucí. Ale dlouhodobě, jak říká apoštol, blaženější je dávat než brát.²³⁷ Důstojnost lidské práce je samozřejmě na mnohem a nesrovnatelně vyšší úrovni, než je kapitál, nicméně kapitál umožňuje technologické inovace a posun v blahobytu většího množství lidí (i za cenu extrémního zbohatnutí jednotlivců – v našem případě např. vynálezce pluhu). V důsledku toho také kapitál a inovace, výrazněji než práce, přispívají k řešení tzv. sociální otázky, na kterou mimochodem církve sama klade velký důraz.

Na konci 19. století se situace v oblasti inovací začala značně „komplikovat“ převratnými a rychlými technologickými změnami (v době industriální revoluce byly rychlost technologických inovací a pokrok enormní). Zejména západní svět se setkává se zcela novými jevy a problémy. Zároveň s tímto pokrokem souběžně docházelo ke zrodu ekonomických teorií tzv. vědců, ekonomů. Pohrobci A. Smithe se jali předkládat nejrůznější akademické teorie a doporučovali neověřená a z určitého výseku praxe extrahovaná řešení. V důsledku těchto teorií následovala celá série umělých a zcela nepřírodných zásahů vlád do ekonomiky státu i mezinárodního obchodu. Zásahů, které do té doby v takové míře neexistovaly. Kromě explicitně neověřených ekonomických teorií byly tyto zásahy mnohdy motivovány spíše sobeckými ambicemi a

²³⁵ V historii Izraelitů najdeme mnoho situací, kdy se tento národ chvěje strachem před trestem Hospodina, trestem za hřích, ale následuje pokání, příp. zajetí a tento proces národ pročistí (srov. také modlitbu 2Pa 6, 36 - 39). Tento princip zachycuje také příběh o obyvatelích Ninive, kteří zhřešili, ale prošli si krizí – pokání – která měla blahodárný účinek (srov. Jon 1, 2; Jon 3, 4 – 10). Tuto katarzi z krize v požehnání prožili v osobním životě např. Jákobův syn Josef v Egyptě, král David, který byl úkladně stíhán Saulem či apoštol Pavel, když jej po jeho obrácení pronásledovali židé. Krize přinášela výše zmíněným vždy v konečném důsledku velké požehnání a užitek.

²³⁶ Jedná se o klasickou problematiku, zda-li člověku dát rybu a nasytit jej nebo jej naučit rybařit.

²³⁷ Srov. Sk 20, 35.

ekonomickými tlaky ze strany „lobbistů“ na politiky, než-li snahou moudře vyrovnávat nezdravé výkyvy tržního hospodářství. Na tyto bolestivé výzvy, které se svým negativním dopadem dotýkaly zejména prostých lidí těch nejchudších vrstev (a těch je obrovská většina), musela církev zcela pochopitelně razantně odpovědět.

Razantnost její odpovědi, jak si záhy ukážeme, měla kromě mnoha pozitiv také jeden významný neblahý důsledek, který trvá v jistém dědictví nepřesných názorů na podnikání dodnes. Střelka se vychýlila z jednoho extrému – tj. z boje proti zruďnému kapitalistickému vydírání prostého lidu – do druhé extrémní polohy, kdy lidé začali minimálně ve svých morálních soudech silně brojit proti komukoliv, kdo má v popisu práce podnikání. Do této kategorie široké vrstvy veřejného mínění paradoxně nezařazují živnostníky, ač se jedná také o podnikatele, byť v malém. Nicméně každého, kdo zaměstnává lidi, kdo má trochu větší podnik, nemluvě o obrovské nadnárodní korporaci, bere průměrný člověk jako někoho podezřelého, někoho, od koho si drží odstup, někoho, kdo k majetku přišel nepoctivě, kdo nemá morální kredit. Tato nálepka „podnikajícího zloducha“ je dle našeho názoru tvořena jednak dílem prosté lidské závisti, neznalosti věci, a jednak k ní nemalou měrou dosti nešťastně přispěly, ač v dobrém míněny, některé výroky či postoje církve vůči „podnikajícím kapitalistům“. Jak si později ukážeme, teprve encyklika Jana Pavla II., *Centesimus annus*, přináší střízlivý a objektivní pohled na celou problematiku podnikání. V době vydání *Centesimus annus* tomu bylo právě jedno století od důrazné výzvy Lva XIII., který ostře vystoupil v encyklice *Rerum novarum* proti kapitalistickým vykořisťovatelům, kterých objektivně řečeno, v té době nebylo málo. Stejně tak jich není málo jistě ani dnes, zejména v rozvojových zemích a bezesporu v zemích třetího světa.

Na druhé straně je třeba podotknout, že jako protiklad k těmto kapitalistickým vykořisťovatelům existuje obrovská podnikající skupina korektních kapitalistů (zejména v kultivovaném tržním prostředí západního světa), kteří pochopili, že základem dobrého byznysu jsou služba a ty nejvyšší morálně-lidské nároky.²³⁸ Jinými slovy, na jedné straně schvalujeme ostré vymezení se a vystoupení církve proti nekalým kapitalistickým praktikám vykořisťovatelského typu, ale... na druhé straně nám chybí jasné sdělení,

²³⁸ O tomto tvrzení se můžeme přesvědčit: a) studiem životopisů jako jsou ty o Warrenu Buffetovi, J. M. Templetonovi, B. Gatesovi, T. Baťovi a dalších, b) osobní zkušeností při setkání s „obyčejnými“ podnikateli, jakých jsou stovky ne-li tisíce. Oproti jednotkovým případům, byť o to více do očí bijících „kapitalistických vykořisťovatelů“, mohou korektní podnikatelé brát jako křivdu ne-li nespravedlnost onen „hon na čarodějnice“ v podobě křivého podezírání a morálního odsuzování z něčeho nekalého, pokud zrovna někdo podniká.

kterým by církev vyzdvihla ty podnikatelské subjekty a podnikatelské principy, které zastávají hodnoty a ctnosti nikoliv vzdálené samotné podstatě křesťanství, v jehož jádru stojí mj. křesťanský imperativ konat dobro a milovat bližního svého. Teprve v encyklice *Centesimus annus* je z oficiálních církevních řad slyšet ocenění blahodárného účinku na lidskou společnost v podobě korektního a etického podnikatelského snažení.

5.1 Církevní názor na podnikání tlumočený formou encyklik a jiných relevantních dokumentů

Rerum novarum – encyklika vydaná papežem Lvem XIII. v roce 1891, která se dává do boje za lidskou důstojnost člověka, jež je lidské bytosti dána samotným Stvořitelem. Papež nastoluje tzv. dělnickou otázku, která ve své podstatě spočívá v konfliktu mezi vlastníky kapitálu a poskytovateli práce. Upozorňuje na to, že: „*Jako v těle tvoří různé údy shodu a ve složení tělesných funkcí vzniká vyrovnanost a harmonie, právě tak ve státě příroda zařídila, aby ty dvě třídy žily spolu ve svornosti a aby mezi nimi panovala vyrovnanost a rovnováha. Rozhodně potřebuje jedna třída druhou; kapitál nemůže být bez práce, ani práce bez kapitálu.*“²³⁹ Aby konflikt mezi kapitálem a prací vyjasnil, resp. umístil do správné polohy, Lev XIII. akcentuje základní práva dělníků. Jedná se zejména o právo na spravedlivou mzdu za práci²⁴⁰, právo na soukromé vlastnictví²⁴¹, právo člověka tvořit soukromá sdružení (odborné)²⁴², právo na omezení pracovní doby, právo na odpovídající volný čas, právo na ochranu dětí a žen atd.²⁴³ Mezi dalšími zmiňuje také právo na svobodné plnění náboženských povinností či právo na nedělní odpočinek.²⁴⁴

Rerum novarum prorocky varuje a otevřeně tvrdě kritizuje socialismus. Vymezuje se také proti liberalismu, zejména pokud se povinností státu týče, neboť ten se nemůže starat jen o jednu část svých občanů (bohaté) a zanedbávat ostatní (zejména chudé).²⁴⁵ Lev XIII. apeluje na stát, že je to on, jehož úkolem je starat se o obecné

²³⁹ Srov. Lev XIII., encyklika *Rerum novarum*, čl. 15.

²⁴⁰ Tamtéž, čl. 34.

²⁴¹ Tamtéž, čl. 4 – 12.

²⁴² Tamtéž, čl. 37 – 39.

²⁴³ Tamtéž, čl. 34 – 35.

²⁴⁴ Tamtéž, čl. 32.

²⁴⁵ Tamtéž, čl. 3 – 9, 25 – 36.

blaho, třebaže tato péče má své konkrétní meze.²⁴⁶ Jádro encykliky leží v definici správného pojetí lidské osoby a její jedinečné hodnoty. Jak dodává o jedno století později papež Jan Pavel II., člověk má neopakovatelnou hodnotu a důstojnost: „*Stvořil ho (pozn. člověka) k obrazu svému a propůjčil mu tím nesrovnatelnou důstojnost...*“²⁴⁷ a pokračuje: „*Kromě všech práv, jichž člověk nabývá svým konáním a jednáním, má rovněž práva, která nejsou odměnou za jeho výkon, nýbrž vyplývají z jeho bytostné důstojnosti jakožto lidské osoby.*“²⁴⁸ V našem pojednání o církevním vidění podnikatelského prostoru bychom mohli konstatovat, že klíčovým přínosem encykliky je jasné vymezení zejména práv zaměstnanců, výzva ke smíru mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a zejména pak výzva ke snaze spolu vyjít – ať už se tato snaha týká zaměstnanců či zaměstnavatelů. Celkově encyklika působí otcovsky a starostlivě o zaměstnance a chudé.

Z dalších encyklik, které mají k našemu tématu „podnikání“ hodně co říci, stojí za zmínku tzv. tři velké sociální encykliky Jana Pavla II., které polský papež vydal v rozmezí let 1981 – 1991. Jedná se o tyto práce: *Laborem exercens* (O lidské práci), *Sollicitudo rei socialis* (Starost o věci sociální) a *Centesimus annus* (Stý rok).

Laborem exercens – je do jisté míry převratnou encyklikou, nejen proto, že Jan Pavel II. tuto práci vytvořil sám (nepověřoval nikoho, aby encykliku navrhl, ale ujal se psaní sám), ale také a zejména proto, že přichází s novými tématy a novým pohledem vzhledem k tomu, co již bylo v dané oblasti řečeno (napsáno) dříve. *Laborem exercens* poukazuje na obrovský význam práce pro člověka stejně jako na její samotnou podstatu, jež spočívá v její důstojnosti. Důstojnost práce odvozuje Jan Pavel II. zejména ze dvou faktů. Za prvé z tzv. „protoevangelia práce“, které se nachází v první kapitole knihy Genesis, zejména Gn 2, 15: „*Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a sřezil.*“ A za druhé ze samotného faktu, že Ježíš Kristus se člověku stal – kromě hříchu – ve všem podobným²⁴⁹ a to i v tom, že po většinu svého života pracoval. Pracoval jako živnostník – tesař. Můžeme se domnívat, že minimálně 15, možná i 20 let Boží Syn pracoval v tesařské dílně. Nejdříve coby pomocník a učeň po boku Josefa, následně po jeho smrti se plně ujal živnosti sám.

²⁴⁶ Lev XIII., encyklika *Rerum novarum*, čl. 6, 9, 37, 42, 43.

²⁴⁷ Jan Pavel II. encyklika *Centesimus annus*, čl. 11.

²⁴⁸ Srov. tamtéž, čl. 11.

²⁴⁹ Srov. Fil 2, 6 – 8.

V tomto smyslu můžeme dále uvažovat a rozvíjet myšlenky *Laborem exercens*. Bůh pracuje, člověk má též pracovat. Nadto je třeba si uvědomit, že práce Krista nespočívala v žádné „vytříbené“ pracovní pozici typu – politik, řečník, vrcholový manažer, „velký“ podnikatel sprádjící strategické plány, organizující a kontrolující obrovské zdroje atd. V případě Ježíše se jednalo o náročnou, fyzickou práci, v „obyčejném“ pracovním prostředí, kde musel Spasitel jistě snášet nejen útrapy počasí, tj. jak horka v létě, tak zimy v zimním období, ale také normální pracovní otázky živnostníka týkající se problémů jako jsou: jak sehnat zákazníka, kde vzít peníze na materiál atd. Nejen tímto faktem Mesiáš jasně povýšil fyzickou práci minimálně na stejně vysokou úroveň, ne-li vyšší, než je práce duševní – tj. práce politiků, manažerů, velkopodnikatelů či ostatních duševně pracujících. Mimo to nám Ježíš jasně sděluje ještě něco mnohem více podstatného. Jeho Otec neustále pracuje, proto i On musí neustále pracovat.²⁵⁰ Práce je jedním z životních principů Krista, tedy i člověka, života. Máme pracovat, tvořit bez ustání.²⁵¹

Z výše uvedeného vyplývá, že podnikající křesťan by neměl sledovat to, zda-li je nějaká práce více či méně vyhovující, spíše by se měl ptát, „co je vůle Boží“, resp. „co je třeba vykonat?“²⁵² A pokud žádná práce není, měl by hledat a pustit se do sebenepatrnější práce. Neměl by tedy hledět na to, o jaký typ práce se jedná, ale spíše na podstatu – čím a kde může přispět. Je zajímavé sledovat, kolikrát Boží Syn hovoří na téma, které bychom mohli označit pracovním pojmem „služebník“.²⁵³ O služebníkovi hovoří často i apoštol národů.²⁵⁴ A o tématu „služebník“ se často hovoří také na mnoha místech ve Starém zákoně – min. v 97 verších. Máme za to, že poselství je jasné: člověk má být služebníkem, nikoliv pánem.²⁵⁵ Pán je jen jeden. V práci máme nacházet své poslání stejně jako službu Bohu i člověku.²⁵⁶ Nejde o to neustále z nutkavosti něco

²⁵⁰ Srov. J 5, 17.

²⁵¹ Nevztahuje se na svěcení sedmého dne. Bůh člověku jasně přikazuje v sedmý den odpočívat.

²⁵² Srov. také Lk 12, 47.

²⁵³ Srov. Mt 12, 18; Mt 18, 26; Mt 18, 28; Mt 23, 11; Mt 24, 45; Mk 9, 35; Lk 12, 45; Lk 12, 47; Lk 14, 21; Lk 19, 22; J 4, 46; J 12, 26; J 15, 15.

²⁵⁴ Srov. Ř 1, 1; Ko 1, 7; Ko 4, 12; 2Tim 2, 24; Tit 1, 1; Ž 3, 5; Ž 8, 2.

²⁵⁵ Srov. také Mesiášův příklad: Lk 12, 37 či J 13, 3 – 15. Ježíš jasně vyzývá každého křesťana k přijetí pozice služebníka bez ohledu na postavení!

²⁵⁶ V tomto smyslu se odkazujeme také na výroky Ježíše Krista o tom, že máme být služebníky, nikoliv pány: Mk 9, 35 či Lk 17, 7 – 10. A máme plnit to, co nám bylo uloženo: Za zmínku stojí i výrok apoštola Pavla o pokušení plynoucí z touhy zbohatnout: „*Kdo chce být bohatý, upadá do osidel pokušení a do mnoha nerozumných a škodlivých tužeb, které strhují lidi do zkázy a záhuby. Kořenem všeho toho zla je láska k penězům. Z touhy po nich někteří lidé zbloudili z cesty víry a způsobili si mnoho trápení. Ty však se tomu jako Boží člověk vyhýbej! Usiluj o spravedlnost, zbožnost, víru, lásku, trpělivost, mírnost.*“ (1Tim 6, 9 – 11)

tvořit, ale o to, abychom realizovali, k čemu jsme byli stvořeni – tvořit, pracovat ve spojení s Bohem. I práce na kvalitním vztahu, modlitba, studium či tvorba umění je v tomto smyslu ono „pracování bez ustání“. Výjimku tvoří pouze právě den oddělený Bohem, kdy si mimochodem máme připomínat, proč a k čemu jsme byli stvořeni.

Vrátíme-li se v našem myšlenkovém sledu zpět k *Laborum exercens*, pak musíme konstatovat, že evidentním jádrem této encykliky je sdělení, že práce sama o sobě neplní pouze funkci pro život člověka nezbytnou (obživa), ale má přispívat také a to především k růstu Božího království, stejně jako dotváří samotného člověka – práce je „bonum arduum“, obtížným dobrem, kterého se s námahou dosahuje, ale právě pro onu námahu je dobrem cenným.

Papež se také dotýká tématu, které načal již v encyklice *Rerum novarum* Lev XIII. Tímto tématem je střet mezi kapitálem a prací. Jan Pavel II. jasně hovoří o tom, že tyto dvě oblasti nejdou proti sobě, nicméně vlastnictví výrobních prostředků (kapitál) má jen jeden opravdový účel: sloužit člověku, tedy sloužit práci. Nikoliv naopak. Stejně tak odsuzuje jakoukoli snahu pojmát práci pouze jako prostředek k dosažení co největšího životního standardu, v němž pak mnozí lidé vidí vlastní podstatu života. V tomto smyslu papež hovoří o pojmu „spiritualita práce“, tedy pojmání práce jako procesu, v rámci něhož se člověk přibližuje Bohu. Stejně tak církevní tradice (např. benediktini a další) vidí v práci specifickou formu posvěcení člověka a oslavy Boha.

Sollicitudo rei socialis – o této encyklice bychom mohli hovořit také jako o encyklice, která vyzývá k solidaritě bohatého Severu s chudým Jihem. Vztáhneme-li encykliku opět především k oblasti podnikání, pak poselství je zřejmé: pouhé hromadění statků a služeb nečiní člověka šťastnějším, je třeba se dělit s chudými a pomáhat těm, kdo nejen v rozvojových zemích zápasí s nemocemi, chudobou, negramotností, s obtížným přístupem k vyššímu vzdělání. Je třeba „bojovat“ proti válkám, které přinášejí pronásledování, smrt nevinných lidí, bezdomovectví, člověka ochuzeného o vlastní rodinu, práci či vlast. Papež upozorňuje na to, že především honba za ziskem a touha po moci s úmyslem vnucovat svou vůli druhým jsou dvě věci, které odporují Boží vůli. Ještě jednou zdůrazníme: honba za ziskem a touha po moci odporují Boží vůli. Křesťan má vždy pamatovat na základní hodnoty křesťanství a evangelia a v tomto duchu by se měl nasazovat za pomoc hladovějícím, žebrajícím, lidem bez

přístřeší, bez lékařské péče a bez naděje na lepší budoucnost.²⁵⁷ Solidarita je cestou k míru i rozvoji.

Centesimus annus – hodnoceno opět z pohledu „našeho tématu“ je třeba zdůraznit, že tato encyklika je pro podnikající a hospodářsky zodpovědné lidi průlomově blahodárná v tom, co M. Novak charakterizuje takto: „*Papež zdůrazňuje, jak vznešené je a kolik komplexního nadání je třeba k dosažení vzhledu do ekonomických potřeb lidstva, k organizaci dostupných zdrojů, k objevování nových zdrojů a metod, a k vedení spolupracujících, dobrovolných společenství tak, aby dosáhla skutečných výsledků. Ale jak může tak dlouhý a složitý sled akcí probíhat systematicky, spořádaně a rutinně? Papež říká, že aby tomu tak mohlo být, potřebuje společnost systém volného výběru (trh), obecně rozšířenou schopnost soutěže, majetek k osobní dispozici tvůrce, dobře řízenou právní společnost s dobrou vládou a odpovídající nezávislost na státu. Ve velmi známém odstavci 42 Centesimus annus papež říká, že jestliže toto je míněno výrazem ‚kapitalismus‘, to jest ‚hospodářský systém, který uznává základní a pozitivní úlohu podniku, trhu a soukromého vlastnictví (a z nich vyplývající zodpovědnost za výrobní prostředky), stejně jako svobodnou tvořivost člověka v ekonomické sféře‘, pak církev zajisté říká své ano.*“²⁵⁸ Tímto dochází k jakémusi oficiálnímu zadostiučinění z nejvyšších kruhů církve vůči poctivě podnikajícím lidem. K vymezení jasných pravidel a mantinelů „zdravého kapitalismu“ pak papež dává podmínku, kterou komentuje opět M. Novak: „*Tento souhlas má nicméně dvě podmínky, velmi podobné těm, o kterých jsem se zmínil na začátku při popisu trojjediné struktury demokratického kapitalismu: kapitalismus musí být ‚vymezen pevným právním systémem, který ho dává zcela do služeb lidské svobody‘, a za druhé, drží kapitalismus v kontextu ‚etického a náboženského jádra této svobody‘. Jinými slovy, ekonomická svoboda musí být vyvážena 1) právní, ústavní demokracií, chránící práva jednotlivce a 2) souborem morálně-kulturních ustanovení, který ztělesňuje západní náboženskou a filosofickou tradici hodnot.*“²⁵⁹ Celkově encyklika vyznívá velmi vstřícně vůči kapitalismu jako takovému, třebaže Jan Pavel II. opět důrazně upozorňuje na nešvary z negativních důsledků „zhýralého“ kapitalismu: mravní bída, vykořisťování chudých bohatými, riziko, že práce bude degradována na zboží, společnost ovládaná konzumismem, jež vytěsňuje skutečné hodnoty života, duchovní prázdnota, která přináší dezorientaci a

²⁵⁷ Srov. Mt 25, 34 – 40.

²⁵⁸ Srov. NOVAK, M. *Tvořivý člověk*, <http://www.obcinst.cz/tvorivy-clovek/comment-page-1/>

²⁵⁹ Srov. tamtéž.

nevázanost. Pozitivním rysem encykliky je její přínos k méně jednostrannému pohledu na bohaté a podnikavé jedince. V této encyklice se mj. opět dostáváme k otázce, kterou bychom mohli nazvat jako „problém jednohřivňáka“. Papež na tuto problematiku, kdy lidé zneužívají sociální péče státu a solidaritu pracujících s chudými, poukazuje v článku 20.

Jasně poselství encykliky vidíme ve skryté výzvě vychovávat celé národy ke zodpovědnosti a solidaritě s chudými, stejně jako k výchově podnikavého ducha a k uvědomění si faktu, že žádný hospodářský systém zde na světě nemůže být dokonalý, byť se o to lidé mohou snažit. Logicky vzato, dokonalá společnost (hospodářský systém) zde na Zemi nemůže existovat už jen z prostého faktu, že její základní prvek, totiž člověk, je nedokonalý, „postižený“ dědičným hříchem. Proto se na světě nacházejí různé struktury hříchu, jak o nich Jan Pavel II. mluví už v předešlé encyklice *Sollicitudo rei socialis*. Přesto přese všechno je důležité mít z pohledu věřícího člověka naději, je důležité mít na zřeteli působení Boží vůle, uvědomění si Božího plánu s lidmi, Jeho spravedlnosti a milosrdenství.

Ostatní encykliky a církevní dokumenty – mezi další dokumenty, které je na místě vzhledem k projednávanému tématu zmínit, alespoň v krátkosti, patří encyklika *Quadragesimo anno*, kterou vydal roku 1931 papež Pius XI. Svatý otec zde mimo jiné hovoří o tom, že kapitál má spolu s prací přispívat k hospodářskému rozvoji, společenské protiklady lze překonávat pouze v duchu zásady solidarity a spolupráce a v závěru varuje před zneužíváním svobody sdružování a podnikání. Jeho nástupce, Pius XII., pak skrze rozhlas všem věřícím adresuje *Svatodušní poselství* (r. 1941) a *Vánoční poselství* (r. 1944). V těchto promluvách se věnuje právům a povinnostem zaměstnanců i zaměstnavatelů, úloze státu v hospodářském systému či potřebě větší mezinárodní spolupráce k dosažení větší spravedlnosti a míru na světě.

Jan XXIII. se ve své encyklice *Mater et Magistra* (r. 1961) zamýšlí nad výkonností hospodářství a zvýšení životní úrovně, poukazuje na rozdíly mezi státy hospodářsky vyspělými a státy zaostalými. Akcentuje nezbytnost spravedlnosti a slušnosti při odměňování pracovníků za vykonanou práci, neboť mzda musí umožnit dělníkovi důstojný život. Zdůrazňuje, že vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli mají být prostoupeny vzájemnou spoluprací a ohleduplností tak, aby se všichni mohli zúčastnit společného díla. Papež opět, jako jeho předchůdci, zdůrazňuje právo na soukromý majetek, poukazuje však také na sociální funkci majetku. Značné zanedbání spatřuje Jan XXIII. v rozdílu mezi výkonností zemědělství a průmyslu. Poukazuje na vyváženost hospodářství,

především v oblasti daní a poplatků, úvěrování, sociálního a důchodového pojištění, tvorby cen, podpory zpracovatelského průmyslu a zlepšování technického vybavení zemědělských podniků. Apeluje na nezištnou pomoc bohatších krajů vůči chudším krajům téhož státu.

Po 2. vatikánském koncilu se na scéně objevuje pastorální konstituce *Gaudium et spes* (1965), která představuje z hlediska církve výrazně živější pojetí oblasti hospodářství. Opouští koncept vyhranění se vůči kapitalismu či socialismu a nabízí nový pohled, který sleduje dvojí rovinu: ohled na lidské potřeby hmotné povahy a zároveň požadavek člověka na intelektuální, mravní, duchovní a náboženské naplnění. Posílen je důraz na člověka, který zůstává cílem, podmětem a nositelem hospodářského rozvoje společnosti v celém světě. Za zmínku stojí také encyklika *Populorum progressio*, ve které Pavel VI. poukazuje a citlivě odpovídá na stupňující se vědomí společenské nerovnosti, vedoucí k nespravedlivému upřednostňování vyspělých národů na úkor národů zaostalých. Papež na straně jedné chápe rozvoj jako přechod k lepším životním podmínkám, na straně druhé vyzývá k osvobození od nespravedlnosti. U příležitosti osmdesáti let od vydání encykliky *Rerum novarum* pak papež Pavel VI. vydává apoštolský list *Octogesima advenies* (r. 1971), ve kterém mimo jiné upozorňuje na hrozící nebezpečí mezinárodních koncernů. Toto nebezpečí spočívá v tom, že tyto koncerny nejsou závislé na autoritě státu, a proto jsou potenciálním nebezpečím pro sociální, politickou i kulturní oblast lidského života.

5.2 Sociální nauka církve negativně ovlivňující vnímání podnikatelského prostředí

Poněkud opovážlivý název této podkapitoly jsme zvolili proto, že uvnitř samotného sociálního učení církve vnímáme dynamismus, který neustále vyžaduje hledání bodu rovnováhy, vyváženosti a moudrého vhledu. O nebezpečích plynoucích z tohoto dynamismu pojednáváme níže. Sociální nauka církve²⁶⁰ vznikla postupným procesem utváření a vyjadřování oficiálních názorů církve, zejména pak jejími odpověďmi na dobové dění. Ačkoliv nepsaná „sociální politika církve“ je latentně skryta v samotné podstatě křesťanství – milovat budeš bližního svého²⁶¹ – či v učení církevních otců v počátečních staletích církve, k explicitnímu vymezení církve vůči sociálním otázkám došlo až v důsledku sílících nepokojů v souvislosti s průmyslovou revolucí. Počátky sahají do konce 19. století, kdy výrazným a naprosto bezprecedentním

²⁶⁰ V některých zdrojích se také uvádí katolická sociální nauka či křesťanská sociální nauka.

²⁶¹ Srov. Mk 12, 29 – 30.

způsobem rostla tendence některých průmyslníků a „divokých kapitalistů“ využívat chudý pracující lid ke svému vlastnímu obohacení. Tak vznikla tzv. dělnická otázka, jak ji v důsledku výše uvedených příčin formuloval papež Lev XIII. roku 1891, kdy vydal v mnoha směrech převratnou encykliku *Rerum novarum*. Ta vymezuje práva pracujícího lidu na straně jedné, na straně druhé se snaží přispět k navození sociálního smíru mezi zaměstnanci a zaměstnavateli. Jasně poselství encykliky sděluje, že hospodářství má sloužit člověku, resp. společnosti, nikoliv naopak.

Nesmíme v této souvislosti pominout dva fakty. Za prvé, církve se k dané problematice vyslovit musela, protože zastání pracujících dělníků na úrovni států a vlád nebylo natolik razantní, nakolik by si to situace zasloužila.²⁶² A druhý, implicitní fakt, že situace koncem 19. století dosti silně připomínala obdobnou situaci, ve které se ocitla např. i ČR po přelomových událostech roku 1989. Koncem 19. století v západní Evropě stejně jako v 90. letech 20. století v ČR si mnoho podnikatelů pletlo kulturu divokého západu v podnikání s podstatou byznysu, která nespočívá v parazitování či vykořisťování druhých, ale ve službě lidem.²⁶³ Celý proces zrání společnosti jako takové k vyváženému a umírněnému kapitalismu měl tedy celý svět koncem 19. století teprve před sebou. I v ČR dodnes trvá proces kultivace a dozrávání veřejného mínění i myšlení samotných podnikatelů (i tzv. rádo by podnikatelů) vzhledem k podstatě podnikatelské činnosti. Dvacet let od Sametové revoluce ještě mnozí v České republice nepochopili, že podstatou podnikání je uplatňováním svěřených hřiven tvořit přidanou hodnotu jak pro zákazníky konkrétně, tak pro společnost obecně. Podnikatel realizuje hřivny Bohem mu dané. Ten samý děj kultivace (hledání míry / umírněnosti) se odehrával také koncem 19. století v plošnějším měřítku díky industrializaci. Církve se v dramatických událostech 90. let 19. století ujala poslání vyučovat podnikatele té doby v tom, co znamená pravé, korektní podnikání s ohledem na lidskou důstojnost člověka. Církve upozorňovala na skutečnost, že důstojnost každé lidské bytosti je, bez ohledu na status či umístění ve společenském žebříčku, jasně dána Bohem samotným. Silný důraz na bezbřehý kapitalismus v praxi si vyžádal silnou reakci. Výsledek – *Rerum novarum* a následné formování a finální formulace sociální nauky církve.

Výše popsaný stav důrazného zásahu církve vůči panujícím podmínkám však znamenal i jisté neblahé důsledky. Nejen díky veřejnému mínění ve společnosti, které

²⁶² Otázka zní proč. Vládním politikům se nejspíš gaunerské způsoby vybraných kapitalistů v leccems hodily v duchu motta „ruka ruku myje“.

²⁶³ Srov. kultivovaný a vyzrálý postoj T. Bati v duchu hesla: „Služba veřejnosti.“

reagovalo na chování tvrdých kapitalistů, ale i na základě sociálních encyklik uvnitř církve, rostl odpor k nositelům podnikatelské profese. Pomineme-li fakt, že stejně jako v 19. století existovali lidé jako Andrew Carnegie (o kolika podobných, nikoliv tak majetných a výrazných podnikatelích té doby ani nevíme), nelze přehlédnout skutečnost a zkušenost, že podnikavý duch je opravdu hřivna lidem od Boha daná a jako taková je dobrá a má se používat.²⁶⁴ Zlé může být zacházení s hřivnou (viz. např. zmiňovaná tendence utlačovat dělníky nejen koncem 19. století). Nicméně obecný názor obyčejných lidí, po přečtení celého učení sociální nauky církve a přidružených encyklik vyznívá tak, že cosi „prohnilého jest v království podnikatelském“. Tento názor sdílí mnozí lidé, bez ohledu na to, že o ničem takovém církev explicitně v encyklikách nehovoří, zastává se pouze slabších. To však na druhé straně vyvolává dojem, že by bylo lépe, kdyby snad podnikatelé ani nebyli. K tomuto závěru mohou dojít mnozí lidé. Přijatelní by snad ještě byli sociální pracovníci podnikavého typu. Takovéto pracovníky však sekulární svět nezná v míře, v jaké jsou běžní např. v církvi v řadách řeholníků a dobrovolníků.

Situace s umístěním podnikatelské činnosti v žebříčku morálního hodnocení společnosti (laiků církve nevyjímaje) až nápadně podezřele připomíná zkušenost církve s jinou oblastí, tj. s tělesnou schránkou člověka a s lidskou sexualitou. Pod vlivem silné odpovědi církve na dobové nemravnosti, stejně jako pod historickým vlivem učení apoštola Pavla, Augustina či jiných kněží, mnichů a řeholníků, kteří se zavázali k svátostnému celibátu, obecně začal panovat nejen v církvi názor, že sexualita je něco špatného, resp. lidská schránka (tělo) je něco přitěžujícího duchu člověka. Nic není dál od pravdy. Sexualita je dar, stejně jako lidské tělo se všemi jeho zázraky. Teprve Tomáš Akvinský přichází s myšlenkou, že: „*duše odloučená od těla se nepodobá bohu o nic více než duše v těle.*“²⁶⁵ Zdařilým dílem, které pojednává o tomto daru, je např. *Teologie těla*²⁶⁶ Jana Pavla II. Dlouhodobě se nicméně ukazuje jako velmi těžké vykořenit z všeobecného povědomí nejen laiků v církvi, ale i sekulární společnosti, obecný úzus, že se církev staví negativně k danému tématu, tj. k lidské sexualitě.

To samé, co potkalo „lidskou sexualitu“, dle našeho názoru potkalo také oblast podnikání. Nejdříve dobová zvrhlost výstředních kapitalistických pionýrů, následné dozrávání střídavého kapitalismu i seriózního podnikání a dnešní, až na excentrické

²⁶⁴ Srov. opět podobenství o hřivnách Mt 25, 14 – 29.

²⁶⁵ Srov. PIEPER, J. *Tomáš Akvinský*. Praha: Vyšehrad, 1997, str. 111.

²⁶⁶ Jan Pavel II. *Teologie těla*. Praha: Paulínky. ISBN: 978-80-7450-041-1

výjimky, platné korektní tržní hospodářství většiny podniků, resp. podnikatelů. Samozřejmě, nemůžeme čekat svatost podnikatelů, ač by byla jistě žádoucí. Stejně tak nemůžeme počítat plošně se svatostí široké veřejnosti (o Božím lidu nemluvě), ač by byla žádoucí zrovna tak. Přesto, zdá se, právě silná sociálnost až svatost je kritériem pro hodnocení podnikatelů. Od nich se očekává naprosté sebe darování. Veškeré riziko, dřina, oběti osobního i pracovního života na jejich záda. A veškerý prospěch pro společnost a zaměstnance, od kterých („samozřejmě“ vzhledem k nízkému množství hřiven a schopností) nemůžeme očekávat, aby podstupovali to samé, co podnikatel. A jako návdavek nejen nedocenění, ale spíše morální opovržení statutem podnikatele. Tato scéna se skutečně jeví jako vystřižená z příběhů o některých světcích. Vše dělali pro dobro lidí kolem sebe, obětovali se, a svět jimi pohrdal.

Postupnou proměnu pohledu nejen celé církve obecně na kapitalismus a konkrétně na podnikání jako by názorně demonstrovala právě osobnost Jana Pavla II., o které říká M. Novak: *„v začátcích svého pontifikátu papež Jan Pavel II. používal slovo ‚kapitalismus‘ ve významu pejorativním, jak je často používáno v evropských zemích, a to tím častěji, čím má určitá země silnější marxistickou tradici. Ve své první sociální encyklice Laborem exercens používal slovo kapitál ve významu věcí, předmětů, výrobních nástrojů. Všechny lidské a mravní atributy včetně tvůrčí subjektivity vyhradil pro slovo ‚práce‘. O několik let později, v encyklice Sollicitudo rei socialis, se papež posunul od ‚jednající osoby‘ a ‚tvůrčí subjektivity‘ k ‚základnímu lidskému právu na osobní hospodářskou iniciativu‘. Bylo to nejvýraznější uznání podnikavosti v katolickém sociálním myšlení. Podnikání zde papež nahlédl jako povolání, ctnost a právo. V květnu 1991, v encyklice Centesimus annus, Wojtylovo pojetí podnikavosti vykvetlo do plně institucionálního pojetí. Posunul se nad pojetí podnikavosti jako povolání, ctnosti a práva k různým druhům institucí nezbytných pro její rozkvět. Po tomto kroku postoupil k teorii obchodního podniku; a pak ke kritice pečovatelského státu.“*²⁶⁷

Důležitý posun ve vnímání dobra, které leží uprostřed samé podstaty podnikání, a to jak pro individuálního jedince, tak pro společnost, je prvním krokem k narovnání obecného povědomí o podnikatelském sektoru. Pro mnoho podnikatelů je velice útěšné, když mohou z úst církve slyšet, že se není za co stydět, když podnikají. Vyrovnat ono schizma v povědomí širokých vrstev lidí (totiž, že na podnikání je cosi špatného), které v lidech vyvolala mj. i dezinterpretace sociálního učení církve, je

²⁶⁷ Srov. NOVAK, M. *Tvořivý člověk*. <http://www.obcinst.cz/tvorivy-clovek/comment-page-1/>

důležitým úkolem jak církve, tak podnikajících laiků. Církev naprosto správně a opodstatněně hlásala ochranu důstojnosti jedince. Výsledkem bylo přijetí pozic vymezujících se proti kapitalistům, podnikatelům. Ani jeden extrém není dobrý.

Tento důraz na sociální principy je nutné sladit s realitou, kde seriózní podnikání není špatné, ba naopak, je dobré. Umožňuje totiž nejen uskutečnění potenciálu lidského ducha, který spočívá ve tvořivosti. Ryze prakticky vzato podnikání přináší pracovní místa a generuje finance, které pak umožňují v rámci státu realizovat mnoho politik – ať už školskou, zdravotní, sociální či pracovní atd. Na poli charity pak umožňuje generování peněz z podnikání realizovat mnohá dobrá díla ve službě bližnímu. Na poli kultury umožňuje generování peněz z podnikatelské činnosti realizaci mnohých projektů, které povznášejí lidského ducha a které by bez peněz nešly realizovat. Tato situace trochu připomíná nekončící kruh. Jedno bez druhého být k prospěchu většiny nemůže. Podnikání bez lidí, ani lidé bez podnikání. Toto je velký úkol do budoucna – osvěta na poli morálního hodnocení byznysu. A může přinést velmi mnoho dobrých plodů.

V tomto směru je znovu na místě zmínit nutnost evangelizace a pastorače podnikatelského prostoru zejména skrze plošnou duchovní formaci podnikatelů. Ve výše uvedeném má dle našeho názoru církev velký dluh vůči podnikatelskému sektoru. Mimochodem, zejména malé a střední podnikání dává práci valné většině lidí. A to doslova na celém světě.²⁶⁸ Apoštol Pavel říká, kdo nechce pracovat, ať nejí.²⁶⁹ Pokud nebudou podnikaví lidé, nebude ani dostatek práce pro ty, kteří pracovat chtějí. A pokud nebude dostatek duchovně zformovaných podnikatelů, nebude dostatek vhodných příkladů k následování, jak kultivovat podnikatelské prostředí. Onen dynamismus, spočívající v hájení práv lidské důstojnosti na straně jedné a v prosazování pozic poctivého svobodného podnikání na straně druhé, je velkou výzvou pro ty, kteří se daným tématem chtějí seriózně zabývat. Vyžaduje totiž neustálé hledání bodu rovnováhy, jak o tom píšeme v úvodu této kapitoly. Koneckonců k lidské důstojnosti patří mj. svoboda a tvořivost lidského ducha, která se nakonec projevuje nejen ve svobodném podnikání, ale v každé oblasti lidské činnosti. Ať už se to týká umělecké činnosti, filosofie, lékařství, politiky či dalších oblastí.

²⁶⁸ Bráno ve srovnání s počtem míst, které nabízí státní instituce či různé sociální a charitativní organizace. Konkrétní statistiky vybraného státu srov. NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 34.

²⁶⁹ Srov. 2. Sol 3, 10.

V rámci duchovní formace podnikatelů je nutno na závěr této podkapitoly podotknout, že stejně jako lidská sexualita, tak také oblast lidské tvořivosti (podnikavý duch, podnikání) má velké nepřátele. A to ne na úrovni fyzické, ale duchovní. Nepřítel Boha útočí na to nejcennější, co člověk od Boha do vínku dostal.²⁷⁰ V případě lidské sexuality je to neřest nečistoty. V případě lidské podnikavosti je to neřest lakoty, hamižnosti (hrabivosti) a pýchy. Proto je třeba, aby podnikající křesťané byli natolik zformováni ve víře, charakteru i ctnostech²⁷¹, že jakékoliv nástrahy neřestí úspěšně překonají a stanou se tak svědky Božího království ve světě.

5.3 M. Novak a jeho byznys jako poslání

Nezaznívá-li z řad církevní hierarchie dostatečně silné, časté a jednoznačné „ano“ pro kapitalismus a svobodné podnikání jednotlivců, pak je dobře, že se najde mnoho věřících římsko-katolického vyznání, kteří v tomto smyslu své názory otevřeně prezentují. Kromě jiných výhod, tato otevřenost povzbuzuje stávající i nově začínající podnikatele, zejména podnikající křesťany, aby v podnikání neviděli apriori něco podezřelého, špatného, zlého, nemravného či dokonce hříšného, ale naopak, aby vnímali podnikatelskou činnost jako úžasnou možnost využít Bohem svěřených hřiven a příležitost k realizaci podnikavého ducha, který byl lidem dán. Po studiu knih takovýchto věřících jednotlivců, odvážně hlásajících, že podnikání není zlé, ba naopak, ve své podstatě je dobré, ze sebe „průměrný laik“ pomalu začíná setřásat nános nesprávných názorů. Názorů, které se v tradičním katolíkově formovali ať už pod vlivem evangelia (důraz na chudobu²⁷², upozornění Ježíše Krista, že těžko bohatý vejde do Království Božího²⁷³ atd.) nebo pod vlivem, byť mylně interpretovaného, sociálního učení církve. Z řad významných podnikajících křesťanů bychom mohli jmenovat J. C. Penneho, zakladatele maloobchodní sítě Penny, S. Waltona, zakladatele maloobchodní sítě Wal-Mart Stores či C. Hilton, zakladatele sítě hotelů Hilton²⁷⁴. Jednou z výrazných

²⁷⁰ Srov. Ef, 6, 12.

²⁷¹ Srov. Ef 6, 14 – 18.

²⁷² Srov. Lk 6, 20.

²⁷³ Srov. Mt 19, 23.

²⁷⁴ V souvislosti s C. Hiltonem nelze nezmínit zhoubný vliv jím odkázaného bohatství na jeho vnučku Paris Hilton. V tomto smyslu např. Andrew Carnegie apeloval na to, aby bohatý člověk na konci svého života podnikáním získaný majetek rozdál na dobročinné účely. Srov. NOVAK, M. Biznis ako poslanie. Bratislava: Charis, 1998, str. 64. V poslední době podobný krok udělal např. W. Buffett, svého času

osobností, která dlouhodobě, vytrvale a konzistentně propaguje blahodárný přínos správně uchopeného kapitalismu, aniž by sám podnikal, je teolog a filosof M. Novak. Z důvodů vyšší praktičnosti se budeme snažit alespoň některé jeho výroky komparovat s tvrdým praktikem byznysu, T. Baťou, abychom prověřili, nakolik teoretické východiska teologa odpovídají zkušenostem protřelého podnikatele.

M. Novak, jako dítě emigrantů z východního Slovenska, pochází z tradiční katolické rodiny. Po těžkých začátcích jeho rodičů v USA se nakonec stal poradcem v administrativě prezidentů Forda a Cartera. Působil jako diplomat, univerzitní profesor, novinář a spisovatel. Je autorem více než 20ti významných knih z oblasti filozofie, teologie, politické ekonomie a kultury. V roce 1994 byl oceněn prestižní Templetonovou cenou²⁷⁵. Vzhledem k našemu tématu nás zaujala jeho kniha *Duch demokratického kapitalismu* a zejména pak monografie s názvem *Biznis ako poslanie*.

Předně musíme podotknout, že katolický teolog Novak vnímá kapitalismus jako nejlepší možné řešení z dostupných špatných systémů. Upozorňuje, že z pohledu teologa není žádný systém na světě podobný Království Božímu.²⁷⁶ Na druhé straně, a s tímto konstatováním se spokojuje, to nejlepší, co lze na obranu kapitalismu (resp. demokracie) říci, je to, že: „*poskytuje lepší ochranu práv, možností a svědomí obyčejných občanů než jakákoliv jiná známá alternativa.*“²⁷⁷ Než budou mnozí lidé brojit proti kapitalismu a volnému podnikání, které, jak upozorňuje, je staré jako lidstvo samo²⁷⁸, je dobré položit si otázku: „*Co je to kapitalismus?*“²⁷⁹

Ze zkušeností M. Novaka, který tuto otázku kladl více než 15 let svého života mnohým lidem vyplývá, že typická reakce „průměrného vzorku“ na tuto otázku je něco v duchu – nejprve se pokusí něco odpovědět a potom se skryjí za obecné konstatování

druhý nejbohatší muž světa 20. a počátku 21. století, když věnoval cca. 30 miliard dolarů na dobročinnou nadaci B. a M. Gatesových. Srov. LOWE, J. Warren Buffett hovoří. Brno: Edika 2012, str. 14.

²⁷⁵ Mezi nositele této ceny patří mj. také Matka Tereza z Kalkaty, bratr Roger z Taize, Leon Joseph kardinál Suenens či Chiara Lubich z hnutí Focolare. Templetonovu cenu uděluje Templetonova nadace, která byla založena proto, aby: „*obrátila pozornost k nejrůznějším lidem, kteří našli nové způsoby, jak posílit lásku lidstva k Bohu nebo jak mu porozumět. Umožňuje lidem všech národů, aby se dozvěděli o širokém spektru nových duchovních nauk a organizací. Templetonova cena se každoročně uděluje člověku, jenž může být představitelem jakékoli náboženské tradice či hnutí. Templetonova cena nepodporuje synkretismus, ale usiluje spíše o porozumění prospěchu, který přináší různorodost. Snaží se soustředit pozornost na nejrůznější významné momenty soudobého náboženského myšlení a práce. Není omezena rasou, vyznáním, pohlavím ani zemí původu.*“ Srov. TEMPLETON, M. J., ELLISON, J. *Templetonův plán*. Praha: Pragma, 2004, str. 180 – 182.

²⁷⁶ Srov. NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 68.

²⁷⁷ Tamtéž, str. 68

²⁷⁸ Tamtéž, str. 69.

²⁷⁹ Tamtéž, str. 68.

typu: „*Vím, co je kapitalizmus, ale neumím to definovať.*“²⁸⁰ V návaznosti na tento fakt ďalej pokračuje upozornením, že kapitalizmus je relatívne nový systém v dejinách ľudstva²⁸¹, starý cca. 200 let. Jeho podstatou není systém tržní výměny, soukromé vlastnictví a soukromá akumulace bohatství či zisku, jak tuto definic podávají mnohé výkladové slovníky. Novak upozorňuje, že tržní směna, soukromé vlastnictví a zisk existovali už v biblických počátcích.²⁸² Proto tyto tři prvky nejsou podstatou kapitalismu. V opačném případě by kapitalizmus jako systém existoval déle než posledních 200 let. Teologický myslitel pak uzavírá úvahu nad pojmem „kapitalizmus“ následujícím konstatováním: „*Počínajíc približne rokom 1750 začalo kritické množstvo inštitúci novým spôsobom srústať a spolupracovať. Dôvodom, prečo bolo potrebné nové slovo jako ‚kapitalizmus‘ (poprvé bylo použito kolem roku 1810), byl vznik nového jevu – nového kroku, který proměnil staré, ospalé trhy na dynamické vyhledávání nových tovarů, služeb, metod a procesů... koncem 18. století se objevila nová forma hospodářského systému.*“²⁸³

Novak nabízí vlastní definici kapitalismu v tomto znění: „*Kapitalizmus je ekonomický systém, závislý na vhodném politickém systéme a príznivém morálno-kultúrnom systéme, spájajúci veľké množstvo rozličných spoločenských inštitúci na podporu ekonomickej tvorivosti ľudí. Je to systém orientovaný na rozum človeka, na caput (latinsky hlava), dŕvtip, novátorství, objavovanie, podnikavost. Kapitalizmus poskytuje inštitucionálnu podporu neodnímateľnému právu človeka na osobnú ekonomickeú iniciatívu.*“²⁸⁴ Obecně lze konstatovat, že průměrný jedinec v čele se socialistickými ideology vnímá kapitalizmus jako ohrožení, jako něco morálně špatného, jako bezohledně fungující ziskotvornou mašinérii utlačující široké masy chudých a povyšující malou skupinku „vyvolených jedinců“ na roveň neskutečných boháčů.

Tato charakteristika kapitalismu je vlastní socialistům a těm, kdo v kapitalismu vidí uplatňování Darwinovi teorie o přežití silnějších. Zároveň je velmi pravděpodobné, že to, co odpůrce kapitalismu tolik popuzuje, straší a dráždí je něco, co T. Baťa vyjádřil takto: „*Úkolem průmyslového a obchodního podnikání je hledání*

²⁸⁰ Srov. NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 69.

²⁸¹ Tamtéž, str. 69.

²⁸² Tamtéž, str. 69.

²⁸³ Tamtéž, str. 69.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 69 – 70.

nových cest k obohacení tisíců a milionů lidí.“²⁸⁵ Tento špatně pochopený, velikášsky znějící výrok však konfrontujeme s Baťovým imperativem „služba veřejnosti“ či s jiným jeho výrokem: „Až vy, mladí podnikatelé, dopracujete se ve svém podnikání k bohatství a moci, pamatujte na slova Kristova: ‚Ten, kdo nejmocnějším chce z vás býti, ať jest služebníkem vašim.‘“²⁸⁶ V tomto duchu a v duchu novakovského přístupu je tedy kapitalismus především příležitostí. Příležitostí pro službu, kterou člověk realizuje formou užití svých hřiven. Příležitostí pro „osobní ekonomickou aktivitu“, neboť v člověku je psychologický mechanismus, který jednotlivce vede ke snaze ekonomicky povznést svoje rodiny: „Lidé chtějí pocítit zlepšení své ekonomické situace... Přejí si alespoň několik malých zlepšení a potřebují reálnou naději, že je skutečně dosáhnou.“²⁸⁷ Tento psychologický mechanismus v člověku je nejspíše také příčinou toho, proč ještě 20 let po pádu komunistů v ČR dosahuje komunistická strana výborných výsledků ve volbách.²⁸⁸ Komunisté slibují lepší časy zejména pro chudé. Stejně tak si mnozí lidé říkají, že se za komunismu měli lépe.

Naděje na zlepšení ekonomické situace je hybnou silou člověka. To potvrzují i slova velkého podnikatelského praktika konce 19. století a začátku 20. století, T. Bati: „Nejvyšším ideálem řádného živnostníka je touha po vzrůstu. Touha po rozvoji, vůle rozšiřovat svůj podnik, to je kapitál cennější než peníze, síla mocnější než elektrina. Vůle růst přivádí k nám myšlenky, vzory a síly, pod nimiž roste naše živnost ve větší a velkou... I kdyby okolnosti a překážky byly tak silné, že se nám nepodaří probít se k tomuto ideálu, potom nebraňme alespoň svým dětem, aby k němu došly. Pak alespoň pro tyto upravme cestu a posilněme je svým příkladem. Vyzbrojme je lepšími vědomostmi a silami, aby se jim podařilo, oč jsme usilovali my... A jestliže nezanechá (živnostník – pozn. autora) svým dětem více než dobrý příklad a vůli k růstu, zanechal dosti, aby jim zaručil dobrou budoucnost a sobě čestnou památku.“²⁸⁹

Velmi zajímavé je sledovat Novakovu komparaci kapitalismu a zbylých dvou „dostupných“ alternativ současného moderního světa, tedy socialismu a státem regulované ekonomiky třetího světa. Předkládá především tyto dva argumenty hovořící pro kapitalismus:

²⁸⁵ Srov. BAŤA, T. Úvahy a projevy. Praha: Institut řízení, 1990, str. 97.

²⁸⁶ Tamtéž, str. 120.

²⁸⁷ Srov. NOVAK, M. Biznis ako poslanie. Bratislava: Charis, 1998, str. 77.

²⁸⁸ V parlamentních volbách ČR v roce 2013 to bylo 17% preferenčních hlasů a třetí místo v rámci všech politických stran.

²⁸⁹ Srov. BAŤA, T. Úvahy a projevy. Praha: Institut řízení, 1990, str. 79 – 81.

1. kapitalismus pomáhá chudým vrstvám zbavit se stavu chudoby lépe než kterýkoli jiný systém v historii,

2. kapitalismus je podmínkou rozkvětu demokracie.²⁹⁰

Alternativami jsou již zmíněný socialismus, který ve své komunistické podobě doposud funguje např. v Severní Koreji, na Kubě či v Číně, a státem regulované ekonomiky třetího světa jako jsou velká část Latinské Ameriky, Afriky a Asie. Nyní k důkazům. V porovnání s jinými systémy, kapitalismus: „...dává většině chudých lepší možnosti vysvobodit se z pout bídy, najít své příležitosti, v plné míře projevit osobní ekonomickou iniciativu a dostat se do střední vrstvy i výše.“²⁹¹ Dalším důkazem je migrační schéma chudých z celého světa, kteří utíkají ze socialistických zemí²⁹² a zemí třetího světa do kapitalistických zemí, kde vidí svou příležitost na lepší život.²⁹³ Třetím důkazem je možnost zeptat se jakéhokoliv publika, kdekoliv v kapitalistické zemi, kolik generací zpět v rodinné historii byli jejich předci chudí. Novak odpovídá: „Velká většina lidí ve Spojených státech nemusí jít dále, než na úroveň svých rodičů či prarodičů. Roku 1900 žila většina Američanů v pohodlné venkovské chudobě. Jejich životní podmínky, jakkoliv mizerné, byly ještě stále lepší, než podmínky lidí kdekoliv jinde na světě (proto ten příliv imigrantů k americkým břehům). Nicméně jejich venkovské pohodlí a životní podmínky imigrantů v přeplněných městech byly podle dnešních norem sotva nad hranicí životního minima. Byli chudí. Většina z těch samých rodin dnes žije v blahobytu. Kapitalistické systémy pozdvihují chdē.“²⁹⁴

Posledním důkazem M. Novaka je fakt, že: „Demografové odhadují, že roku 1800 žilo na Zemi zhruba asi jen 750 miliónů lidí. Někteří vypočítali, že průměrný věk života byl tehdy přibližně 18 roků. Roku 1996, jen o 196 roků později, díky novým objevům ve zdravotnictví, v lékařství, ve výrobě léků a v jiných oblastech, počet obyvatel Země překročil 5,5 miliardy. Průměrný věk se zvýšil nad 58 let i v těch nejchudobnějších zemích a nad 75 let ve vyspělých. Protože se podstatně prodloužil lidský věk, země má momentálně podstatně víc obyvatel - a jejich materiální podmínky

²⁹⁰ Srov. NOVAK, M. Biznis ako poslanie. Bratislava: Charis, 1998, str. 73.

²⁹¹ Tamtéž, str. 73.

²⁹² V této souvislosti je zajímavý z posledních dní aktuální dokumentární snímek Tajný svět režiséra Jamese Jonese, který zachycuje život lidí v jedné z nejizolovanějších zemí světa, KLDK. Více zpravodajský server: <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/324710-propasovane-zabery-ukazuji-statecne-severokorejce-vzpirajici-se-moci.html>

²⁹³ Srov. NOVAK, M. Biznis ako poslanie. Bratislava: Charis, 1998, str. 73.

²⁹⁴ Tamtéž, str. 74.

jsou mnohem lepší než těch, kteří žili před 200 roky.“²⁹⁵ V návaznosti na tento důkaz dodává definitivní argument pro kapitalismus: „Kolik léků dali světu komunistické státy? Kolik léků bylo vyvinuto v zemích třetího světa...? Podnikavé firmy, snažíce se o uvádění nových a nových objevů na trh, sbírají zkušenosti, jak stále více rozšiřovat svoje technické možnosti. V průběhu let získali praktické know-how, jak tyto možnosti uplatnit na trhu v co nejpožadovanější a nejlevnější formě. Vědí, že pokud by tak neučinili, udělala by to tak jejich konkurence... Bývalý Sovětský svaz vychoval pravděpodobně největší sbor vědců a technických expertů v dějinách. Všechny tyto mozky však dali do služeb lidstva žalostně málo z poznání, které získali. Neměli dostatek motivace – a tržní systém – který by jim to umožnil... poznání odtrhnuté od tržního systému je jalové a bez užítku...“²⁹⁶

M. Novak tedy i díky výše uvedeným důkazům vnímá byznys jako poslání. Jako poslání všech zainteresovaných stran, jak obecně zlepšit životní úroveň lidí na Zemi. Pokud je nějaká naděje pro zaostalé národy, pro země třetího světa, pro chudé, pak tuto naději Novak spatřuje v podnikatelích, v lidech, kteří jsou schopni uplatnit v praxi ctnost podnikavosti (tvořivosti), ctnost praktického rozumu a ctnost budování společenství.²⁹⁷ Důraz klade na dobré rozpoznání tzv. povolání k podnikatelské činnosti. Upozorňuje, že ne každý má povolání k byznysu stejně jako ne každý má povolání ke kněžství či k řeholnímu životu. Jsme přesvědčeni, že rovněž toto rozpoznávání „povolání k podnikatelské činnosti“ by mělo být součástí duchovní formace podnikatelů.

M. Novak poukazuje nejen na prvek „osobní ekonomické podnikavosti“, ale zejména na ctnost podnikavosti, jako na základní předpoklad vzniku kapitalismu. Ctnost podnikavosti definuje jako návyk nebo dispozici intelektu a vůle. Je to dispozice všimnout si, pochopit, objevit něco, okolo čeho jiní bez povšimnutí projdou. Je to zároveň dispozice rozhodnout se riskovat a to dlouho před tím, než je známý výsledek – a uskutečňovat to, co člověk vidí minimálně jako možnost.²⁹⁸ Ctnost podnikavosti vyžaduje vizi (sen, ideál), odvahu, rozhodný, vytrvalý a sebe-korigující proces vzhledem k dané vizi. Vzhledem ke konfliktu chudých a bohatých je zajímavá poznámka M. Novaka, který odkazuje na knihu G. Gildera *Duch podnikavosti*, v níž

²⁹⁵ Srov. NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 74.

²⁹⁶ Tamtéž, str. 75.

²⁹⁷ Tamtéž, str. 103 – 104. M. Novak označuje tyto tři ctnosti za kardinální ctnosti byznysu.

²⁹⁸ Tamtéž, str. 70 – 71.

autor upozorňuje na příležitosti chudých: „*ti, kteří vykonávají špinavou práci kdesi na dně společnosti, často mají nejlepší šanci dostat nápad, který převratným způsobem změní existující běh věcí. Výkonní pracovníci na čele podniků bývají příliš zaneprázdnění udržováním fungování současného pořádku.*“²⁹⁹

O těžkostech chudých lidí, kteří realizují osobní ekonomickou iniciativu a využívají potenciálu tvořivého ducha za všechny příklady může svědčit opět i podnikatelský příběh T. Bati, který v jedné části své knihy *Úvahy a projevy* hovoří o tom, jak těžké byly začátky: „*Nespál jsem celý týden, leda jen někde na lavici III. třídy ve vlaku...*“³⁰⁰ Ostatně Baťův postoj k chudobě a neadekvátním poměrům vystihuje také jiný jeho velmi známý výrok: „*Poměry nejsou vinny nikdy a ničím. Vinni jsou vždycky lidé. Poměry je třeba buď zvládnout, nebo se jim přizpůsobit. Poměry, ty jsou jako hůl. Když tluče, je právě na dosah, abyste ji chytil a začal jí užívat jako nástroj svůj. V hospodářství nejde o to poměrům rozumět – tu jde o to je zmistrovat, zvládnout.*“³⁰¹ Ještě na jiném místě Baťa píše: „*Milosrdenstvím a dary lidem nepomůžeme. Musíme je naučit, aby spoléhali na sebe a pomohli si sami.*“³⁰²

Následuje opět Novakovo upozornění na to, že srdce kapitalismu nespočívá ve formálních nástrojích typu legislativní zabezpečení, počáteční kapitál, ochrana finančních závazků, finanční nástroje, patentová či copyrightová ochrana, svobodný vstup na trhy, příznivé daně, regulační nástroje či účetní praxe. Srdce kapitalismu spočívá v tvořivém důvtipu, v čiré radosti z tvoření něčeho solidního, podstatného, trvalého, za co stojí za to „sedět si lokty“.³⁰³ Tedy tvořivost, ne peníze jsou v centru pozornosti většiny podnikatelů, přičemž k tomuto tvrzení Novak dodává tento argument: „*Peníze jako takové nejsou pro většinu tvůrců zajímavé. Pokud mi nevěříte, pozorujte je. Upřednostňují nové rizika a úkoly. Pokud se ty vytratí, vytratí se i oni.*“³⁰⁴

Vzhledem k tvořivosti, využití podnikavého potenciálu jednotlivců i perspektivě kapitalismu zlepšovat blahobyt lidí si nelze nezpomenout na památný výrok T. Bati, jehož slova vyvažují teoretická východiska M. Novaka – a potvrzují jejich správnost: „*Náš život je jediným předmětem na tomto světě, který nemůžeme považovat za své soukromé vlastnictví, neboť jsme ničím nepřispěli k jeho vybudování*

²⁹⁹ NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 71.

³⁰⁰ Srov. BAŤA, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, str. 22.

³⁰¹ Tamtéž, str. 77.

³⁰² Srov. NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 78.

³⁰³ NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998, str. 72.

³⁰⁴ Srov. tamtéž, str. 72.

NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998. *Byl nám jenom propůjčen s povinností odevzdat jej potomstvu rozmnožený a zdokonalený. Mají proto naši vrstevníci a ještě více naše potomstvo právo žádat vyúčtování z našeho života.*³⁰⁵

5.4 Ekonomie dobra a zla podle T. Sedláčka

Český ekonom Tomáš Sedláček toho na svůj relativně nízký věk, je mu něco málo přes 35 let, zvládl relativně dost. Téměř tři roky pracoval jako ekonomický poradce Václava Havla.³⁰⁶ V roce 2004 přijal post expertního poradce ministra financí. Roku 2006 jej Yale University v rámci Yale Economic Review zařadila mezi pět nejvíce perspektivních ekonomů v rámci „Young Guns: 5 Hot Minds in Economics“³⁰⁷, v lednu 2009 se stal členem NERVU³⁰⁸, poradního orgánu premiéra ČR, který v desetičlenné sestavě vybraných ekonomů připravoval protikrizová opatření eliminující dopad nejen finanční krize na ekonomiku celé České republiky. Jeho původně disertační práce, kterou následně za zvláštních okolností neobhájil, se záhy stala prodávaným bestsellerem, který byl přeložen do 14ti jazyků. Tuto monografii nazval *Ekonomie dobra a zla*.

Sedláček v uvedené práci pátrá napříč dějinami lidské existence po odpovědi na otázku, zda se v rámci ekonomiky vyplatí konat dobro (bez ohledu na odměnu) nebo na to, zda-li je na místě konat dobro pouze proto, že z toho plyne užitek osobě dobro konající, jak nám to nastiňuje ekonomická nauka o maximalizaci užitku, resp. bohatství. Do své knihy český ekonom promítá zejména netradiční pohledy na tržní hospodářství, na příkladech různých civilizací, filosofických názorů i vybraných literárních děl postupně prochází jednotlivé přístupy k tržní směně, jež kdy historicky existovaly. Svou exkurzi zakončuje až u dnešní finanční krize, o které tvrdí, že: „*Tato krize totiž není jen ekonomická či spotřební. Je mnohem hlubší. Naší době chybí přiměřenost. Je třeba*

³⁰⁵ Srov. BAŤA, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, str. 10.

³⁰⁶ Prezident Havel na prvních stranách knihy *Ekonomie dobra a zla* píše: „*Tomáše Sedláčka znám jako schopného spolupracovníka, jehož ekonomické názory ale nemusí konvenovat všem. Raduji se, že vychází jeho knížka Ekonomie dobra a zla, která nahlíží na ekonomii v běhu historie a zpochybňuje některé stereotypy jejího současného vnímání.*“ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 9.

³⁰⁷ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009. Zadní strana obálky – profil autora.

³⁰⁸ Zkratka pro Národní ekonomickou radu vlády.

odvyknout si od spotřební drogy tak, jak si od ní odvyká závislý člověk.“³⁰⁹ Vzhledem k tématu naší práce nás však bude zajímat především jeho analýza ekonomiky z pohledu křesťanství.

Ekonomický expert Sedláček si uvědomuje, že křesťanství mělo na formování moderní ekonomie rozhodující vliv.³¹⁰ Upozorňuje na fakt, že v rámci křesťanské víry existuje jisté pnutí mezi dvěma základními směry, které bychom mohli nazvat umírněnějším a extrémnějším nazíráním fyzické reality. První směr demonstruje na Ježíši Kristu. Zatímco Boží syn se nestaví apriori negativně vůči světu, nezavrhuje ho se vším všudy a hlásá, že Boží království je již zde, mezi lidmi³¹¹, pak apoštol Pavel – coby představitel druhého směru – zaujímá pozici relativně extrémní. Pod vlivem zejména řecké filosofie vidí vše materiální, svět i viditelnou realitu, velmi negativně. Ekonom Sedláček podotýká: „*Pobyt na tomto světě pro něj (Pavla – pozn. autora) neskýtá nic dobrého, je pro něj utrpením („smrt je pro mě ziskem“) a jediný důvod k bytí na tomto světě spatřuje v možnosti pomáhat svým bratřím.*“³¹²

Na problematiku výše uvedeného jemného názorového rozporu jsme upozornili, když jsme hovořili o tzv. dynamismu, který leží uprostřed sociální nauky církve. Tento dynamismus je patrný také v pozicích Božího syna a apoštola Pavla. V tomto duchu poukazujeme na fakt, že není přiměřené se apriori stavět negativně proti podnikání či kapitalistickému systému (fyzická realita tohoto světa). Konec konců oba hlavní šířitelé evangelia, tj. Ježíš Kristus i Pavel, byli opravdu podnikajícími živnostníky. Nepohrdali prací ani podnikáním, neboť je vykonávali a tato činnost je živila. Ježíš Kristus byl tesař³¹³, apoštol Pavel byl výrobce stanů.³¹⁴ Oba však měli na zřeteli především Boha, Jeho vůli a šíření Božího království, resp. hlásání evangelia. Práce pro ně byla nezbytnou součástí života, nikdy ji však nepovyšovali nad oblast, kterou bychom mohli nazvat „nejdříve Boží království, potom vše ostatní“.³¹⁵ Sedláček upozorňuje na to, že: „*Ježíš a všichni jeho učedníci byli židé a vyrůstali v židovském vidění světa. Tento svět pro ně nebyl čistým zlem a tělo nebylo vězením ducha. Koneckonců zpráva Ježíšova evangelia zněla: ‚Boží království je mezi vámi‘ (Lk 17,*

³⁰⁹ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 257.

³¹⁰ Tamtéž, str. 89.

³¹¹ Srov. Lk 17, 21.

³¹² Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 90.

³¹³ Srov. Mk 6, 3.

³¹⁴ Srov. Sk 18, 1 – 3.

³¹⁵ Srov. Mt 6, 33.

21), tedy na tomto, materiálním světě. Průnik řeckých prvků se ukazuje až v učení svatého Pavla, který byl sám, jako římský občan, vzdělán v řeckém myšlení. Pavel zaujímá ke světu a tělu mnohem pohrdlivější postoj.³¹⁶

V duchu Kristova postoje, který neodsuzuje vše hmotné, pak přichází se svým učením Tomáš Akvinský, který říká: „Vše, co existuje – ať je živé či neživé, hmotné či duchovní, dokonalé či ubohé, dokonce ať je to dobré či zlé – vše, co má bytí, mne bezprostředně konfrontuje s prazákladní skutečností Boha. Tento svět je nejen dobrý, je posvátný.“³¹⁷ K tomu T. Sedláček dodává, že pohled Akvinského: „je mnohem optimističtější vůči možnosti používat rozum a přírodu k tomu, aby zde na světě mohl být vybudován systém podobný Božímu království.“³¹⁸ Nicméně, aby nebyl pohled na tržní hospodářství příliš přehnaně optimistický, upozorňuje český ekonom na tzv. hříšné struktury, jež sociální encykliky jako pojem používají pro systémy, v nichž ve své podstatě nikdo neusiluje o zlo, nicméně společenské instituce je ve finále produkují.

K tomu ekonom dodává: „Některé instituce mají strukturu (ať již vědomě či nevědomě, spontánně či plánovaně), v níž jednotliví aktéři sami zlo nepáchají, přesto na konci procesu bývá vytvořeno cosi zlého (jde např. o nezaměstnanost, inflaci či ekologické škody)... Problém těchto struktur spočívá v tom, že jejich hříšnost poznáváme až ex post – jelikož je zlo nezamýšlené, lze jej v samotné konstrukci instituce jen těžko rozpoznat. Vystoupí teprve retrospektivně, z důsledků... Z výše uvedeného totiž plyne relativně strašidelný závěr, že celý systém tržního kapitalismu, jakkoliv se nám nyní jeví zázračný a vhodný, může se později ukázat jako hříšná struktura sama o sobě. Ačkoliv jde o zatím nejlepší systém, který lidstvo pro své společné soužití používá, je možné, že nás dovede do slepé uličky, jejíž konečná bude mít katastrofické důsledky.“³¹⁹ Aby však nevyzněl příliš negativně, dodává T. Sedláček jedním dechem, že: „Tento podvědomý residuální systémový strach z neznámého však bude sublimárně existovat v každém systému a nikdy se jej zcela nezbavíme.“³²⁰ V tomto úhlu pohledu můžeme také chápat důvod, proč se církev jasněji nepostaví za kapitalistický systém se všemi jeho výhodami. Čeká na konečné plody jeho činnosti.³²¹ V této chvíli je na místě znovu zdůraznit význam podnikajících křesťanů, neboť mohou značně ovlivnit finální

³¹⁶ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 90.

³¹⁷ Srov. PIEPER, J. *Tomáš Akvinský*. Praha: Vyšehrad, 1997, str. 128.

³¹⁸ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 90.

³¹⁹ Tamtéž, str. 102.

³²⁰ Tamtéž, str. 102.

³²¹ Srov. Lk 6, 43 – 44.

výsledek kapitalistického systému, už jen proto, že budou-li spojeni s Kristem, pak se s důvěrou mohou spolehnout na Jeho slova: „Zůstaňte ve mně, a já ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, nezůstane-li při kmeni, tak ani vy, nezůstanete-li při mně. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojně ovoce; neboť beze mne nemůžete činit nic.“ (J 15, 4 – 5)

Na druhé straně kompenzuje Sedláček své obavy o finální výsledek z tržního systému svým postřehem, že to byl právě Tomáš Akvinský, který upozorňuje na to, že: „bylo-li by zabráněno všemu zlu, z vesmíru by se vytratila mnohá dobra“³²², resp. „mnohému užitečnému by bylo zabráněno, pokud by veškeré hříchy byly striktně zakázány.“³²³ Dle Tomáše musí nutně existovat parciální zlo, aby se poznala Boží existence a prozřetelnost, aby dobro celku vyniklo nad dobrem části: „K moudrému správci tedy patří nedbat na nějaký nedostatek dobra, aby mohl nastat vzrůst dobra v celku... Ani není správné, aby se ničilo společné blaho, kvůli vyhýbání se zlu v jednotlivostech, zvláště je-li Bůh tak mocný, že je schopen jakékoli zlo dovést k dobrému cíli.“³²⁴ Tímto citátem by tedy platilo, že parciální zlo páchané jednotlivými podnikateli nemůže být důvodem pro zrušení kapitalistického systému jako takového, neboť obecně podnikatelé jako celek produkují mnohem významnější dobra v porovnání s dílčím zlem páchaným podnikajícími jednotlivci. Sedláček upozorňuje na to, že než bojovat proti zlu, je po vzoru Prokopa lepší „čerta zapřáhnout do pluhu“. Podle něj by tedy ekonomie: „...měla znamenat kormidelnické umění. Neměla by chaos interakce svobodné vůle chápat jako překážku (jakkoli se jeví coby rozbouřené moře), nýbrž jako prostředek.“³²⁵

Upozorňuje také na slova M. Novaka, který tvrdí, že ve srovnání se všemi historickými i současnými systémy je pouze demokratický kapitalismus systémem, který porozuměl tomu, jak hluboce je „hřích“ v lidské duši zapuštěn a uvědomil si, že není možné jakkoliv tento „hřích“ z člověka vykořenit. Není to v moci žádného systému. Kapitalismus však dokáže přetransformovat sílu hříchu v tvořivou energii.³²⁶ Tuto úvahu bývalý člen NERVU uzavírá slovy: „Spíše než se snažit pod hrozbou násilí

³²² Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 108.

³²³ Tamtéž, str. 108.

³²⁴ Tamtéž, str. 109.

³²⁵ Tamtéž, str. 110.

³²⁶ Srov. NOVAK, M. *Duch demokratického kapitalismu*. Praha: Občanský institut, 1992, str. 77 – 78.

moře uklidnit a řídit, měla by se (ekonomie coby věda – pozn. autora) snažit naučit kormidlovat na něm.³²⁷

Výše popisovaná situace, jež zachycuje koexistenci dobra a zla, silně připomíná slova Ježíše Krista, který hovořil v jednom svém podobenství o tom, že prozíravý hospodář nechá spolu růst koukol coby plevel s pšenicí: „*Předložil jim jiné podobenství: ‚S královstvím nebeským je to tak, jako když jeden člověk zasel dobré semeno na svém poli. Když však lidé spali, přišel nepřítel, nasel plevel do pšenice a odešel. Když vyrostlo stéblo a nasadilo klas, tu ukázal se i plevel. Přišli sluhové toho hospodáře a řekli mu: ‚Pane, cožpak jsi nezasel na svém poli dobré semeno? Kde se vzal ten plevel?‘ On jim odpověděl: ‚To udělal nepřítel.‘ Sluhové mu řeknou: ‚Máme jít a plevel vytrhat?‘ On však odpoví: ‚Ne, protože při trhání plevele byste vyrvali z kořenů i pšenici. Nechte, ať spolu roste obojí až do žně; a v čas žně řeknu žencům: Seberte nejprve plevel a svažte jej do otýpek k spálení, ale pšenici shromážděte do mé stodoly.‘“ (Mt 13, 24 – 30) Zlí lidé, kteří budou v konečném důsledku zneužívat či na úkor jiných lidí využívat jakékoli systémy, budou nejspíše existovat vždy.*

Na jednom místě v Písmu nám však Bůh sám dává jasně najevo, že nehodlá do nekonečna pronásledovat hřešícího člověka. Jedná se o situaci, kdy Noe opustil Archu a připravil Bohu libou obět': „*Noe pak vybudoval Hospodinu oltář a vzal ze všech čistých dobytčat i ze všeho čistého ptactva a zapálil na tom oltáři oběti zápalné. I ucítil Hospodin libou vůni a řekl si v srdci: ‚Už nikdy nebudu zlořečit zemi kvůli člověku, přestože každý výtvar lidského srdce je od mládí zlý, už nikdy nezhubím všechno živé, jako jsem učinil.‘“ (Gn 8, 20 – 21) Má-li Bůh trpělivost s hřešícími lidmi, měl by mít trpělivost i člověk. Nechá-li Bůh člověku svobodu škodit a hřešit, měl by to zejména věřící člověk rovněž respektovat. Velice přesvědčivě o tom píše papež František v knize *Pokora, cesta k Bohu*.³²⁸*

Výše uvedená trpělivost vůči zlu však samozřejmě neznamená, že by se člověk, společnost či systém neměli uvědoměle stavět proti záměrně páchanému zlu.³²⁹ Na druhé straně bychom se neměli snažit o realizaci utopické představy, že ať už kapitalistický či jakýkoliv jiný systém na světě zamezí zlému či hříšnému konání

³²⁷ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 110.

³²⁸ Srov. BERGOGLIO, J. *Pokora, cesta k Bohu*. Praha: Paulinky, 2013. ISBN 978-80-7450-095-4

³²⁹ Spíše tímto chceme poukázat na skutek duchovního milosrdenství – trpělivé snášet protivenství.

jednotlivců v něm. V tomto duchu Sedláček dodává: „*Společnost si tedy nežadá tyra ani centrálního plánovače, nýbrž usměřovatele.*“³³⁰

Velkou část svého rozjímání nad křesťanským vhladem do ekonomiky věnuje T. Sedláček tématu pracovního úsilí člověka. S odkazem na pavlovské „kdo nepracuje, ať nejí“³³¹ se věnuje různým úhlům pohledu na tuto oblast. Inspiraci nachází opět zejména u Tomáše Akvinského a konstatuje, že lidská práce je součástí lidské tvořivosti, která byla člověku dána ve chvíli, kdy byl stvořen k obrazu Božímu. Práce tak náleží člověku jako možnost pro jeho plnější projevení se a realizaci. Člověku je práce dána nikoliv jako nutnost, ale z podstaty přirozenosti jako možnost, příležitost. Ekonom poukazuje na fakt, že biblický i křesťanský pohled na práci výrazně odporuje ekonomickému pohledu na práci. V ekonomii je totiž čas práce brán jako ztrátový, neboť v něm člověk nemůže realizovat pozitivní užitek (nemůže spotřebovat). Nicméně představa, že duchovní člověk by neměl vykonávat práci, je nesmyslná už jen proto, že samotný Boží syn byl vyučeným tesařem a pracoval tedy v dělnické profesi.

Rovněž všichni apoštolové pracovali, ať už jako rybáři či jako celník atd. Nikdo z nich nebyl filosofujícím intelektuálem. Také apoštol Pavel, i v rámci svých evangelizačních cest, kdykoli mohl, pracoval – vyráběl stany.³³² Toto téma Sedláček uzavírá konstatováním, že neexistuje žádná diskuze o tom, kde leží rovnováha mezi aktivním (materiálním) a kontemplativním (duchovním) životem, není žádné „bud“, „a nebo“: „*Naopak, kdo chce žít zbožně, ať poctivě pracuje a vydělává na své živobytí... Platí pouze jeden zákaz práce: o Šabatu (resp. pro křesťany v neděli – pozn. autora). Jde o jasný příkaz, který má člověku pomoci uvědomit si, že práce za účelem užívání materiálních věcí není smyslem či cílem života, ale pouze jeho nutnou součástí.*“³³³

V poslední části svých úvah o ekonomii z křesťanského pohledu se T. Sedláček věnuje otázce rozdělování bohatství, přebytku a askezi. Upozorňuje, že křesťanství nepřipouští přebytek jednoho člověka, pokud jiný člověk (bližní) strádá. Zároveň dodává, že z křesťanského pohledu není dobré příliš se radovat z pozemských (materiálních) věcí. Ekonom se zamýšlí nad tím, zda-li člověk má právo užívat materiálních věcí ke svému prospěchu a radosti, nebo se má lákadlům tohoto světa spíše

³³⁰ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 112.

³³¹ Srov. 2Te 3, 10.

³³² Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 117.

³³³ Tamtéž, str. 118.

vyhýbat.³³⁴ Ve svých úvahách se přitom dostává až k Augustinovu doporučení: „*Křesťanští laikové mohou vykonávat úkony světského světa a udržovat kolo světského dění, aby se pohybovalo ve službě Bohu... křesťan, který má možnost stát se soudcem, je povinen se jim stát.*“³³⁵ Volně tedy můžeme parafrázovat: křesťan, který má vlohy a možnost stát se podnikatelem, je povinen se jim stát. Sedláček zároveň podotýká, že viděno očima T. Akvinského: „*Používání více věcí, než jedinec nezbytně potřebuje (přebytek), neodsuzuje jako projev zla (T. Akvinský neodsuzuje – pozn. autora). Nejedná-li se o výslovný hřích či zneužívání věcí (např. opilost nebo obžerství), můžeme dary světa užívat svobodně, ke svému užitku. Příznačně však zní biblické varování: nemáme o ně (dary světa – pozn. autora) příliš pečovat, příliš na nich lpět a příliš se o ně strachovat.*“³³⁶ Následuje citace z Mt 6, 25 – 34, kdy Ježíš vybízí své učedníky k tomu, aby si nedělali starosti, co budou jíst, co budou pít atd.

Na úplný závěr člen NERVu dodává, že soukromé vlastnictví má své meze, jak o tom hovoří Tomáš Akvinský: „*V případě nouze se stává vše společným vlastnictvím.*“³³⁷ Dokonce představitel klasické ekonomie, John Stuart Mill, tvrdil: „*Nikdo z lidí zemi nestvořil. Je to původní dědictví celé lidské rasy.*“³³⁸ Sedláček konstatuje, že kapitalistický systém se z křesťanského pohledu jeví mravně zcela přijatelný, ačkoliv sám ve své podstatě mravní zřetel postrádá. Poukazuje na to, že: „*Tento zřetel je exogenní – musí k němu být přidán „uměle“. S nadbytečným majetkem by měl jeho správce zacházet rozumně, střídme a eticky. Neměl by jej používat k hromadění statků na zemi, ani uschovávat v pozemských institucích, má jej „investovat“ do dobrých skutků pomáhajících trpícím bližním.*“³³⁹

³³⁴ Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009, str. 119.

³³⁵ Tamtéž, str. 119.

³³⁶ Tamtéž, str. 120.

³³⁷ Tamtéž, str. 121.

³³⁸ Tamtéž, str. 121.

³³⁹ Tamtéž, str. 123.

6 VYBRANÉ IMPULZY ZE SPIRITUÁLNÍ TEOLOGIE – DUCHOVNÍ ŽIVOT PODNIKAJÍCÍHO ČLOVĚKA

6.1 Modlitba, půst a almužna

Modlitba – může být obecně definována jako důvěrný rozhovor s Bohem. Nicméně i kapacita v oblasti spirituální teologie, jakou je T. Špidlík, říká: „*Nesnadné je modlitbu definovat. Proto jsme vždy v rozpacích, máme-li vysvětlit několika slovy, co modlitba je.*“³⁴⁰ Existují nejrůznější definice i dělení modliteb. Místo jejich výčtu se omezíme na stručný nástin, kterým chceme zachytit základní obsah pojmu modlitba.³⁴¹ Dle Jana Damašského je modlitba: „*povznesení duše k Bohu nebo prosba k Bohu o vhodná dobra.*“³⁴² Josef Fiorini Morosini O.M. uvádí: „*Modlitba je pro věřícího člověka tou nejpřirozenější duchovní činností. Modlit se, znamená projektovat do Boha svoji námahu a překážky ... Modlitba, sama o sobě, je nepostradatelným výrazem věřícího člověka.*“³⁴³ Terezie od Dítěte Ježíše říká: „*Pro mne je modlitba vzlet srdce, je to prostý pohled k nebi, je to zvolání vděčnosti a lásky ve zkoušce i v radosti.*“³⁴⁴ Augustin pak hovoří o tom, že: „*Modlit se znamená mluvit k Bohu. Když čteš, mluví Bůh k tobě, když se modlíš, mluvíš ty k Bohu ... Modli se svým vyznáním citu a lásky: Modlíš-li se svou touhou, i když tvá ústa mlčí, svým srdcem zpíváš. Když se ale nemodlíš svou touhou, i kdybys sebe hlasitějším voláním došel sluchu u lidí, pro Boha zůstáváš němý.*“³⁴⁵

Stejně jako není jednoduché definovat modlitbu, není snadné ani určit, kde se v člověku bere touha či dispozice k modlitbě. Je nezbytným předpokladem modlitby, aby se člověk pokládal za tzv. věřícího? Nezdá se. Neboť často i nevěřící ve chvílích krize zvolá: „Bože, pomoz mi.“ Známy verš 1K 15,10 říká: „*Milostí Boží jsem to, co*

³⁴⁰ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. 3. vyd. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2005, str. 346.

³⁴¹ Více na toto téma srov. tamtéž, kapitola: „Co je modlitba, její nutnost.“

³⁴² *Katechismus katolické církve*. Přel. Josef Koláček. 1. vyd., doplněné a opravené vydání podle Catechismus Catholicae Ecclesiae. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 630.

³⁴³ MOROSINI, J.F. *Pokání v řádu nejmenších bratří*. Řím 2004, str. 31-32.

³⁴⁴ KKC, str. 621.

³⁴⁵ AUGUSTIN. *Miluj a dělej, co chceš*. Praha: Paulínky, 2007, str. 97.

jsem...“ Ukazuje tak na prostý fakt, že vedle víry³⁴⁶ i modlitba sama o sobě je v podstatě darem od Boha. Je darem, který vyvěrá ze srdce člověka, jak to stojí v KKC: „*Ať je způsob modlitby jakýkoli (gesta a slova), modlí se celý člověk. Avšak když chtějí Písma označit místo, odkud vyvěrá modlitba, hovoří někdy o duši nebo o duchu a nejčastěji o srdci (více než tisíckrát). Je to srdce, které se modlí. Je-li (srdce – pozn. autora) daleko od Boha, pak je vyslovování modlitby marné.*“³⁴⁷

Klíčovým prvkem modlitby je tedy srdce člověka, o kterém KKC dále mluví jako o skrytém středu člověka. Tento střed se nedá postihnout rozumem či bližním – jen Duch Boží je schopen probádat skrytý střed člověka. KKC pokračuje: „*Je to místo rozhodování, které je v největších hlubinách našich psychických sklonů. Je to místo pravdy, kde volíme život, nebo smrt. Je to místo setkání, protože podle Božího obrazu žijeme ve vztahu: je to místo smlouvy.*“³⁴⁸ Toto označení, „místo smlouvy“, je zcela jistě velmi neočekávané, mluvíme-li zvláště o modlitbě. Modlitba jako smlouva? Mezi Bohem a člověkem? Vraťme se na chvíli k Abrahámovi.³⁴⁹ Dle Písma to byl muž spravedlivý. Proč? Protože uvěřil.³⁵⁰ S Bohem uzavírá smlouvu.³⁵¹ A obrací se od toho okamžiku nadále k Bohu v modlitbách.³⁵²

V tomto smyslu je tedy modlitba činností spravedlivou. V obecnější poloze můžeme hovořit o tom, že Bůh stvořil člověka a je spravedlivé (dle víry) s Ním hovořit, obracet se k Němu. Modlitbu tak můžeme v posledku definovat jako vztah mezi Bohem a člověkem. Kde není komunikace, tam upadá vztah mezi člověkem a jeho blízkými. Kde není modlitba, upadá ze strany člověka vztah k Bohu.³⁵³ Pro člověka je modlitba něco jako dýchání. Pro svou podstatu – stvořen k obrazu Božímu – nemůže člověk bez modlitby „správně“ fungovat, nenaplnuje zcela svůj základní účel a nemůže být v konečném důsledku ani plně šťastný.

³⁴⁶ V křesťanské tradici se považuje víra za nezasloužený dar, stejně jako jím je např. povolání Abraháma, Jákoba, Josefa z Egypta, Davida atd.

³⁴⁷ KKC, str. 622.

³⁴⁸ Tamtéž, str. 622.

³⁴⁹ Příp. k Josefovi z Nazareta.

³⁵⁰ Srov. Ř 4, 3.

³⁵¹ Srov. Gn 15, 18.

³⁵² Srov. např. Gn 20, 17.

³⁵³ Zkusme si představit nezbytnost modlitby nejen pro duchovní život člověka příměrem k notebooku a elektřině. Moderní notebooky vydrží stále déle a déle bez připojení do elektrické sítě. Ale i ty nejvýkonnější po cca. 8-10 hod. přestávají fungovat. Člověk je jako ten notebook. A Bůh jako elektřina. Člověk, který se v modlitbě nespojuje s Bohem je jako ten notebook, po určité době „zhasíná“, jde zkrátka do tmy.

Půst – pomíneme-li sílu obrovské tradice půstů v Písmu svatém³⁵⁴, které doprovázely modlitby a prosby věřících a přeneseme-li se do moderní doby, zjistíme, že praxe půstu doprovázejícího modlitbu přináší doslova zázraky. Katolická církev doporučuje zejména páteční půst formou čtvrtého církevního přikázání³⁵⁵ coby skutek kajičnosti, formu pokání. Tím ale není obsažena celá hloubka, tajemství a bohatství postu. Propagátor půstu, Jentezen Franklin³⁵⁶, ve své knize *Půst* hovoří o tom, že: „*půst sám o sobě je nepřetržitou modlitbou*“³⁵⁷ A na jiném místě říká: „*Půst vás udržuje citlivými na Božího Ducha a pomáhá vám žít svatým životem.*“³⁵⁸ Je obrovská škoda pro celý věřící lid, že praxe postů je poněkud „zploštěna“ na postní dny.³⁵⁹ Franklin dodává: „*Dokážete si představit, co by se dělo, kdyby se toho všichni... chopili, kdyby se pokořili (postili) a modlili? Bůh by uzdravil náš národ...*“³⁶⁰ Tím jen potvrzuje slova, která najdeme na jednom místě v Písmu, kde Hospodin zaslubuje toto: „*Uzavřu-li nebesa, takže nebude deště, přikážu-li kobyilkám, aby hubily zemi, pošlu-li na svůj lid mor, a můj lid, který se nazývá mým jménem, se pokoří a bude se modlit a vyhledávat mě a odvrátí se od svých zlých cest, tehdy je vyslyším z nebes, odpustím jim jejich hřích a uzdravím jejich zemi. Mé oči budou otevřené a mé uši ochotné slyšet modlitbu...*“ (2Pa 7, 14 – 15)

Můžeme tedy hovořit o tom, že máme-li problémy (srov. chybějící dešť, kobylinky, mor) a pokoříme se (tj. budeme se postit), můžeme doufat v to, že nás Bůh vyslyší.³⁶¹ A tak ačkoliv KKC hovoří o tom, že nám nebylo přikázáno stále se postit³⁶² – na rozdíl od modlitby³⁶³, přesto bychom měli mít na paměti, že je vhodné a blahodárné pravidelně modlitbu spojovat s postem (a naopak): „*Když se postíte, musíte se soustředit na modlitbu a na Boží slovo.*“³⁶⁴ Tato kombinace přináší vysoce účinný Boží vliv do života jednotlivců i celých národů, posiluje víru a otevírá člověka Duchu svatému. Největším bohatstvím půstu je pak toto: „*Když se postíte, všechno se zpomalí. Dny se zdají být delší. Noci se zdají být delší, ale v tichu hledání naleznete Toho, po*

³⁵⁴ Srov. výběrem např. Sd 20, 26; 2S 1, 12; 1Kr 21, 9 a 21, 27; 2Pa 20, 3; Ez 8, 21; Jr 36, 9; Da 10, 2; Jl 1, 14 a 2, 15; Jon 3, 5; Za 8, 19; Mt 4, 2; Sk 13, 2.

³⁵⁵ Srov. KKC, čl. 2043.

³⁵⁶ Pastor sboru Free Chapel v Gainesville, Georgia.

³⁵⁷ Srov. FRANKLIN, J. *Půst*. Postřižín: Kontakt.cz, rok vydání neuveden, str. 33.

³⁵⁸ Tamtéž, str. 45.

³⁵⁹ V katolické církvi se jedná o pátky (půst od masa), Popeleční středu (přísný půst) a Velký pátek (přísný půst).

³⁶⁰ Srov. FRANKLIN, J. *Půst*. Postřižín: Kontakt.cz, rok vydání neuveden, str. 46.

³⁶¹ Při půstu je třeba pamatovat na to, že se nejedná o farizejský proces „předepsaných cvičení“, jak před tím varuje i prorok Izajáš. Srov. Iz 58, 2 – 14.

³⁶² Srov. KKC, čl. 2742.

³⁶³ Srov. Lk 18, 1.

³⁶⁴ Srov. FRANKLIN, J. *Půst*. Postřižín: Kontakt.cz, rok vydání neuveden, str. 110.

*kom vaše srdce touží.*³⁶⁵ Pro ty, kteří by v pústu viděli „levnou pomůcku“ k vyřešení svých problémů však Franklin v závěru své knihy dodává: „*Púst není prostředek, jak se vyvýšit. To největší, co pro vás púst udělá, je, že strhne veškerý balast nashromážděný ve vašem životě a pocházející ze světa, který vám brání v přímé komunikaci s Otcem.*“³⁶⁶

Almužna – je praktickým vyjádřením lásky k bližním, resp. v tomto případě k chudým. Almužna – nebo-li finanční dary potřebným – nás zároveň drží v rovnovážném stavu, kdy hojnost či dostatek (obdrženou štědrost) na jedné straně kompenzujeme štědrostí vůči potřebným na straně druhé. Almužna nás také chrání před nezřízeným tíhnutím k bohatství a k jeho sobeckému užívání. Je součástí skutků tělesného milosrdenství, kdy podle výzvy Ježíše Krista máme dávat najíst tomu, kdo hladoví, napít tomu, kdo žízní, odívat toho, kdo nemá co na sebe atd.³⁶⁷ V aktu almužny se také odráží (a sílí) naše důvěra v Boha – viz. dávejte a bude vám dáno.³⁶⁸ V židovské i křesťanské praxi pak almužna zůstává nedílnou součástí modlitby a postu, čímž pouze zesiluje účinnost posledních dvou jmenovaných.

6.2 Svátostný život

Dle církevního dělení existuje sedm základních svátostí.³⁶⁹ Svátost křtu, biřmování, eucharistie, smíření, kněžství, manželství a svátost pomazání nemocných. Křtem, biřmováním a eucharistií je položen základ každého křesťanského života.³⁷⁰ Křest je začátkem „nového života“, biřmování tento „nový život“ posiluje³⁷¹ a eucharistie jako obrovské tajemství nejdůstojnější Bohopocty přináší učedníkovi Krista nejen účast na životě věčném³⁷², ale také účast Krista na životě učedníka.³⁷³ Tyto tři svátosti zprostředkovávají „*Kristovým učedníkům potřebné milosti, aby mohli žít podle Ducha v tomto životě poutníků, kteří jsou na cestě do vlasti.*“³⁷⁴ Svátost smíření přináší

³⁶⁵ FRANKLIN, J. *Púst*. Postřižín: Kontakt.cz, rok vydání neuveden, str. 169.

³⁶⁶ Tamtéž, str. 196.

³⁶⁷ Srov. KKC, čl. 2447.

³⁶⁸ Srov. Lk 6, 38.

³⁶⁹ KKC, čl. 1210 se odvolává na fakt, že tyto svátosti ustanovil Ježíš Kristus.

³⁷⁰ Srov. KKC, čl. 1212.

³⁷¹ Srov. KKC, čl. 1275.

³⁷² Srov. J 6, 54: „*Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den.*“

³⁷³ Srov. J 6, 56: „*Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm.*“

³⁷⁴ KKC, čl. 1533.

uzdravení³⁷⁵ pro onen křesťanský „nový život“, jež může být oslabován či dokonce zničen hříchem.³⁷⁶ Svátost kněžství a svátost manželství jsou svátosti zaměřené na spásu druhých: „*Přispívají-li také k osobní spáse, pak tím, že slouží druhým. Udělují zvláštní poslání v církvi a slouží k budování Božího lidu.*“³⁷⁷ V KKC dále najdeme: „*Ti, kteří přijímají svátost kněžství, jsou posvěceni, aby ve jménu Kristově ... pásli církve Božím slovem a Boží milostí.*“ A „*křesťanští manželé jsou k povinnostem a důstojnostem svého stavu posilováni a jakoby svěcení zvláštní svátostí.*“³⁷⁸ Poslední svátostí, pomazáním nemocných „*doporučuje celá církev své nemocné trpícímu a oslavenému Pánu, aby jim ulehčil a zachránil je.*“³⁷⁹ Pro účely této práce se budeme v krátkosti věnovat svátosti svátosti³⁸⁰, tj. svátosti eucharistie a dále svátosti smíření (pokání).

Eucharistie – původ slova je z řeckého slova *eucharistía*, tj. vzdávání díky, díkyvdání.³⁸¹ Je označována také za *Večeři Páně, Lámání chleba, Eucharistické shromáždění, Nejsvětější oběť, Svatou a Božskou liturgii, Památku utrpení a zmrtvýchvstání Páně, Přijímání (communio), Mši svatou.*³⁸² Je velice zajímavé sledovat nejen samotný vznik eucharistie, tzv. ustanovení *Večeře Páně*, srov. např. Lk 22, 7 – 20, ale také to, co této večeři bezprostředně předchází a co po ní následuje. Před díkyvdáním: „*Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všechno do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se*“³⁸³; po večeři Ježíš odchází do zahrady Getsemane, aby se zde modlil³⁸⁴, následně se vydává vojáků a dobrovolně podstupuje kruté mučení, přijímá kříž a o několik hodin později se obětuje na kříži.

Tajuplný a hluboký smysl tohoto dění možná lépe vynikne, pokud heslovitě zachytíme celý děj znovu ve zkratce: služba – eucharistie – modlitba – oběť. Ježíš nám tu krátkým a výstižným způsobem nastiňuje smysl a směr křesťanského života. A v jeho středu stojí právě eucharistie spolu s modlitbou. Máme sloužit bližním³⁸⁵, posilovat se

³⁷⁵ Nové a nové uzdravování, přistupuje-li věřící k svátosti smíření pravidelně.

³⁷⁶ Srov. KKC, čl. 1421.

³⁷⁷ KKC, čl. 1534.

³⁷⁸ KKC, čl. 1535.

³⁷⁹ KKC, čl. 1499.

³⁸⁰ Srov. KKC, čl. 1211.

³⁸¹ Srov. REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA, 2001, str. 161.

³⁸² Srov. KKC čl. 1328 – 1332.

³⁸³ Srov. J 13, 3 – 4.

³⁸⁴ Srov. Mt 26, 36.

³⁸⁵ Srov. J 13, 12.

pro život eucharistií³⁸⁶ a modlitbou a postupným prohlubováním křesťanského života dozrávat k tak autentickému následování Krista, že budeme spolu s Ním schopni a ochotni plnit cokoli, co po nás Bůh žádá – což obnáší z naší strany obět'.³⁸⁷

Téma eucharistie je natolik „velkým tématem“, že by samo o sobě obsáhlo celou diplomovou práci. Ať už se jedná o otázku Ježíšovy přítomnosti v samotné eucharistii, adoraci Nejsvětější svátosti, účinky eucharistie na život křesťana atd., stojí za to se tímto tématem zabývat. Vzhledem k jinému zaměření této práce tak pouze odkážeme na zajímavé zdroje, jakými jsou nejen *Katechismus katolické církve*³⁸⁸, ale také např. odborné články českého teologa Štěpána M. Filipa³⁸⁹ či série knih s názvem *Eucharistické zázraky*.³⁹⁰

Svátost smíření – nebo-li svátost obrácení, svátost pokání, svátost zpovědi či svátost odpuštění³⁹¹ je odpovědí křesťana na Ježíšovu výzvu: „*Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské.*“ (Mt 4, 17) Ježíš osobně tuto svátost ustanovuje, když říká: „*Přijměte Ducha svatého. Komu hřích odpustíte, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.*“ (J 20, 22 – 23) Existují různé formy pokání jako jsou např. půst, modlitba, almužna, eucharistie³⁹², četba Písma svatého apod. Všechny tyto způsoby pokání mohou přinášet jisté zadostiučinění a odpuštění všedních (lehkých) hříchů³⁹³, ale pouze svátost smíření přináší „*novou možnost obrátit se a znovu získat milost ospravedlnění*“³⁹⁴ pro ty křesťany, kteří upadli do hříchu těžkého³⁹⁵ a ztratili tak křesťní milost.³⁹⁶ Jelikož je hřích „*především urážkou Boha, přerušením styků s ním*“³⁹⁷, je to jen On, kdo může hříchy odpustit.³⁹⁸ Církev, stejně jako v případě eucharistie, ukládá věřícím povinnost přistupovat k svátosti smíření alespoň 1x ročně. Obvyklá a vhodná praxe je však přistupovat k této svátosti min. 1x měsíčně.

³⁸⁶ Srov. J 6, 53.

³⁸⁷ Srov. Lk 22, 42.

³⁸⁸ Zejména KKC, čl. 1322 – 1419.

³⁸⁹ Srov. např. FILIP M. Š.: „*Imago repesentativa passionis Christi – Podstata eucharistické oběti podle sv. Tomáše Akvinského*“, Akta Společnosti Tomáše Akvinského 2006, str. 7 – 34.

³⁹⁰ Za zmínku jistě stojí také např. odkaz na český web: www.eucharistie.cz

³⁹¹ Srov. KKC, čl. 1423 – 1424.

³⁹² Srov. KKC, čl. 1436: „*eucharistie je jako protilék, jímž jsme zbavováni každodenních vin a chráněni před smrtelnými hříchy.*“

³⁹³ Více na téma „lehký (všední) hřích“ viz. KKC, čl. 1447, 1854, 1855, 1862, 1863, 1875.

³⁹⁴ Srov. KKC, čl. 1446.

³⁹⁵ Více k tématu „těžký (smrtný) hřích“ viz. KKC, čl. 1037, 1415, 1436, 1446, 1447, 1493, 1854 – 1861, 1874.

³⁹⁶ Více k tématu „milost“ viz. opět KKC, čl. 16, 35, 54, 153, 265, 277, 312, 357, 405, 774, 797, 1697, 1742, 1810, 1861, 2185, 2541, 2713, ale zejména 1987 – 2029.

³⁹⁷ Srov. KKC, čl. 1440.

³⁹⁸ Srov. Mk 2, 10; Mk 2, 5 apod.

6.3 Písmo svaté

Písmo svaté stojí od počátku křesťanství v samotném středu víry – spolu s eucharistickou obětí. Úcta církve k Božímu Písmu byla a je na úrovni úcty k tělu Páně.³⁹⁹ Při liturgických slavnostech katolické církve se vždy slavila bohoslužba slova a bohoslužba oběti. Tak je tomu dodnes. Ačkoliv se může zdát tato rovnocenná úcta neadekvátní vzhledem k eucharistii, je třeba si uvědomit, že v Písmu samotném nacházíme spojení mezi Kristem a Božím slovem, resp. Slovem.⁴⁰⁰ Navíc, tato rovnocenná úcta nikterak nepopírá jedinečnost eucharistie, v níž je přítomen Ježíš Kristus cele jako Bůh i člověk. Co se obecné znalosti Písma týče, tato znalost pokulhává, zejména u věřících hlásících se k Římu. Je jen k zahanbení katolíků, že znalost Písma a obecná úcta k Bibli upadá a pravidelná četba z ní se stává spíše četbou občasnou, ve většině případů spíše ojedinelou. Díky tomu následně logicky upadá právě obecná biblická znalost, resp. znalost Slova, tedy Boha. Četba z Písma a jeho znalost je naopak mnohem silněji zakořeněna v evangelických církvích a křesťanských sborech, kterým by římskokatolická církev v tomto směru mohla v dobrém závidět.

Dle věroučné konstituce *Dei verbum*⁴⁰¹ je spolu s Tradicí a Magisteriem právě Písmo nositelem toho, co bylo Bohem zjeveno a společně: „*pod vlivem jediného Ducha svatého přispívá účinně ke spáse duší.*“⁴⁰² Církev motivuje věřící k denní četbě Bible např. i tím, že slibuje získání řádných odpustků za soustavnou 30ti minutovou četbu z Písma. Přesto, zdá se, jen velmi malý počet věřících skutečně pravidelně (ne-li denně) přistupuje k tomuto zřídлу a studnici Božího bohatství a tajemství. A chce tedy poznat, co vše vlastně Bohem zjeveno bylo.⁴⁰³

Co se autenticity Bible týče, *Dei Verbum* k ní říká: „*Co bylo Bohem zjeveno a je v Písmě svatém obsaženo a vyjádřeno, bylo zaznamenáno z vnuknutí Ducha svatého. Svatá matka církev totiž považuje podle apoštolské víry všechny knihy jak Starého, tak Nového zákona se všemi jejich částmi za posvátné a kanonické, protože jejich původcem*

³⁹⁹ Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 121, čl. 21.

⁴⁰⁰ Srov. Lk 5, 1; Sk 4, 4 či J 1, 1; a zejména Lk 4, 4.

⁴⁰¹ Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 101 – 128.

⁴⁰² Tamtéž, str. 114, čl. 10.

⁴⁰³ Autor má vlastní zkušenost z prostředí věřících katolíků, kdy s Písmem přichází do styku pravidelně jen velmi malé procento lidí. Před časem byl svědkem situace, kdy dospělý, biřmovaný katolík, pravidelně v neděli navštěvující bohoslužby tvrdil, že nikde v Novém zákoně není Kristův výrok o tom, že dle víry člověka se mu stane. Srov. Mk 10, 52 či Lk 17, 19.

je Bůh, neboť byly sepsány z vnuknutí Ducha svatého a jako takové byly církvi předány.“⁴⁰⁴ Stejně tak k autorům jednotlivých knih Písma svatého stejná konstituce říká: „K sepsání posvátných knih si však Bůh vybral lidi a použil jich s jejich schopnostmi a silami, působil v nich a skrze ně, aby jako praví autoři zapsali všechno to a pouze to, co On chtěl... tedy všechno, co tvrdí inspirovaní autoři neboli svatopisci, se musí považovat za tvrzení Ducha svatého, je třeba uznat, že knihy Písma svatého učí spolehlivě, věrně a bez omylu.“⁴⁰⁵

V Písmu samotném se hovoří o tom, že: „Slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce.“ (Ž 4, 12) Na jiném místě nalezneme tato slova: „Veškeré Písmo je vdechnuté Bohem a je nanejvýš užitečné. Vyučuje nás a usvědčuje, napravuje a vychovává ve spravedlnosti, aby byl Boží člověk dokonale připraven a vybaven ke každému dobrému dílu.“ (2Tim 3, 16 – 17) V tomto smyslu můžeme konstatovat, že pravidelná četba Písma má silně formační charakter.⁴⁰⁶ V bibli se hovoří o Písmu též jako o meči Ducha.⁴⁰⁷ Můžeme také přeneseně hovořit o tom, že je-li Ježíš Kristus sám Božím Slovem⁴⁰⁸ a uzdravuje-li nemocné a chudé, pak stejnou službu nám poskytuje samotné Písmo. Důležité je však číst jej. Chce-li si čtenář udělat sám malý test, necht' po dobu jednoho roku denně 30 minut čte z Písma. Na vlastní kůži zakusí, jak blahodárny vliv Písmo má na život (životy) lidí.

6.4 Mariánská úcta

Uvedme toto téma několika citáty. Papež Jan Pavel II. říká: „Četba pojednání *O pravé mariánské úctě* znamenala obrat v mém životě. Nejdříve jsem měl obavy, aby mariánská úcta neodváděla křesťany od úcty ke Kristu a neupírala Mu Jeho oprávněné místo, ale když jsem přečetl pojednání Grigniona z Montfortu, zjistil jsem, že je to jinak. Náš niterný vztah k Matce Boží je výsledkem našeho začlenění do tajemství

⁴⁰⁴ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 115, čl. 11.

⁴⁰⁵ Tamtéž, str. 115, čl. 11.

⁴⁰⁶ Srov. výrazy jako „proniká až na rozhraní duše a ducha“, „vychovává... aby byl člověk dokonale připraven...“ apod.

⁴⁰⁷ Srov. Ef 6, 17.

⁴⁰⁸ Srov. opět J 1, 1.

*Kristova.*⁴⁰⁹ Církevní otcové jako Bonaventura, Bernard či Bernardin velice silně akcentují význam Panny Marie pro člověka. „*Mariini synové jsou dva, Bohočlověk a pouhý člověk. Maria je Matkou jednoho tělesně, druhého duchovně.*“ (Bonaventura)⁴¹⁰ „*To je vůle Boha, který chtěl, abychom všechno měli skrze Marii. Máme-li tedy nějakou naději, nějakou milost a nějakou spásu, vezme, že se rozlévá od Ní.*“ „*Protože jsi byl nehoden, aby bylo dáno tobě, bylo dáno Marii, abys skrze Ni přijal, cokoliv máš.*“ (Bernard)⁴¹¹ „*Všechny dary, ctnosti a milosti samotného Ducha svatého jsou udělovány Mariinými rukama, komu (Ona) chce, kdy chce, jak chce a kolik chce.*“ (Bernardin)⁴¹²

Průřezem dějinami katolické církve bychom našli mnoho světců, kteří měli ve zvláštní úctě právě Panu Marii, čímž jen dosvědčují důležitost a platnost výše uvedených citátů. Přesto bychom se rádi krátce zastavili zejména u dvou výrazných postav, Dominika, zakladatele řádu dominikánů, velkého šířitele modlitby růžence a Ludvíka M. Grigniona z Montfortu, který vlastním a originálním pojetím šířil právě mariánskou úctu. O zakladateli dominikánů se můžeme dočíst: „*Svatému Dominikovi za jeho života nic tak neleželo na srdci jako chválit Pannu Marii, hlásat její vznešenost a všechny podněcovat k tomu, aby ji ctili jejím růžencem. A proto tato mocná Královna nebes nepřestala na světce plnými rukama sesílat požehnání. Jeho práce korunovala tisíce divy a zázraky. On sám nikdy po Bohu nežádal nic, co by nezáskal na přímluvu Panny Marie. Na znamení vrcholu přízně ho učinila vítězem nad kacířstvím albigenských i otcem a patriarchou velkého řeholního řádu.*“⁴¹³

O Ludvíku Grignionovi z Montfortu se na jiném místě dozvídáme, že: „*Je málo lidí XVIII. století, kteří by měli tak silně vtisknuty známky muže Boží Prozřetelnosti jako tento druhý Eliáš, misionář Ducha svatého a Panny Marie. Celý jeho život byl projevem svatého bláznovství kříže. Jeho kázání, spisy a rozmluvy byly plné proroctví a předvídání posledních dob Církve, když prohlašoval, že přináší od Boha věrohodné poselství o větší úctě, širším poznání a vroucnější lásce k Panně Marii i o niternějších vztazích, které k Ní lidé budou mít, až se bude blížit druhý příchod Jejího Syna... Kdyby byla Maria více známa, nebylo by tolik chladu k Ježíši!*“⁴¹⁴

⁴⁰⁹ GRIGNION, L. M. *O pravé mariánské úctě*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1997, str. 7.

⁴¹⁰ Srov. tamtéž, str. 101.

⁴¹¹ Srov. tamtéž, str. 101.

⁴¹² Srov. tamtéž, str. 101.

⁴¹³ GRIGNION, L. M. *Tajemství svatého růžence*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2011, str. 32.

⁴¹⁴ GRIGNION, L. M. *O pravé mariánské úctě*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1997. Zadní obal českého překladu knihy.

Je to právě uvědomění si, že úcta k Marii nikterak neomezuje úctu a jedinečné postavení Božího Syna, jež mnoha lidem brání v tom, aby se více otevřeli působení Matky Boží ve svých srdcích. Jedná se o velké nedorozumění, protože právě naopak, Panna Maria jako správná matka vždy vede „své děti“ blíže a niterněji k tomu nejdůležitějšímu, v tomto případě tedy k Ježíši. Mnohdy se setkáváme s nesprávně pojímanou mariánskou úctou, jež o to více odrazuje mnohé od vztahu k Matce Boží. Pravá mariánská zbožnost, jak o ní píše ve svých dílech např. právě Ludvík Grignion z Montfortu, však vždy dává na první místo úctu ke Kristu a jako znamení stromu, jenž nese dobrého ovoce⁴¹⁵ navíc vede k prohloubení víry a vztahu k Bohu.

Samostatnou kapitolou v rámci mariánské úcty je modlitba růžence. Základ modlitby sestává z vyznání víry (Krédo), modlitby Páně (Otče náš)⁴¹⁶ a z Andělského pozdravení (Zdrávas Maria).⁴¹⁷ Jedná se tedy o modlitbu veskrze biblickou, při níž rozjímáme zejména Ježíšův, ale i Mariin život, tzv. tajemství Ježíšova a Mariina života. V podobě, v jaké známe růženec dnes, jej dostal Dominik zázračným způsobem právě od Panny Marie, a to roku 1214.⁴¹⁸ Důležitost a váhu této modlitby dosvědčují nejen mnohé papežské buly⁴¹⁹, ale především samotná praxe celé plejády světců a světic, jež se tuto modlitbu modlily prakticky „bez ustání“.⁴²⁰ František Saleský, Karel Boromejský, Pius V., Tomáš de Villaneuva, Ignác, František Xaverský, Terezie z Avily, Filip Neri, Matka Tereza z Kalkaty, Jan Pavel II. a v neposlední řadě i Dominik, Alan de la Roche či Ludvík Grignion – velcí šířitelé mariánské úcty. Tento krátký výčet mariánských ctitelů není zdaleka úplný a vyčerpávající. Popsali bychom mnoho stran, než bychom vyjmenovali všechny ty, kdo se s úctou a denně modlili tajemství svatého růžence.

S modlitbou růžence jsou spojeny nejen mnohé zázraky⁴²¹ a odpustky⁴²², ale především milosti.⁴²³ K tomu bychom mohli citovat slova Panny Marie Alanu de la Roche: „*Jako si Bůh vybral Andělské pozdravení pro Vtělení svého Slova a Vykoupení lidí, tak ti, kteří chtějí zreformovat mravy národů a obnovit je v Ježíši Kristu, mne musí*

⁴¹⁵ Srov. Lk 6, 43.

⁴¹⁶ Srov. Lk 11, 2.

⁴¹⁷ Srov. Lk 1, 28.

⁴¹⁸ Srov. GRIGNION, L. M. *Tajemství svatého růžence*. Matice cyrilometoděj.: Olomouc, 2011, str. 16.

⁴¹⁹ Srov. tamtéž, str. 36.

⁴²⁰ Srov. tamtéž, str. 91.

⁴²¹ Srov. tamtéž, str. 32, 34, 89, 111, 113, 119, 121 atd.

⁴²² Srov. tamtéž, str. 105.

⁴²³ Srov. tamtéž, str. 131 či 163.

uctívat a zdravít mne stejným pozdravem. Jsem cestou, jíž Bůh přišel k lidem, a je třeba, aby po Ježíši Kristu získávali milost a ctnosti mým prostřednictvím. ⁴²⁴

⁴²⁴ Srov. GRIGNION, L. M. *Tajemství svatého růžence*. Matice cyrilometoděj.: Olomouc, 2011, str. 128.

7 APLIKACE TEORIE PRO PRAKTICKÝ DUCHOVNÍ ŽIVOT PODNIKATELE

Jak bylo uvedeno již v úvodu práce, velice málo, pokud vůbec, jsou v textech z „křesťanských kruhů“ konkrétní výzvy a slova pro podnikající křesťany a jejich duchovní život. Většina textů se buď obecně dotýká života křesťana či se text zaměřuje především na problematiku etiky v podnikání, morálky a sociálních otázek, otázek sociálního učení církve atd. – nebo-li všeho, co by měli věřící podnikatelé znát, ctít, respektovat, následovat a dodržovat řekněme na úrovni morální. Texty směřující k pomoci věřícím podnikatelům duchovně růst tak, aby zvládli všechna ta specifika a nároky svého oboru – podnikání – jsme až na výjimky nenašli. Do toho, co bylo pro podnikající křesťany dosud napsáno, bychom touto prací rádi vnesli více světla Ducha Božího, který povzbuzuje znavené a pozvedá ve víře padající podnikající křesťany. Chceme svým úsilím přispět k vyplnění prostoru, jež zeje mezi poučkami z řad etického podnikání či sociálních přístupů k podnikání a podnikatelskou praxí věřících.

Z hlediska praktického duchovního života podnikatele je v první řadě velmi užitečné uvědomit si, že otázky a pochybnosti typu: „Přeje si Bůh, abychom my, lidé, podnikali?“ nejsou na místě. Jak jsme si na několika místech práce ukázali, podnikání realizované ve správné poloze je velmi blahodárné. Podnikání jako tvůrčí činnost člověka je žádoucí. Otázka však zní jinak: „Je Boží vůle pro mne, abych podnikal? Je to mé povolání?“ Je vhodné s pomocí kněží a duchovní rádců rozlišovat, zda-li cesta podnikání je „mým povoláním“ či nikoli.

Nadto pro podnikajícího křesťana považujeme za naprosto nesmyslné otázky typu: „Přeje si Bůh, abych byl bohatý, úspěšný apod.“ Bůh chce především naši spásu. Z analýzy vybraných mužů a žen, jež vynikali podnikavým duchem, zcela jednoznačně vyplývá, že Bůh si přeje, abychom předně byli bohatí Jím samotným, tj. duchovně bohatí (viz. hleďte nejdříve Boží království...).⁴²⁵ Duchonosný člověk, člověk žijící Bohem a s Bohem, svým životem rodí veškerou rozličnou hojnost bohatství, a to nejrozmanitějšího druhu, charakteru a podstaty. Od běžně nejznámějšího druhu bohatství, materiálního, přes vztahové bohatství, charakterové či intelektuální bohatství,

⁴²⁵ Srov. Mt 6, 33; Lk 12, 31.

bohatství zkušeností, altruistické bohatství, až po bohatství, kdy sama přítomnost daného člověka obohacuje druhé. Chce-li Bůh, abychom byli bohatí, pak především poklady v nebi, v království nebeském, v království Božím. O tomto království řekl Ježíš, že je zde, v nás.⁴²⁶ Podnikající křesťan má jedinečnou příležitost dotvářet prostředí kolem sebe, tedy i prostředí tohoto království Božího v tomto světě.

Jak bohatá byla Matka Tereza, Benedikt, Bernard či Ježíš samotný? Řekl by o nich někdo, že byli chudí? A přesto ze světského pohledu byli chudí. Materiálně. Nevlastnili nic. Spravovali mnoho. Ano, Abraham, Jákob, Josef a další byli mj. bohatí materiálně. Ale bylo toto materiální bohatství právě tím bohatstvím, o které usilovali? Z výše uvedené analýzy života těchto mužů jasně plyne, že „usilovali především o Boha“. Z těchto vyzkoumaných faktů můžeme odvodit velice podstatný závěr pro duchovní formaci podnikatelů. Nejvyšší priorita, co se bohatství týče, má směřovat k Bohu. Cílem je být bohatý Bohem, milovat Boha nade vše.⁴²⁷ A pokud si máme stráždat nějaké bohatství, pak pouze to v nebi, sbírat „boží zlatáky“.

Tato křesťanská hodnota (bohatství Bohem) je něco, co navenek v konečném důsledku může mít i materiální podobu (majetek, peníze) – viz. Abrahám, Jákob, Josef, Benedikt či Matka Tereza⁴²⁸ – ale o tuto materiální podobu tu v posledku vůbec nejde. „Hodnota Boží“ má především významovou podobu bohatství, nikoliv tu materiální. Jinými slovy řečeno, důležité je, zda-li bohatství přináší především dobře využitě hřivny. Uveďme si příklad. Vztah je hodnotný. A významovou podobu má pro konkrétní dva lidi. Vzdělání je hodnotné. A významovou podobu má v konkrétní situaci pro daného člověka, když v konkrétní situaci využije svých vědomostí pro vyřešení určitého problému. Duchovní život je hodnotný. A významová podoba spočívá v tom, jak se člověk rozhoduje, chová a jak žije v konkrétních situacích, když je veden Duchem svatým. Duchonosný člověk – duchovně bohatý člověk – člověk duchovně zformovaný, se bude rozhodovat a chovat jinak, než člověk duchovně chudý, duchovně otupělý.

Bohatství, jak vidíme, je tedy záležitostí ve své podstatě hodnotou významovou, má významovou podobu v konkrétních situacích, v konkrétním kontextu – je projevem zužitkovaných svěřených hřiven. V konečném důsledku rovněž podnikání

⁴²⁶ Srov. Lk 17, 21.

⁴²⁷ Srov. Mt 22, 37 či Mk 12, 30.

⁴²⁸ Benedikt či Matka Tereza byly v konečné fázi svého života správci rozsáhlého majetku, starali se rozsahem i financemi o velká díla.

věřícího člověka nabývá určité významové podoby, je buďto vhodným využitím hříven či jeho opakem. A dle toho se mu dostává přívlastku úspěšné, pozitivní podnikání či podnikání neúspěšné, negativní. Tato hodnota je odvislá od toho, zda-li věřící podnikatel podniká či nepodniká coby svědomitý správce v souladu s Boží vůlí.

Jak jsme si výše ukázali, hodnoty nabírají konkrétní významovou podobu dle druhu a charakteru zkoumaného jevu. Je-li žíznivý člověk na poušti – dejme tomu dva dny bez vody – a má-li v batohu na zádech diamant, byť za milión korun, je pro něj tento diamant nicotnou cetkou, není-li v dosahu ani voda, ani civilizace. Tento diamant má pro něho cenu možná pouhého 1,5 litru vody. Voda je pro něho v dané chvíli životně důležitá. Voda pro něho má význam, diamant či peníze nikoli, resp. pouze natolik, nakolik za ně může směnit (získat) vodu. Je-li někdo sám, opuštěný, bezprizorní, může mít v sobě bohatství v podobě zkušeností, inteligence či vědomostí, ale k čemu to? Skutečnou hodnotou mu v té chvíli je někdo, kdo mu naslouchá, sdílí se s ním, hovoří s ním, tvoří s ním společenství, vztah. To je hodnota, bohatství v konkrétní podobě, v konkrétním významu. Někdo se pachtí za materiálním úspěchem, onemocní a pak je schopen dát veškeré své peníze za to, aby se uzdravil. Zdraví je hodnota. Jak vidíme, otázka bohatství je velmi relativní záležitostí. V tomto duchu je velmi prozíravé přísloví: *„Leckdo se vydává za bohatého, ačkoli nic nemá, někdo se vydává za chudého, a má velké jmění.“* (Př 13, 7)

Podívejme se nyní na hodnotu pro podnikajícího křesťana nejdůležitější. Touto hodnotou nejsou ani peníze, ani vyzískaný majetek, ani množství lidí, které zaměstnává, dokonce ani spokojenost těchto zaměstnanců či zákazníků. Duchovně zformovaný podnikající křesťan si je především neustále vědom skutečnosti, že coby člověk na smrtelné posteli, byť by měl na účtech milióny korun a mnoho majetku, je v dané chvíli naprosto „nahý“. Viděno křesťanskou optikou, jediné, na čem skutečně záleží, je jeho bohatství vztahu s Bohem a poklady uložené v nebi. Tak se z boháče (v jedné oblasti) může stát často během jediné vteřiny – úmrtí – chudák. Člověk může být bohatý jakýmkoli způsobem, ale je-li v rozhodující oblasti pro život věčný chudý, nemá nic. Sám Ježíš o tom hovoří, když říká: *„Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo. Uvažoval o tom, a říkal si: ‚Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?‘ Pak si řekl: ‚Tohle udělám: Zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby a řeknu si: ‚Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselý myslí.‘ Ale Bůh mu řekl: ‚Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvoji duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?‘ Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a*

není bohatý před Bohem.“ (Lk 12, 16 – 21) Toto je akcent, který bychom měli při duchovní formaci podnikatelů zdůrazňovat a podtrhovat možná nejvíce, neboť lákadla a pokušení světa jsou velmi silná. A z logiky věci nestačí ani „pouhá“ duchovní formace sama o sobě. Je nezbytné neustálé každodenní „doformovávání“, neboť stráví-li člověk v průměru denně 8 – 10 hodin životem a prací v sekulárním světě, a je vystaven nejrůznějším světským impulzům, stěží dlouhodobě odolá pokušením a lákadlům. Zákonitě pak v čase nemůže coby věřící člověk udržet duchovní kondici a v plné síle dojít bez úhony života věčného. Bez dennodenního, neustálého dočerpávání ze studnice Boží vyhasíná duchovní život podnikajícího křesťana. Proto je nutná pravidelná modlitba, četba Písma, eucharistie, zpověď atd.

Vztah s Ježíšem Kristem, víra v Boha, důvěra v Jeho pomoc v těch nejsložitějších situacích, ale i v situacích nejobyčejnějších⁴²⁹, skutky dobra a lásky, pěstování ctností, charakteru, strádání bohatství víry, zkušeností s Bohem, poznávání Boha stejně jako poznávání Jeho záměrů a plánů, to vše zřejmě před Bohem hodnota je. Je to bohatství, které má významovou podobu. Toto bohatství jednou bude mít cenu zlata protříbeného ohněm⁴³⁰, tzn. nevypaří se během setiny sekundy, jako v případě fyzického majetku, který je – v jediné chvíli – umírajícímu na nic. Všechno to úsilí na jeho získání přijde vniveč jakoby mávnutím kouzelného proutku.⁴³¹ Proto Ježíš říká: „*Jaký prospěch má člověk, který získá celý svět, ale sám sebe ztratí nebo zmaří?*“ (Lk 9, 25) Bůh přepálí vše ohněm, co zůstane?⁴³² Bohatství? Ale které? To v podobě pravé hodnoty, správného významu ano. To v podobě hodnot falešných nikoliv. Praktickým důsledkem formace podnikajícího křesťana by tedy mělo být mj. pevné zakotvení v pravých křesťanských hodnotách, které vydrží Boží zkoušku ohněm.⁴³³

Věřící podnikatel se učí ve všem vidět Boha, Jeho ruku (Boží prozřetelnost) či odlesk Božího ducha (ve stvořených věcech). Sám Benedikt, který je označován za jednu z postav, které nejvýrazněji ovlivnily a předurčily duchovní, kulturní a sociální tvář dnešní Evropy, hovoří ve své *Řeholi* o tom, že je třeba úcta k zacházení nejen

⁴²⁹ Srov. Lk 16, 10.

⁴³⁰ Jak příhodná jsou v tomto smyslu slova proroka Zachariáše: „*Probud' se, meči, proti mému pastýři, proti reku, mému společníku, je výrok Hospodina zástupů. Bij pastýře a ovce se rozprchnou! K maličkým však obrátím svou ruku. Z celé země, je výrok Hospodinův, budou dvě třetiny vyhlazeny, zajdou, jen třetina v ní zbude. Tu třetinu však provedu ohněm. Přetavím je, jako se taví stříbro, přezkouším je, jako se zkouší zlato. Ti budou vzývat mé jméno a já jim odpovím. Řeknu: 'Toto je můj lid.' A oni řeknou: 'Hospodin je můj Bůh.'*“ (Za 13, 9)

⁴³¹ V té chvíli budou důležitější všechny ty „vedlejší produkty“, které při podnikání vznikaly.

⁴³² Srov. Př 17, 3.

⁴³³ Srov. Mt 3, 12; Mt 13, 40; Lk 3, 17; 1P 1, 6 – 7.

s lidmi, ale i se stvořenými věcmi a s majetkem atd.⁴³⁴ Mluvíme-li o Benediktově *Řeholi*, nesmíme zapomenout znovu zopakovat také jeho heslo: Modli se a pracuj. Podnikající křesťan se po vzoru Spasitele i svatých má žít vlastní prací a ne se coby „rentiér“ či coby špatný správce nechat žít plody svého podniku, na nichž by neměl výraznější podíl v podobě práce. „*Kdo nechce pracovat, ať nejí*“⁴³⁵, vyzývá apoštol národů. Pokud podnikající křesťan ničím hodnotným nepřispívá k produkci výrobků či služeb svého podniku, měl by si být vědom, že není křesťanského ducha žít na úkor práce či útlaku druhých.

Tím se dostáváme také k velmi ožehavému tématu, kterým je ekonomická výkonnost podniků a lidí. V naší práci jasně zaznělo sdělení, že veškerá hospodářská činnost má sloužit člověku, jeho potřebám a nikoliv naopak. V dnešním světě jsme svědky toho, kdy se z lidí stávají otroci hospodářství, lidstvo a zejména politici s čelními byznysmeny jsou doslova posedlí honbou za ekonomickým růstem. Za tímto účelem neváhají obětovat člověka a jeho lidskou důstojnost. Podnikající křesťan, není-li pouhou karikaturou křesťana, vždy z logiky věci ctí právě lidskou důstojnost pracujících. Argument o nízké ekonomické výkonnosti neobstojí při konfrontaci s obviněním, že se někdo chová bez úcty a respektu k člověku, k jeho lidské hodnotě, která je mu dána samotným Bohem.⁴³⁶ Jak jsme si však v průběhu práce ukázali, neměli bychom ztotožňovat (či zaměňovat) problematiku tzv. „jednohřivňáka“, který nechce pracovat, s neúctou k lidské bytosti, pokud takového člověka podnikatel propustí po předchozí snaze napravit jej.

V případech úcty k lidské důstojnosti zde hovoříme spíše o úctě k lidem, kteří pro podnik vykonali mnohé a následně, když stárnou, jejich ekonomická výkonnost klesá. Hovoříme o lidech, kteří onemocní či prožívají určitou krizi. V těchto všech případech je nejen křesťanskou, ale i morální povinností, takové lidi „podržet“. O tom, že to jde, svědčí např. i benediktinská tradice, neboť lidé pracující v kláštřích pod *Řeholí Benediktovou* užívali léčebné péče, měli záruku, že budou zaopatřeni i ve stáří, neboť dostávali stále výživu i peníze⁴³⁷ atd. Ostatně benediktini nám dávají v mnoha směrech inspiraci právě pro vysoce praktický přístup k podnikatelské činnosti. Jejich

⁴³⁴ Srov. *REGULA BENEDICTI – ŘEHOLE BENEDIKTOVA*. Praha: Benediktinské arciepiškopství sv. Vojtěcha sv. Markéty, 1998. Kap. 31, 10; 32, 4 či 35, 10.

⁴³⁵ Srov. 2Te 3, 10.

⁴³⁶ Srov. Jb 31, 13 – 28 či známý Izaiášův text o účinném postu, Iz 58, 6 – 12.

⁴³⁷ Srov. GRÜN, A. *Svatý Benedikt z Nursie. Učitel duchovního života*. Praha: Vyšehrad, 2004, str. 111 – 112.

důraz na zbožnost, vzdělání (know-how) a kreativitu ukazuje, že i přes rostoucí počet klášterů (rostoucí podnik), byli schopni dávat práci stále více lidem. A to především díky využití velmi důležité hřivny, o které jsme hovořili již v začátku této práce – a tou je tvořivý duch, kreativita, ctnost podnikavosti. Právě pro tuto tvořivost byli schopni nejen benediktini nacházet způsoby, jak dát práci více lidem a jak harmonicky usměrňovat zdravý růst celého řeholního řádu.

Zbývá tedy odpovědět na otázku, v čem by tedy měl být duchovně zformovaný podnikatel zběhlý a pevný, v čem by měly být jeho zvyky natolik silné a trvale udržitelné, že navzdory okolí a prostředí (světské pokušení) vydrží věrně na „úzké cestě“.⁴³⁸ Ze zkoumaných jednotlivců a popsanych situací můžeme definovat tyto prvky:

- denní modlitba,
- vědomí Boží přítomnosti a odevzdávání se Pánu do rukou – spolupráce s Boží prozřetelností,
- pokud možno denní mše, jednoznačně svěcení neděle,
- pravidelná měsíční zpověď,
- pravidelná denní četba Písma,
- poskytování almužen,
- plnění si svých stavovských povinností manžela/manželky, otce/matky, zodpovědného zástupce za podnik/za zaměstnance,
- soucítění s méně talentovanými a nezávidění „více prosperujícím“⁴³⁹,
- disciplína, kázeň a trpělivost,
- vědomá stimulace podnikavého ducha (tvůrčí kreativity), průběžné kvalitní vzdělání a tvořivá práce,
- je vhodné posilovat se účastí na sdružení křesťanských podnikatelů v ČR a ve světě.

Bud'te světlem světa⁴⁴⁰, zní Spasitelova výzva. Podnikající křesťan je takovým světélkem, městem na hoře⁴⁴¹, neboť na rozdíl od politiků a sekulárních byznysmenů by se neměl rozhodovat podle ekonomických tlaků, byť také na něho jsou tyto tlaky zcela určitě vyvíjeny. Duchovně zformovaný podnikatel se nerozhoduje podle vnějších sil světa, ale podle vůle Boží a podle vlastního svědomí – podle vnitřního soudce.

⁴³⁸ Srov. Mt 7, 14.

⁴³⁹ Srov. Žd 13, 5.

⁴⁴⁰ Srov. Mt 5, 14.

⁴⁴¹ Srov. tamtéž.

Rádi bychom se na tomto místě dotkli ještě tématu „úspěch“. Podnikající křesťan se nezaměřuje na úspěch ve svém podnikání, ale na Boha. A ve spolupráci s Ním pak řeší i ty nejsložitější podnikatelské otázky⁴⁴², dává průchod Boží tvořivosti, využívá ctnosti podnikavosti a jako užitečný správce řádně zúročuje Bohem poskytnuté hřivny. Je si totiž vědom, že jednoho dne bude skládat účty. Pro mnohé se tento den (viz. „jednoho dne“) zdá být daleko, ale toto zdání klame. Proto se od nepaměti v křesťanské literatuře klade důraz na připomínání si dne smrti každý den, neboť nám pak z pozornosti nezmezí právě vědomí toho, že onen den skládání účtů jednou opravdu nastane. Konečně v dlouhodobé perspektivě může mít úspěch jen ten, kdo se bojí Boha.⁴⁴³

Podnikající křesťan, který odevzdává v každou chvíli svůj život do Božích rukou, je velmi prozíravý. Věříme-li, že Bůh nás zná a miluje více než my sami, pak logicky On sám ví lépe, co nás učiní v konečném důsledku šťastnými. Necháme-li se Jím vést, můžeme toto štěstí objevit a prožít. Je to však proces, který je obestřen tajemstvím. Nevíme dopředu, co nás čeká „za překvapení“, stejně jako je tomu u „kinder-vajíčka“, které rozbaluje dítě. Nezbytná je však důvěra, že pro nás Bůh chce to nejlepší a nakonec se radovat budeme.

Zdá se, že mnohdy nerozumíme sami sobě a nevíme, co nás šťastnými učiní. Necháme-li se překvapit, což znamená mimo jiné nechat se vést Bohem do neprobádaných území, pak můžeme nakonec zjistit, že i to, co se zprvu jevílo nevábně až hroživě, je v konečném důsledku tím největším životním požehnáním⁴⁴⁴, které nám Bůh jako milující a pečující Otec zprostředkoval. Podnikající křesťan se tedy v tomto duchu soustředí na Boha – a vedlejším produktem mu bude úspěch. Úspěch podle Božích měřítek. Dost pravděpodobně tento úspěch nesnese měřítko tohoto světa, ale věřící podnikatel vnitřně⁴⁴⁵ zakusí, že to, co právě prožívá, je to pravé pro něho: „Pro toto mě Bůh stvořil, jsem na správném místě.“ A pokud mě „pro toto“ stvořil, povolal: „*Neboj se, já jsem tě vykoupil, povolal jsem tě tvým jménem, jsi můj.*“ (Iz 43, 1), pak kde víc a kde jinde bych měl být šťastný než tam, kde právě jsem.

⁴⁴² Srov. Ř 8, 31.

⁴⁴³ Srov. Př 1, 7; Př 14, 27 či Př 19, 23.

⁴⁴⁴ Srov. např. příběh Josefa z Egypta Gn, kap. 37 – 46 či příběh izraelského krále Davida, knihy 1S a 2S.

⁴⁴⁵ Bůh se mnohokrát odvolává na to, co je vnitřní – skryté, nikoliv vnější – zjevné: Dt 29, 28; Da 2, 22; Ž 69, 6; Mt 6, 3 – 6; Mt 13, 34 – 35; Lk 19, 42; Ř 2, 16; 1Ko 4, 5; 1Ko 2, 6 – 7 či 1Pt 3, 3 – 4.

Soustředme se tedy na Boha, hledejme nejdříve jeho království⁴⁴⁶ a ostatní nám bude přidáno. A jednoho dne nám v srdci zazní píseň díkůvzdání: „*Toto je den, který učinil Hospodin, jásejme a radujme se z něho.*“ (Ž 118, 24) Podnikající křesťan ví, že ta nejcennější perla je Bůh sám⁴⁴⁷, a žádné poklady světa se této perle nevyrovnají. Od toho bychom také mohli vyvodit praktickou spiritualitu podnikajícího křesťana, která by mohla být vyjádřena akronymem „SPAS SE!“, což znamená: **S**právce a **s**lužebník **S**tvořitele (a) **e**vangelia.

Na závěr zbývá pouze toliko, abychom se pokusili z uvedených poznatků nastínit budoucí úkoly církve pro hospodářskou sféru. Úkoly, které by měly za adresáty a příjemce mít věřící lid působící v podnikatelském prostoru. Níže nastíněnými body nesledujeme výzvu, aby se církev aktivně účastnila na podnikatelském procesu. Spíše by měla jako starostlivá matka pečovat o své svěcené děti a pomáhat jim v plnění jejich úkolů. V tomto smyslu má církev nezastupitelnou roli v podobě duchovní rádkyně a poskytovatelky pomoci v procesu výchovy lidí.⁴⁴⁸ Tyto úkoly jsou:

1. trpělivě vysvětlovat „správnou polohu“ sociální nauky církve, upozorňovat na důležitost rovnováhy mezi a) hájením práv a lidské důstojnosti člověka a b) posilováním pozic poctivého svobodného podniku (tj. posilování pozitivní úlohy podnikání),

2. osvěta v oblasti vědomí pozitivního vlivu poctivého podnikání na celou společnost,

3. rozvíjení tvořivého ducha v lidech a posilování pozitivní náklonosti lidí k tvořivé práci (pracovní tvořivosti) stejně jako k práci obecně,

4. aktivní působení na stávající podnikatele prostřednictvím duchovní formace – stejně jako skrze duchovní vedení rozpoznávat a posilovat povolání věřících křesťanů k podnikatelské činnosti,

5. posilovat Kristo – centricky orientované vědomí věřícího lidu působícího v podnikatelském prostoru tak, aby křesťané postavili svůj život zcela na Kristu i při vysoké míře aktivity ve světě – a dokázali tak zachovávat a prohlubovat svůj vztah s Bohem kvalitním a když ne neustálým, pak minimálně pravidelným duchovním životem (modlitba, Písmo, eucharistie, zpověď apod.).

⁴⁴⁶ Srov. Lk 12, 31.

⁴⁴⁷ Srov. Mt 13, 46.

⁴⁴⁸ „Celý člověk“ je vychováván jak fyzicky, tak intelektuálně a rovněž duchovně. Minimálně v oblasti duchovní roli církve není nikdo schopen úspěšně nahradit.

ZÁVĚR

Na začátku práce jsem si dal za cíl posunout či lépe řečeno změnit pohled ve vnímání podnikatelské sféry jak z řad křesťanských podnikatelů samotných, tak z řad věřících laiků. Zároveň jsem chtěl nastínit možné mantinely duchovní formace podnikatelů. Věřím, že při bližším analyzování a uvedených důkazech jsem dokázal, že podnikání samo o sobě není zlé, dokonce není ani v indiferentní pozici – tzn. není dobré či zlé. Dokud z podnikání člověk sám zlo neudělá, je dobré, Bohem zamýšlené, neboť v jeho podstatě je tvořivost sama. Tato skutečnost – tvořivost v podstatě podnikání – odkazuje na Tvůrce, k jehož obrazu jsme byli stvořeni. Fakt, že ze své podstaty je podnikání dobré, Bohem zamýšlené již při stvoření, jsem doložil důkazy v kapitole 1.2. Stejně jako peníze, které v tomto smyslu indiferentní jsou, také podnikání může být člověkem (kterému byla dána veškerá moc na zemi)⁴⁴⁹ zneužito. Člověk svým poslušným konáním, přiměřeným správcovstvím či zneužitím vlastní svobody dotváří charakteristiku dobra či zla jednoho či druhého, tedy jak peněz, tak podnikání. Podnikání v podobě moudrého správcovství vede k přiměřenému výdělku. Účelem podnikání je však od počátku stvoření zamýšleno realizování tvořivosti, která byla člověku Bohem dána⁴⁵⁰, realizování správcovství, ke kterému je člověk povolán.⁴⁵¹ Je tedy mylné domnívat se, že prioritním zřetelem podnikání je zisk, peníze, majetek. Účelem podnikání je vytváření hodnot, spolutvoření a dotváření dobra a v tomto smyslu napodobování Stvořitele. Podnikající křesťan se tímto procesem podílí na budování a rozšiřování Božího království zde na zemi. Dalo by se říci, že v té chvíli, kdy člověk poctivě podniká a vytváří hodnoty s péčí řádného hospodáře⁴⁵², se stará o Bohem svěřený podíl na spolutváření a dotváření světa (stvoření). Vedlejším produktem tohoto úsilí je přiměřená odměna, tedy zisk.⁴⁵³ Tento zisk negeneruje správce, tedy podnikatel sám, samovolně, nýbrž pouze díky tomu, že mu Bůh dopřál hřiven, které on pak „pouze“ využil a dospěl k oné odměně.

⁴⁴⁹ Srov. Gn 1, 26 – 31.

⁴⁵⁰ Člověk byl stvořen k obrazu božímu, srov. Gn.1, 27.

⁴⁵¹ Srov. Gn 1, 26.

⁴⁵² Hospodáři, když mají pečovat o svůj dobytek, pole apod., často vstávají brzo ráno, i ve 4hod. a dostávají se na lůžko pozdě večer. Hospodář musí být znalý technologických postupů a vhodných metod péče o dobytek a polnosti.

⁴⁵³ Srov. Mt 10, 10 a Lk 10, 7.

V práci jsem důrazně upozornil na nebezpečí, které se dá označit jako tzv. nebezpečí evangelia prosperity. Jedná se o situaci, kdy si zejména mnozí podnikající křesťané slibují od vzorného křesťanského chování, vzorného dodržování Božích přikázání atd. to, že je Bůh zahrne bohatstvím, penězi, majetkem, úspěchem. Tento pohled je mylný a je v rozporu s tím, na co jsem poukázal několikrát – Bůh stvořil člověka k obrazu svému, tj. ne aby se honil za penězi⁴⁵⁴, ale aby realizoval svou tvořivost v „Edenu“, na zemi, a to jednoznačně ve vztahu s Bohem. Je-li v Písmu několik příkladů, kdy bohabojný člověk byl zároveň zámožný⁴⁵⁵, pak tato majetnost byla získána spíše díky věrnosti těchto vybraných mužů Bohu, příp. díky jejich moudrosti, zběhlosti v daném oboru (viz. Jákob a jeho schopnost chovu ovcí) a pracovitosti, než díky tomu, že se cílevědomě snažili stát bohatými. Podlehnutí tomuto mylnému názoru „evangelia prosperity“ je velmi snadné a lákavé. Pokud si však uvědomíme Ježíšův postoj k penězům, který byl více než lhostejný⁴⁵⁶, pak si musíme upřímně přiznat, že Bohu jde především o spásu našich duší a o to, abychom prošli vším, co nám k tomu napomáhá.

Nejde o to, abychom byli bohatí či co nejbohatší majetkem a penězi, ale o to, abychom byli co nejbohatší hodnotami – poklady, které máme v nebi nakonec uloženy.⁴⁵⁷ Pokud si Bůh výslovně přeje, abychom byli něčím co nejbohatší, pak je to Jeho přání být co nejbohatší Jím samotným. Toto nám odkázal svým životem Boží Syn, jenž nejen potvrdil nejvyšší přikázání milovat Boha nadevše⁴⁵⁸, ale zároveň podřídil vše ve svém životě vůli Otce⁴⁵⁹ a ukázal svým příkladem, že nic není v životě člověka důležitější, než jeho vztah se Stvořitelem. Ježíš Kristus nás sám vyzývá k tomu, abychom se i k lidské obživě stavěli způsobem hodným důvěry Boha: „*Nemějte starost a neříkejte: co budeme jíst? Co budeme pít? Co si budeme oblékat? Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno. Nedělejte si tedy starosti o zítřek; zítřek bude mít své starosti. Každý den má dost na svém trápení.*“ (Mt 6, 31 – 34)

⁴⁵⁴ Srov. Př 23, 4.

⁴⁵⁵ Srov. např. příběh o Abrahámovi, tj. Gn 13, 2 či Josefovi z Egypta, tj. Gn 41, 39 – 41.

⁴⁵⁶ Spíše bychom mohli říci, že Ježíšův vztah k penězům byl přinejmenším mírně negativní.

⁴⁵⁷ Srov. Mt 6, 19 – 21.

⁴⁵⁸ Srov. Mk 12, 29 – 30.

⁴⁵⁹ Srov. Lk 22, 42.

V průběhu této práce jsem vědomě a záměrně několikrát poukázal na to, že člověk je stvořen k obrazu Božímu, což u podnikajícího křesťana znamená využít svěřených hřiven skrze kreativitu a práci, při stálém vědomí, že Bůh je jediným a konečným Pánem všeho. Bůh tvoří již od prvních stránek Bible. V tomto smyslu je tvořivost, či jinak řečeno podnikavý duch, dán do vínku každému člověku, neboť každý člověk byl a je stvořen k obrazu Božímu. Tvůrčí princip je jedním z nejvlastnějších axiomů Boha. Pochybuje-li někdo o tvořivosti Boha, necht' se podívá na rozmanitost světa, živočichů, rostlin, krajin, pohoří, zkrátka celé přírody. Stejně tak můžeme pozorovat jednotlivé lidi vedle sebe, jejich fyzický vzhled, povahy, životní příběhy... Jedná se o rozmanitost v nekonečných podobách. Bůh je tvořivý. Pochybuje-li někdo o lidské tvořivosti člověka, necht' pozoruje jakékoli dítě. Většina dítě je v rozmezí 2 – 4 roku svého dospívání neskutečně tvořivá. Kde tato tvořivost mizí? Je za tuto ztrátu zodpovědný školský či výchovný systém či prostředí, ve kterém žijeme? Hřích nebo něco zcela jiného? Ať už je to jakkoli, součástí duchovní formace podnikatelů, resp. jejím výsledkem by mělo být mimo jiné „znovurozvázání“ či posílení tohoto ducha tvořivosti, podnikavého ducha, který byl dán všem lidem.

V rámci Kristova poselství „*miluj bližního svého jako sám sebe*“⁴⁶⁰ je zjevná určitá rovnováha i v samotném podnikání. Člověk, podniká-li, podniká jak pro užitek druhých, tak i pro vlastní prospěch. Vlastní prospěch však nerealizuje na úkor druhých. Díky tvořivosti ducha, který se promítá v produkci užitečných a hodnotných výrobků a služeb, přináší podnikatel užitek druhým, a tím pádem ve finále i sobě. Je to situace moderně označovaná jako win – win⁴⁶¹, tedy obě strany získávají – byť ne zcela rovnoměrně. Ani Bůh „nenadělil“ všem lidem stejně. Umírněným kapitalismem – poctivým podnikáním – se vytváří větší bohatství i množství příležitostí pro všechny.

V průběhu práce mne mnohokrát napadala otázka, čím jsou vlastně bohatí světci. Spolu s Bernardem, s Matkou Terezou a dalšími svatými dospívám k odpovědi, že jsou opravdu bohatí především láskou a to láskou ne ledajakou. Byli zamilovaní do Boha. V tomto bychom s nimi měli všichni soutěžit. Hovoří o tom také Bernard z Clairvaux ve svém výkladu Velepísně: „*Láska sama stačí, líbí se pro sebe samu. Sama si je zásluhou, je si odměnou. Jejím plodem je její užívání. Miluji, protože miluji. Miluji, abych miloval. Velká věc je láska; avšak jestliže se vrátí k svému počátku,*

⁴⁶⁰ Srov. Mk 12, 31.

⁴⁶¹ Situace výhra – výhra znamená, že obě zúčastněné strany získávají, vyhrávají.

jestliže je vrácena k svému původu, vltá zpět do svého pramene, stále z něho bere zdroj, z něhož může ustavičně vytékat. Ze všech hnutí, myšlenek a citů duše je láska to jediné, čím může tvor, třebaže nerovně, odpovědět Původci, nebo mu odplácet podobným. Neboť když Bůh Miluje, nechce nic jiného než být milován. Pro nic jiného nemiluje, než aby byl milován. Ví, že právě láska dělá blaženými ty, kdo ho milují. Láska Snoubence, ano Láska Snoubence žádá na oplátku pouze lásku a víru. Proto budiž dovoleno opřítovat lásku. Jak by nemilovala snoubenka, a to snoubenka Lásky? Jak by nebyla milována Láska?“⁴⁶²

Dlouho jsem se osobně pral s otázkou (a stále nově se s ní peru), zda si vzorně plnit stavovské povinnosti (vč. vydělávání si na chléb ve zdejší atd.) nebo se radikálně oddat Kristu. Zdá se však, že takto ona otázka nemůže stát – tedy „bud’ a nebo“. Ze vztahu s Bohem se rodí veškeré dobro, požehnání i bohatství života. Povinnosti stavu se vždy při troše dobré vůle a při Božím požehnání dají splnit a skloubit s duchovním životem. Dávám-li vše Kristu, On mi pak pomáhá uspořádat vše, vč. nalezení „správné míry“. Stále platí: „*Hleďte nejdříve Boží království...*“ (Lk 12, 31) Když nejdříve, pak nejdříve, tedy přede vším.

Touto diplomovou prací nechci „kázat“ nové hnutí ospravedlňující křesťanské podnikání jako – alegoricky vzato – novodobý řád „templářských rytířů“ alias podnikajících křesťanů. Chci poukázat na fakt, že křesťané jsou povoláni samotným Kristem být kvasem uprostřed světa, a s pomocí Boží svědčit všude tam, kde je to možné: „*Jděte do celého světa a kaďte evangelium všemu stvoření.*“ (Mk 16, 15) Z této Spasitelovy výzvy je patrné, že ani oblast podnikání by neměla zůstat prosta křesťanského vlivu. Chci povzbudit věřící podnikatele a křesťany obecně, aby věrně stáli a působili i na poli podnikatelském: „*Nikdo at’ neopouští postavení, v němž ho Bůh povolal.*“ (1Kor 7, 20)⁴⁶³ Stejně jako mnohá jiná světská témata či sekulární oblasti⁴⁶⁴, také oblast podnikání je pro víru prostředím do značné míry rozporuplným a kontroverzním. Nezasvěcenému člověku by se mohlo zdát, že podnikání jde přímo proti křesťanským hodnotám. Otázka zní proč.

Snad především proto, že se jedná o oblast silně rizikovou vzhledem k otázce spásy duše, což je hlavní úkol křesťana. Nicméně faktem je, že většina dnes žijících lidí

⁴⁶² Srov. DACHOVSKÝ, K. *Sv. Bernard z Clairvaux*. Praha: Řád, 2010. Citováno ze zadního obalu knihy.

⁴⁶³ Srov. také 1Kor 9, 17 či zejména 1Kor 7, 24.

⁴⁶⁴ Např. politika, vrcholový sport apod.

se tak či onak do podnikání a obchodu (hospodářského prostoru) zapojuje – ať už jako zaměstnanec, zákazník, vedoucí pracovník či právě jako podnikatel. Jako křesťané nemůžeme tento fakt opomíjet a nemůžeme zůstat stranou, zůstat prosti snahy ovlivňovat toto prostředí křesťanskými hodnotami a křesťanskou praxí, a tak přispívat k budování Božího království. Po vzoru Ježíše Krista se nemůžeme vyhýbat těžkostem, nesnázím a rizikům.⁴⁶⁵ Některá rizika jsou pro spásu duší vyšší než jiná. I proto je třeba, aby podnikající křesťané byli pevně zakotveni ve věcech víry, aby žili pevně spjatí s Kristem a dokázali rozpoznat priority svého života v každém okamžiku svých dennodenních podnikatelských starostí či zmatků. Kříže mohou být rozličného druhu. Od klasických jako jsou těžké nemoci, životní nesnáze či duchovní boje až po ty nejsuttilnější – nepodléhat pokušení moci, peněz, vlivu nad jinými atd.

V pokoji, trpělivosti a věrnosti Kristu snášet těžkosti spojené se světským stavem, „ustát“ úkoly spojené s posláním, ke kterému byl každý křesťan jmenovitě povolán, může být velký kříž. Proto je třeba být pevně zformován coby podnikající křesťan – vycvičen k disciplíně, k vytrvalosti a k know-how, kterého je třeba při boji. Dívat se na Krista a milovat Ho, žít s Ním v každé životní situaci a neustále se k tomuto Středu života navracet, to je nejdůležitějším posláním nejen křesťanského podnikatele, ale každého v Boha upřímně věřícího křesťana.

⁴⁶⁵ Srov. mnohé výzvy Božího syna o tom, aby každý na sebe vzal svůj kříž – Mt 10, 38; Mt 16, 24; Mk 8, 34; Lk 9, 23; Lk 14, 27 či Jeho vlastní příklad nesení kříže – J 19, 17.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: JEMELKA Jiří

Instituce: Katedra pastorální a spirituální teologie CMTF UP v Olomouci

Název práce: Duchovní formace podnikatelů – vybrané impluzy ze spirituální teologie.

Vedoucí práce: Doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Počet stran: 124

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 49

Klíčová slova: podnikající křesťan, křesťanský podnikatel, duchovní formace, duchovní život, spirituální teologie, modlitba, práce, podnikavý duch, kreativita, tvořivost, hospodářské prostředí, podnikatel, podnik, živnostník, živnost, ekonomika.

Diplomová práce se věnuje duchovní přípravě (formaci) podnikatelů ze dvou hledisek – z pohledu historického i moderního. Na konkrétních modelech procházíme klíčové prvky, které je nezbytné osvojit si v případě podnikajícího křesťana. V průběhu diplomové práce zjišťujeme, že duchovní formace má nejen svátostný charakter (duchovní stránku formace, formace postojů, ctností apod.), ale rovněž charakter vysoce praktický, tj. každodenní práce člověka, úsilí, skrze které se podnikající člověk podílí na tvořivosti, kterou dostal coby hřívnu od Stvořitele. Docházíme ke zjištění, že přese všechno nehmotné i materiální bohatství, ke kterému vede zodpovědné a činorodé snažení podnikavých lidí – a k němuž právě duchovní formace může přispět – to nejdůležitější pro věřícího člověka je láska k Bohu. Ta je nejvyšším dobrem i nejdůležitějším bohatstvím nejen podnikajícího křesťana.

Diplomová práce je zakončena závěrečnou syntézou získaných poznatků – aplikací teorie pro praktický život věřícího podnikatele. Z této syntézy je patrné, že je nezbytné nejen „jednou provždy“ absolvovat duchovní formaci, ale stejně tak důležité je neustále každodenní prací udržovat duchovní život čilý, neboť převažující část dne stráví podnikající křesťan „ve světě“, což může nejen jeho víru stahovat ke dnu, ale světskými podněty atakován může věřící podnikatel postupně a vcelku nepozorovaně o svou víru a

život ve vztahu s Bohem celkově přijít. Proto je mimo jiné nezbytné mít neustále na zřeteli to největší bohatství, které ob stojí i v životě věčném, a to je vztah s Bohem.

This thesis is focusing on spiritual formation of entrepreneurs in two view – from the historical and modern view. On specific models we are going through the key elements which are essential for those Christians who are in business. We are finding that spiritual formation of entrepreneuring Christians has not only sacramental character (spiritual point of formation, formation of attitude and virtue) but also character purely practical – everyday work of man, effort through which entrepreneur has his own share on creativeness which he obtains from God as abilities. We are finding that although there may be wealth both material and non-material to which business can lead – the most important thing of believing man is the love to God. This is the highest goodness and the most important wealth not only for entrepreneur who is Christian also.

At the end of this work we are analyzing and then go through synthesis of obtained pieces of knowledge – we are doing application of theory to practical life of believing man who is also businessman. From this synthesis is evidential that it is not essential only for spiritual formation at once but it is necessary to work everyday on spiritual life because entrepreneur is working in world – and this can wind down his belief to bottom. It is necessary to focus on the biggest wealth which will hold out in eternal life and that is the relationship with God.

BIBLIOGRAFIE

Písmo a dokumenty církve

Bible. Český ekumenický překlad. 6. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. 294 s. ISBN 80-85810-08-5.

BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-467-9.

JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

JAN PAVEL II. *Laborem exercens*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

Katechismus katolické církve. Přel. Josef Koláček. 1. vyd., doplněné a opravené vydání podle Catechismus Catholicae Ecclesiae. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 793 s. ISBN 80-7192-473-3.

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

Lev XIII. *Rerum novarum*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

REGULA BENEDICTI – ŘEHOLE BENEDIKTOVA. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha sv. Markéty, 1998. ISBN 80-238-2676-X.

Literatura primární

Autorský kolektiv. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 2001. 647 s. ISBN 80-200-0493-9.

FILKA, Jaroslav. *Metodika tvorby diplomové práce*. 1. vyd. Brno: Knihař, 2002. 224 s. ISBN 80-86292-05-3.

GIORDANI, I. *The social message of the early church fathers*. New Jersey: St. Anthony guild press, 1944.

GRIGNION, L. M. *O pravé mariánské úctě*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1997.

GRIGNION, L. M. *Tajemství svatého růžence*. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2011. ISBN 978-80-7266-371-2.

- KAMENÍK, M. *Burgundsko / kraj mnichů. Citeaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002. 355 s. ISBN 80-7021-423-6.
- Kolektiv autorů. *Svatý Benedikt*. Praha: Scriptum, 1992. ISBN 80-900355-9-8.
- KOŁODIEJCHUK, B. *Matka Tereza – Pojd', bud' mým světlem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-228-2.
- NIGG, W. *Benedikt z Nursie – otec západního mnišství*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-040-0.
- NOVAK, M. *Duch demokratického kapitalismu*. Praha: Občanský institut, 1992. ISBN 80-900190-1-3.
- NOVAK, M. *Biznis ako poslanie*. Bratislava: Charis, 1998. ISBN 80-88743-21-4.
- PIEPER, J. *Tomáš Akvinský*. Praha: Vyšehrad, 1997.
- SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009. ISBN 978-80-903944-3-8.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. 3. vyd. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2005. 471 s. ISBN 80-86715-34-5.
- WATTS, G. *Temné noci Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-403-3.
- WOODS, E. Thomas jr. *How the Catholic Church built Western civilization*. Washington: Regnery Publishing, Inc, 2005.

Literatura sekundární

- ABDUL-RAUF, M. *A Muslim's Reflections on Democratic Capitalism*. Washington: American Enterprise Institute, 1984. ISBN 978-0844735375.
- ALTRICHTER, M. SJ *Příručka spirituální teologie*. Olomouc: Centrum Aletti, 2007. 141 s. ISBN 978-80-86715-00-1.
- AUGUSTIN. *Miluj a dělej, co chceš*. Praha: Paulínky, 2007. 230 s. 80-86025-45-4.
- BAŤA, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990. ISBN 80-7014-024-0.
- DACHOVSKÝ, K. *Sv. Bernard z Clairvaux*. Praha: Řád, 2010. 40 s. ISBN 978-80-86673-23-3.
- FRANKLIN, J. *Půst*. Postřižín: Kontakt.cz, rok vydání neuveden. 232 s. ISBN 978-80-86442-53-2.
- GRÜN, A. *Svatý Benedikt z Nursie. Učitel duchovního života*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-695-6.

- HUŠEK, V. *Základy systematické filosofie 2 – antropologie*. Studijní materiál 2010.
- JEMELKA, J. *Vůdcovství*. Diplomová práce na VŠB-TU Ostrava, 2004.
- JEMELKA, J. *Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století*. Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012.
- Knihy tajemství a moudrosti – I. a II. díl*. Uspořádal ThDr. Zdeněk Soušek. Praha: Vyšehrad, 1998. 363 s. ISBN 80-7021-244-6.
- MARCHESELLI, Cesare Casale. *Modlitba u sv. Pavla*. Řím: Křesťanská akademie, 1979. 227 s.
- MARTIN J., SJ *Jezuitský návod takmer na všetko*. Trnava: Dobrá kniha, 2012. 491 s. ISBN 978-80-7141-736-1.
- MOROSINI, J.F. *Pokání v řádu nejmenších bratří*. Řím 2004.
- Obchodní zákoník*. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-235-9.
- PAVLIŠOVÁ, L. *Sv. Bernard z Clairvaux – O lásce k Bohu*. Diplomová práce na CMTF Olomouc, 2004.
- PILZER, Z. Paul. *Bůh si přeje, ať jste bohatí*. Praha: Pragma, 1998.
- REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
- ROTHBARD, N. Murray. *Economic Thought Before Adam Smith*. Auburn: Edward Elgar Publishing Ltd, 1995.
- SCHIFF, D. P., SCHIFF J. A. *Ekonomické bajky*. Praha: Dokořán, 2010.
- SCHUMPETER, Josef. *History of Economic Analysis*. New York: Oxford University Press, 1994. ISBN 978-0195105599.
- TAMARI, M. *With All Your Possessions*. New York: Jason Aronson, 1998. ISBN 978-0765760593.
- TEMPLETON, M. J., ELLISON, J. *Templetonův plán*. Praha: Pragma, 2004. ISBN 80-7205-147-4.

Jiné zdroje

Všechny internetové odkazy citované v práci jsou platné ke dni 18. 4. 2014.

SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cca.	cirka, přibližně, asi
čl.	článek
ČR	Česká republika
hod.	hodina, hodin
kap.	kapitola
KKC	Katechismus katolické církve
KTM I.	Kniha tajemství a moudrosti I. díl
mj.	mimo jiné
např.	například
příp.	případně
resp.	respektive, lépe řečeno
str.	strana, stran
srov.	srovnej
tj.	to je
vč.	včetně
viz.	podívej se

Zkratky biblických knih

Gn	První kniha Mojžíšova (Genesis)
Ex	Druhá kniha Mojžíšova (Exodus)
Nu	Čtvrtá kniha Mojžíšova (Numeri)
Dt	Pátá kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
1S	První Samuelova
2S	Druhá Samuelova
1Kr	První královská
2Kr	Druhá královská
1Pa	První paralipomenon
2Pa	Druhá paralipomenon

Jb	Jób
Ž	Žalmy
Př	Příslloví
Kaz	Kazatel
Pís	Píseň písní
Iz	Izajáš
Ez	Ezechiel
Da	Daniel
Abk	Abakuk
Bar	Báruk
Za	Zacharjáš
Mdr	Kniha moudrosti
Mt	Matouš
Mk	Marek
Lk	Lukáš
J	Jan
Sk	Skutky apoštolů
Ř	Římanům
1K	První list Korintským
2K	Druhý list Korintským
Fil	Filipským
Ř	Římanům
Ga	Galatským
Ef	Efezským
Ko	Koloským
1Te	První list Tesalonickým
2Te	Druhý list Tesalonickým
Žid	List Židům
Jk	List Jakubův
1P	První list Petrův
Zj	Zjevení Janovo

Označení biblických knih převzato z ekumenického vydání Bible (Praha: Česká biblická společnost, 1995)

Není-li v textu uvedeno jinak, jedná se o citaci z Písma svatého dle českého ekumenického překladu.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Srovnání charakteristických prvků vybraných mužů Starého a Nového zákona

Příloha č. 2 – Modlitba Františka z Assisi

Příloha č. 3 – Internetový odkaz na rozhovor s o. Čunkem SJ a Jiřím Jemelkou v rádiu Proglas na téma křesťanské podnikání.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Srovnání charakteristických prvků vybraných mužů Starého a Nového zákona

Charakteristické prvky, které najdeme u jednotlivých mužů:⁴⁶⁶

1. Abrahám

- nehledá bohatství, ale především vůli Hospodina,⁴⁶⁷ je poslušný Jeho vůli,
- je ochoten opustit jistotu zázemí, na které je zvyklý a riskovat nebezpečí i odsouzení druhých, aby splnil vůli Hospodina,
- Hospodin jej ujišťuje o své blízkosti a pomoci,⁴⁶⁸
- stará se o lidi, chce pro ně dobro, modlí se za ně,
- je připraven na Boží zkoušky a coby „muž činu“ jim jde pohotově vstříc s důvěrou v Boží dobrotu.

2. Jákob

- silným prvkem v jeho životě i podnikání je požehnání a Boží přítomnost,
- začíná od nuly, veškerou svou naději a důvěru vkládá v Hospodina,
- také Jákob je zvláštním způsobem omilostněn – Bůh se mu zjevuje u Bét-elu a následně jej v průběhu života vede, chrání, koriguje a vychovává,
- charakterizuje ho obrovské nasazení, nejen to pracovní, ale i modlitební⁴⁶⁹ – celou jeho osobností pulzuje odhodlání, bojovnost navzdory okolním podmínkám, emotivnost,
- nakonec dozrává k pravé pokoře, která je snad symbolicky vyjádřena při setkání s jeho bratrem Ezauem: „*Sám se ubíral před nimi a sedmkrát se poklonil až k*

⁴⁶⁶ Srov. JEMELKA, J. Vybrané modely modlitební praxe mužů v Čechách na počátku 20. století. Bakalářská práce na CMTF Olomouc, 2012, str. 15 – 36.

⁴⁶⁷ Srov. Mt 6, 33.

⁴⁶⁸ Srov. Gn 15, 1.

⁴⁶⁹ Srov. k tomuto také např. KKC: „*Jakub ještě před setkáním s bratrem Ezauem bojuje celou noc s tajemnou osobou, která mu odmítá prozradit své jméno, ale požehná mu před východem slunce, než ho opustí. Duchovní tradice církve viděla v tomto vyprávění symbol modlitby jako boje víry a vítězství vytrvalosti.*“ KKC, str. 626

zemi, než k svému bratrovi přistoupil.“ (Gn 33, 3), Jákob postupně od úlisného muže dozrává v muže Božího, plně se spoléhajícího na Boha.

3. Josef z Egypta

- je věrný, obstává ve zkouškách i pokušeních (především díky modlitbě a postu), trpělivě snáší protivenství, vytrvale se v modlitbách obrací k Bohu, od Hospodina očekává pomoc,

- v ostrém kontrastu ke svému otci Jákobovi je Josef v mnoha situacích velmi tichý; jako by vždy čekal, až Bůh zasáhne, až ho Bůh vysvobodí atd.,

- stejně jako Jákob si i Josef vždy zodpovědně plní své pracovní, stavovské povinnosti, ať už v roli syna, v roli Potifarova otroka, v roli vězeňského správce či v roli druhého nejmocnějšího muže Egypta,

- je poctivým správcem – z této pozice přistupuje svědomitě nejen ke svým pozemským povinnostem, ale i k Bohu.

4. Saul

- opět se setkáváme především s nezaslouženým Božím vyvoláním,

- pokud Bůh vyvolí člověka, má se tento postavit čelem k tomuto povolání a ne se schovávat jako Saul ve zbojnici; v tomto smyslu nejde o to nemít strach, ale mít dostatek důvěry v Boží pomoc – pokud Bůh povolává, dá jistě i sílu a pomoc k tomu, aby člověk obstál,

- na Saulově příkladu vidíme, že se v žádném případě nevyplatí myslet na sebe místo na Hospodina a na Jeho vůli; nevyplatí se neposlušat Boží příkazy, ačkoliv by Boží vůle znamenala jistou ztrátu v rovině osobního pohodlí, prospěchu či prestiže před lidmi,

- pokud člověk zhřeší, má se upřímně a s lítostí vyznávat Hospodinu, bez jakékoliv snahy omlouvat sám sebe či vymlouvat se na druhé,

- je důležitější dbát na to, co si o člověku myslí Hospodin, než lidé,

- největším bohatstvím člověku je duch Hospodinův (Boží přítomnost, Boží blízkost), bez něj je člověk „ztracený“,

- je obrovskou zhoubou pro člověka žít v hříchu, neboť z jednoho hříchu následují další, kupí se a sestupnou spirálou stahují člověka k horším a horším věcem.

5. David

- je Boží vyvolený, David je muž, který u Boha našel milost,⁴⁷⁰
- je upřímným a opravdovým člověkem, jeho záměry jsou čisté,
- charakterizuje jej odvaha a bojovnost, nevzdává se v žádné situaci a plně důvěřuje v pomoc Hospodina,
- důležitým faktorem v jeho životě je modlitební praxe, pokání, půst a lítost⁴⁷¹,
- zajímavá je jeho všestrannost, komplexnost – dokáže zabíjet protivníky, v boji si počíná odvážně a jistě, zároveň je jemný a milosrdný, má duši umělce (hra na citaru a skládání žalmů), je moudrým králem a zároveň si plní své povinnosti manžela a otce, při tom všem „si dělá čas“ na Hospodina, který je základem jeho života,
- Bůh Davidovi dopřává moudré rádce a duchovní vedení jak v osobě proroka Samuela, tak v osobě proroka Nátana, David dbá na rady těchto proroků a skrze ně poslouchá příkazy Hospodina,
- David, stejně jako vybraní muži dříve, je Hospodinovým oblíbencem: „*Na všech výpravách si David vedl úspěšně; Hospodin byl s ním.*“ (1S 18, 14),
- David je mužem modlitby, o čemž svědčí mimo jiné úctyhodná sbírka modliteb v podobě žalmů, které po sobě zanechal – i Davidovy žalmy jsou „*pronášené a naplněné v Kristu, zůstávají podstatné pro modlitbu Kristovy církve.*“⁴⁷²

6. Šalamoun

- je Bohem povoláný a potvrzený za krále – navzdory úkladům jeho nevlastního bratra Adonijáše nakonec usedá na izraelský trůn⁴⁷³,
- je mu vlastní tvořivost a podnikavost,
- velmi pozitivním prvkem u něho je jeho touha po moudrosti⁴⁷⁴,
- svým životem demonstrovuje slávu i pád a varuje nás svým příběhem před poblouzněním, které se skrývá v riziku hledat své štěstí jinde než v Bohu,
- hřích a modloslužba se nikdy neobejdou bez krutých následků.

⁴⁷⁰ Srov. Sk 7, 46: „*David našel u Boha milost...*“

⁴⁷¹ Viz. např. 2S 12, 16.

⁴⁷² KKC, str. 629.

⁴⁷³ Srov. 1Kr 1, 11 – 30.

⁴⁷⁴ Srov. Př 4, 5 – 9.

7. Josef z Nazareta

- je mužem víry,
- stal se Božím důvěrníkem, neboť mu bylo svěřeno vychovávat a pečovat o Ježíše, Syna Božího, tato jeho role je opět naprosto nezaslouženým darem a vyvolením ze strany Hospodina,

- poslušně následuje vůli Boží,
- má jasně stanovené hodnoty v pořadí – Bůh, rodina, práce,
- svou práci podřizuje potřebám rodiny, nikoliv naopak,
- je zbožný,
- je tichý, přemýšlivý a pracovitý.

8. Ježíš

- Ježíš se nechává vést Duchem svatým, který je jako vánek...⁴⁷⁵
- prvním zájmem Ježíše je vždy vůle Boha Otce,
- množství hodin, které Ježíš strávil na modlitbách se snad ani nedají spočítat, a pokud bychom je přeci jen jistým zázrakem spočítali, pak bychom nejspíše zůstali konsternováni,

- Ježíš nežije pro sebe – žije pro Boha a pro lidi, Ježíš je „Dar“ v pravém slova smyslu, neboť se bez ustání dává,

- Ježíš nám demonstruje svým životem umění žít – nic v Jeho podání není přehnané, vše má svou zvláštní rovnováhu, umírněnost, vyrovnanost, střed; ukazuje nám zralost života, plnost lidství,

- naprosto jednoznačně ví, co chce (ačkoliv to nejsou Jeho zájmy), má jasný záměr⁴⁷⁶ a v klidu, s pokorou si za svým cílem jde.

9. Pavel

- svůj život staví na osobním vztahu s Kristem,
- je neskutečně horlivý a opravdový,
- vše dělá pro Krista, svůj život staví na vztahu s Ním a na modlitbě,
- je charismatikem v pravém slova smyslu, učí se ve škole Ducha svatého a nechá se Jím vést,
- oddaně a horlivě hledá a vykonává Boží vůli,

⁴⁷⁵ Srov. J 3, 8

⁴⁷⁶ Moderně bychom mohli říci, že zná svou misi, povolání; má jasnou vizi.

- výše uvedené ho vede často k mnoha trápením a pronásledováním, která s vírou a odvahou velmi cílevědomě překonává,
- je nadmíru pracovitý a houževnatý, zná směr a cíl svého snažení.

Příloha č. 2 – Modlitba Františka z Assisi

„Pane, udělej ze mne nástroj svého pokoje: kde je nenávist, tam ať přináším lásku, kde je křivda, ať přináším odpuštění, kde je nesvár, ať přináším jednotu, kde je omyl, ať přináším pravdu, kde je pochybnost, ať přináším víru, kde je zoufalství, ať přináším naději, kde je temnota, ať přináším světlo, kde je smutek, ať přináším radost. Pane, učiň, ať nechci tolik být utěšován, jako spíše utěšovat, být chápán, jako spíše chápat, být milován, jako spíše milovat. Neboť tak jest: kdo se dává, ten přijímá, kdo na sebe zapomíná, ten je nalézán, kdo odpouští, tomu se odpouští, kdo umírá, ten povstává k věčnému životu.“⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ Srov. WATTS, G. Temné noci Matky Terezy. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 98 – 99.

Příloha č. 3 – Internetový odkaz na rozhovor s o. Čunkem SJ a Jiřím Jemelkou v rádiu Proglas na téma křesťanské podnikání

http://proglas.topinka.name/SR_20_11_2012_kompas.mp3